

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE

Filozofická fakulta

Ústav translatologie

DIPLOMOVÁ PRÁCE

PhDr. Petra Vavroušová

**Němčina jako zprostředkující jazyk
při překladu Haškova Švejka do španělštiny**

German as a Mediating Language
in the Translation of Hašek's Švejk into Spanish

Praha 2013

Vedoucí práce: PhDr. Jaroslav Špírk, Ph.D.

Konzultant: Prof. PhDr. Jana Králová, CSc.

PODĚKOVÁNÍ

Na tomto místě bych ráda poděkovala panu PhDr. Jaroslavu Špírkovi, Ph.D. za jeho odborné vedení, přínosné rady a věcné připomínky k vypracování této diplomové práce. Také děkuji paní prof. PhDr. Janě Králové, CSc. za její podnětné postřehy. Díky patří též celému pedagogickému sboru Ústavu translatologie za cenné vědomosti získané během studia.

V neposlední řadě děkuji také své mamince Šárce Vavroušové a svým prarodičům Zdeňce a Václavu Lemberkovým za jejich bezmeznou podporu.

PROHLÁŠENÍ

„Prohlašuji, že jsem diplomovou práci vypracovala samostatně, že jsem řádně citovala všechny použité prameny a literaturu a že práce nebyla využita v rámci jiného vysokoškolského studia či k získání jiného nebo stejného titulu.“

V Praze, dne 29. dubna 2013

.....
Petra Vavroušová

ABSTRAKT

Abstrakt

Cílem této diplomové práce je popsat recepci Haškova Švejka ve Španělsku v průběhu celého 20. století. Teoretická část se zabývá fenoménem nepřímých překladů (rozlišuje mezi překladem z druhé ruky a autorským kompilačním překladem), problematikou metatextů a čtenářskou recepcí. Empirická část pak krátce popisuje „osudy“ Haškova Švejka v českém a německém prostředí a soustředí se na recepci překladů z pera A. Janés (1980) a M. Zgustové (2008) na území Španělska. Následuje analýza cenzorských zpráv zabývajících se Švejkem a recenzí španělských překladů této knihy, komentář rozhovorů s překladatelkami a nakladateli. Jako hlavním metodologickým nástrojem pro translátologickou analýzu vybraných pasáží Haškova románu byla použita Popovičova (1975, 1983) typologie výrazových změn a posunů v překladu.

Klíčová slova: Švejk, Španělsko, nepřímé překlady, zprostředkující text, recepce, cenzura, recenze, translátologická analýza, Zgustová, Janés

Abstract

The purpose of this thesis is to describe the reception of Hašek's Švejk in Spain in the 20th century. The theoretical part deals with the phenomenon of indirect translations (it distinguishes between the second-hand translation and the authorial *compilative* translation), the problematic of metatexts and the reader's reception. The empirical part describes the "adventure" of Hašek's Švejk in the Czech and German milieu and focuses on the reception of the translations by A. Janés (1980) and M. Zgustová (2008) in Spain. Then, an analysis of censorship reports dedicated to Švejk and critical reviews of Spanish translations of this book and a short commentary of interviews with the two translators and editors follow. As a methodological instrument for the micro-textual contrastive analysis of selected passages of Hašek's novel was used the Popovič's (1975, 1983) typology of stylistic shifts and changes in the translation.

Key words: Švejk, Spain, indirect translations, mediating text, reception, censorship, reviews, micro-textual contrastive analysis, Zgustová, Janés

OBSAH

1 Úvod.....	6
2 Teoretická část	8
2.1 Nepřímé překlady a metoda jejich zkoumání	8
2.1.1 Definice.....	9
2.1.2 Současný stav zkoumané problematiky	11
2.1.3 Nepřímé překlady: důvody a dvojí interpretace	13
2.2 Paratexty obecně a překlady konkrétně	16
2.2.1 Definice.....	16
2.2.2 Současný stav zkoumané problematiky	17
2.2.3 Paratexty (metatexty) a překlady	19
2.3 Čtenář a recepce díla (překladu).....	20
3 Empirická část.....	22
3.1 Jaroslav Hašek a Osudy dobrého vojáka Švejka v českém prostředí	23
3.1.1 Autor	23
3.1.2 Dílo a jeho recepce	24
3.2 Haškův Švejk v Německu a překlad Grete Reiner	27
3.3 Recepce Haškova Švejka ve Španělsku.....	29
3.3.1 Cenzorské zprávy.....	31
3.3.2 Recenze	35
3.3.3 Rozhovory.....	40
3.3.4 Translatologická analýza kastilských verzí	43
4 Závěr	57
5 Bibliografie	59
5.1 Primární literatura.....	59
5.2 Sekundární literatura.....	59
6 Přílohy.....	64
6.1 Cenzorské zprávy.....	64
6.2 Recenze.....	89
6.3 Rozhovory.....	107

1. ÚVOD

Diplomová práce se zabývá recepcí Haškova románu *Osudy dobrého vojáka Švejka za světové války* (1920-23) ve Španělsku, tj. pouze evropská španělština, v průběhu celého 20. století a počátku 21. století - tj. de facto popis recepce *Švejka* ve Španělsku od jeho počátků až do roku 2010. Práce zkoumá dva překlady do španělštiny (kastilštiny): překlad Alfonsiny Janés *Las aventuras del valeroso soldado Schwejk* (1980), jehož předlohou byl německý překlad G. Reiner, a překlad *Las aventuras del buen soldado Švejk* (2008) z pera Moniky Zgustové, která *Švejka* rovněž přeložila i do katalánštiny.

„Osudy“ Haškova románu v německém prostředí včetně translatologické analýzy německého překladu Grete Reiner *Die Abenteuer des braven Soldaten Schwejk* (1926-27) byly již podrobně zpracovány v magisterských diplomových pracích řešených na FF UK (Gregor 1967, Hartmann 2009). Německý překlad, jenž se publikoval záhy po vydání českého originálu, výrazně ovlivnil přijetí Haškova románu nejen v domácím (českém) prostředí, ale i v zahraničí.

Skutečnost, že výchozím textem prvního překladu Haškova románu ve Španělsku byl německý překlad a fakt, že nový překlad *Osudů dobrého vojáka Švejka* byl pořízen teprve nedávno, nás motivoval k popsání recepce tohoto předního českého díla ve španělsky mluvící části Pyrenejského poloostrova. Jako materiál nám poslouží cenzorské zprávy zabývající se Haškovým románem ve španělštině, literární recenze a rozhovory s překladatelkami a nakladateli. Zajímat nás tedy bude následující ústřední téma: *Jakou reakci vyvolal překlad v cílové kultuře?* Cílem našeho zkoumání je mimo jiné zodpovědět následující otázky:

1. Který překlad do kastilštiny vznikl dříve – A. Janés nebo M. Zgustové?
2. Který překlad M. Zgustové vznikl dříve – do katalánštiny nebo do kastilštiny?
3. Proč překládala A. Janés přes němčinu? Kdo překlad objednal a proč?
4. Nebyl kastilský překlad M. Zgustové rovněž překladem z druhé ruky – z katalánské verze? Kdo překlad objednal a proč?

Předkládaná práce má teoreticko-empirický charakter. Teoretická část definuje a operacionalizuje následující tři obecně translatologická témata: 1) nepřímé překlady, 2) paratexty (metatexty), 3) recepce díla (překladu). Nepřímé překlady považujeme za zastřešující pojem pro překlady z druhé, třetí atd. ruky a jiné typy nepřímo přeložených textů, u nichž pojem „výchozí text“ neodpovídá originálu. Paratexty (metatexty) představují veškerý textový materiál, který se týká prototextu (základního autorského textu), a vypovídá o recepci překladů v cílové kultuře. Recepce daného díla v cílové kultuře lze vykreslit na základě reakce čtenáře.

Třetí kapitola krátce představuje život a tvorbu Jaroslava Haška a postupný vývoj ohlasu *Osudů dobrého vojáka Švejka* v českém prostředí. Čtvrtá kapitola nás pak seznamuje s přijetím *Švejka* v německém prostředí a stručně se zabývá překladem G. Reiner.

Pátá kapitola se věnuje recepci *Švejka* ve Španělsku. Nejprve krátce představuje „osudy“ Haškova *Švejka* ve španělsky mluvícím světě vůbec a obě překladatelky Haškova románu do kastilštiny. První podkapitola popisuje fungování cenzorského aparátu za vlády Franciska Franka a přibližuje českému prostředí strukturu cenzorských zpráv v době diktatury nejprve obecně a pak konkrétně prostřednictvím analýzy čtyř cenzorských zpráv zabývajících se Haškovým *Švejkem*. Následující část komentuje recenze jednak překladu A. Janés, druhak M. Zgustové a shrnuje, jakou reakci vyvol tento román u španělského čtenáře. Rozhovorům s překladatelkami a nakladateli je věnována třetí podkapitola.

Translatologická analýza Haškova románu *Osudy dobrého vojáka Švejka* porovnává český překlad s kastilskými překlady a snaží se verifikovat, či falzifikovat následující dvě hypotézy:

1) A. Janés, která zhotovila překlad na konci 60. let, tedy pod vlivem cenzury, použila v určitých pasážích autocenzuru. Z tohoto důvodu jsme analyzovali takové pasáže, které byly relevantní pro cenzory a mohly je vést k zakázání publikace překladu.

2) A. Janés má tendenci držet se věrněji zprostředkujícího textu (německého překladu), neboť si je vědoma, že produkuje nepřímý překlad.

Závěr poté shrnuje výsledky této práce a nabízí náměty k dalšímu výzkumu. Součástí diplomové práce jsou také kopie cenzorských zpráv a recenzí i přepisy rozhovorů.

2. TEORETICKÁ ČÁST

2.1 Nepřímé překlady a metoda jejich zkoumání

[...] *second-hand translation is not some kind of disease to be shunned, as has long been the dominant attitude.* (Toury 1995: 129)

Jazyk, kterým je překlad vytvořen, není z translatologického hlediska ničím jiným než materiálem, jenž vstupuje do široce pojatých vztahů sociálních a kulturních. Toto vymezování určitých vztahů se většinou vztahuje na konkrétní jazykovou dvojici, u nepřímých překladů minimálně trojici. Originál je vázán na konkrétní místo a čas a je součástí určitého sociokulturního prostředí, překlad pak přirozeně vykazuje odlišné časoprostorové souřadnice i sociokulturní kontext. V případě nepřímého překladu vstupuje do celého procesu zprostředkující jazyk. Tím se komunikační řetězec rozšíří o jednoho aktéra, z čehož logicky vyplývá, že výchozí text pro překlad neodpovídá originálu, ale je už sám o sobě překladem, není tedy náhodou, že na základě zkoumání dějin překladu ve středoevropském prostoru hovoří Jiří Levý v této souvislosti o předloze (Levý 1957 [1996]: 233).

Autoři zkoumající problematiku nepřímých překladů poukazují na absenci systematického badatelského výzkumu v této oblasti, neboť existují pouze případové studie zabývající se tímto fenoménem. Koncept nepřímých překladů bývá translatology často opomíjen, ne-li dokonce ignorován. Řada translatologických děl nepřímý překlad jen zmiňuje, např. Levý (1963), Hurtado (2001), případně mu věnuje jednu kapitolu, např. Popovič (1975, 1983), Kittel (1991), Toury (1995), některá díla jej zcela zanedbávají, např. García Yebra (1982), Stolze (2001), Baker (2008), Snell-Hornby (2003).

Teoretikové prosazující přímost překladu považují nepřímý překlad za dosti diskutabilní téma. Tato „nedůvěra“ vůči nepřímému překladu vyvolává celou řadu otázek: Je nepřímý překlad relevantním způsobem překladu? U kterých výchozích jazyků či textových typů je tolerovatelný? Pro jaká období je více typický? Kdy je lepší mu dát přednost? Jaké jsou nejčastější zprostředkující jazyky? Existuje povinnost uvést, že se jedná o nepřímo přeložené dílo či lze tuto informaci zatajit? (srov. Toury 1995: 58).

2.1.1 Definice

Za nepřímý překlad (někdy také označován jako překlad z druhé ruky, zprostředkovaný překlad, sekundární překlad, pivotní překlad¹, dvojí překlad) považujeme takový překlad, jehož výchozím textem není originál, nýbrž zprostředkující text. Nepřímý překlad tedy vykazuje následující charakteristiky:

- Výchozím textem (předlohou) překladu je překlad.
- Překladačský proces zahrnuje minimálně tři texty – originál, zprostředkující text (předloha) a překlad.
- Zprostředkující text v první řadě splňuje všechny atributy cílového textu (překladu), to znamená, že je primárně určen ke čtení, teprve v druhé řadě se z původně cílového textu stává výchozí text pro další překlad (cílový text), jenž se opět může proměnit v text výchozí atd.

Harald Kittel (1991: 3) definuje nepřímý překlad jako „jakýkoli překlad vycházející z předlohy (předloh), která je sama o sobě překladem do jazyka, jenž není jazykem originálu ani jazykem cílovým.“² V případě, že nepřímý překlad vychází z více než jedné předlohy, pracuje Stackelberg (1987) s termínem „*eklektisches Übersetzen*“ (eklektický překlad), Popovič (1983) a Toury (1995) zavádí pojmy „kompilační překlad“, respektive „*compilative translation*“ (kompilační překlad). V Popovičově pojetí (1983: 224) lze kompilační překlad vedle překladu nepřímého vnímat také jako opětovný překlad či jejich kombinaci:

Kompilační překlad – překlad sestavený z několika jiných, již hotových překladů originálu do téhož cílového jazyka. Kontakt překladatele s originálem zprostředkovávají jiné překlady.³

U Touryho (1995: 134) najdeme obdobné pojetí, navíc ještě podotýká, že jedním z výchozích textů může být i samotný originál.

[...] *kompilační* překlad, vychází z několika přímých překladů, ve kterých bylo užito jednoho jazyka či vícero, jednotlivě či společně, nebo jde o kombinaci originálu a překladu (překladů).⁴

Dollerup (2000: 23) navíc přichází s termínem „*support translation*“ (podpůrný překlad), kterým odkazuje na překladačskou „strategii, která při překladu výchozího textu

¹ Pojem převzat z KUTRA, Milan. 2010. „Analýza multilinguální politiky Evropské unie a predikce jejího budoucího vývoje“. Magisterská diplomová práce. Brno: Masarykova univerzita. Fakulta sociálních studií. Katedra mezinárodních vztahů a evropských studií. Vedoucí práce: PhDr. Petr KANIOK, Ph.D.

² [...] any translation based on a source (or sources) which is itself a translation into a language other than the language of the original, or the target language (Kittel 1991: 3).

³ Kompilační překlad – preklad zostavený z niekoľkých iných, už hotových prekladov toho istého originálu do toho istého cieľového jazyka. Kontakt prekladateľa s originálom sprostredkujú iné preklady textu (Popovič 1983: 224).

⁴ [...] *compilative* translation where several intermediate translations were used, into one language or several, alternately or together, or even a combination of the ultimate original and translation(s) thereof (Toury 1995: 134).

konzultuje překlady do jiných jazyků, jež nejsou shodné s cílovým jazykem, a zkoumá, zda ostatní překladatelé nenašli uspokojivější řešení.⁵ I Levý upozorňuje (1963 [1983]: 203) na skutečnost, že překladatel konzultoval překlady svých předchůdců, případně originální text:

„Překládání z druhé ruky nebylo ovšem vždy tak jednoduché. Musíme počítat s tím, že překladatel často pracoval s několika texty, že buď cizího překladu používal jako pomůcky pro řešení významově či technicky obtížných detailů převodu, anebo že si naopak převod pořízený podle cizí verze dodatečně zkontroloval podle originálu.“

Existují také překlady, jež zatajují údaje o zprostředkujícím textu, zcela jej opomíjejí. Nepřímý překlad je pak prezentován jako přímý a jako výchozí text pro překlad uvádí originál. Marín (2008: 41) nazývá tyto překlady „traducciones indirectas camufladas“ (utajené⁶ nepřímé překlady). Nakladatelství někdy záměrně neuvádějí informace ani o výchozím textu, ani o výchozím jazyce, nepřináší je ani recenze daného překladu či katalogy knihoven, čtenář má uvěřit, že jde o překlad přímý.

Tato práce definuje a rozlišuje mezi následujícími pojmy:

- **Nepřímý překlad** považuje za zastřešující pojem, který zahrnuje překlady z druhé, třetí atd. ruky i další typy nepřímo přeložených textů. Společným rysem nepřímých překladů je skutečnost, že jejich výchozím textem (předlohou) není přímo originál.
 - a. **Překlad z druhé ruky** definujeme jako mezijazykový překlad, ve kterém jazyk zprostředkujícího textu není shodný ani s jazykem originálu ani s jazykem cílového textu, překladatelského procesu se tedy účastní tři jazyky. V případě překladu z druhé ruky dochází k dvojí interpretaci textu: nejprve originál čte a interpretuje první překladatel a vytváří překlad, který se poté stává předlohou, je čten a interpretován druhým překladatelem, jenž na jeho základě vytváří nový, druhý překlad.
 - b. **Autorský kompilační překlad** je pojem, který nově zavádíme pro účely této práce. Definujeme jej – stejně jako překlad z druhé ruky – jako mezijazykový překlad, v němž se zprostředkující jazyk neshoduje ani s jazykem originálu ani s jazykem cílového textu, na překladatelském procesu se podílejí tři jazyky. U autorského kompilačního překladu je však první překladatel shodný s druhým překladatelem, z čehož vyplývá, že nedochází k dvojí interpretaci textu, originál i zprostředkující text čte a interpretuje tatáž osoba; kompilační proto,

⁵ [...] ‘support translation’, my term for the strategy in which, translating a given source text, translators check translations into languages other than their own target languages in order to see whether colleagues have found satisfactory solutions to certain problems (Dollerup 2000: 23).

⁶ Popovičův „utajený překlad“ (1975: 57) odkazuje na jiný než výše popsany fenomén: „K utajenému prekladu dochádza vtedy, keď autor vkladá do nového diela isté segmenty diela pôvodného, ktoré preložil, pričom chce funkčne a významovo využiť tieto prvky v novom vlastnom texte (parciálny preklad).“

že překladatel vedle zprostředkujícího překladu může konzultovat originál i jiné zprostředkující texty.

Výše popsané situace zachycuje následující schéma:

Překlad z druhé ruky

Autorský kompilační překlad

2.1.2 Současný stav zkoumané problematiky

Zkoumání nepřímého překladu není soustavné, tato oblast není doposud důkladně probádána. Aplikovaná terminologie⁷ není pevně ukotvena, termíny si ne vždy zcela odpovídají, často se překrývají, každý z nich nahlíží na nepřímý překlad v jiných souvislostech. Následující tabulka shrnuje pojmy užívané v odborné literatuře, ke kterým nabízíme překladové ekvivalenty. Tyto termíny budeme při komentování prostudované zahraniční a domácí literatury systematicky dodržovat.

Termín			
angličtina	čeština	němčina	španělština
Indirect translation	nepřímý překlad	indirekte Übersetzung	traducción indirecta
Second-hand translation	překlad z druhé ruky	Übersetzung aus zweiter Hand	traducción de segunda mano
Mediated translation	zprostředkovaný překlad	mittelbare Übersetzung	traducción mediada (mediatizada)
Intermediate translation	zprostředkovaný překlad	intermediäre Übersetzung	traducción intermediada
Relay translation	pivotní překlad	Relay-Übersetzung	traducción de relevo
Double translation	dvojitý překlad	Zweitübersetzung	traducción doble
Retranslation	opětovný překlad	Weiterübersetzung	retraducción
Secondary translation	sekundární překlad	Sekundärübersetzung	traducción secundaria

Tab. 1: Terminologie a překladové ekvivalenty

⁷ Martin Ringman realizoval v roce 2006 průzkum v odborných pracích věnovaných translatologii, jež jsou součástí bibliografie nakladatelství John Benjamins, a vytvořil žebříček nejfrekventovanějších termínů (srov. Ringman 2006: 2).

Ve většině prostudovaných teoretických prací (Perdu 1975, Rodríguez Espinosa 2001, Ringman 2006) najdeme termíny „indirect translation“ (nepřímý překlad), „second-hand translation“ (překlad z druhé ruky) či „intermediated translation“ (zprostředkovaný překlad) jako synonyma popisující překlad, jehož výchozím textem není originál, ale překlad vyhotovený v jazyce, jenž není stejný jako jazyk cílový. Kittel (1991: 3) považuje pojem nepřímý překlad za poněkud vágní a matoucí označení a vysvětluje, že v německém prostředí bývá upřednostňován termín „Übersetzung aus zweiter Hand“ (překlad z druhé ruky).

Nyní se zaměříme na autory, kteří sice operují s termínem nepřímý překlad, ale ne vždy používají tento pojem v tom smyslu, ve kterém s ním zacházíme v této práci. Tento stav vystihuje již zmiňovanou terminologickou nejednotnost, která panuje u problematiky nepřímých překladů, a snadnou záměnnost jednotlivých translatologických pojmů.

Španělská translatologie používá pro označení překladu, jehož výchozím textem je překlad, převážně termín „traducción de segunda mano“ (překlad z druhé ruky). Dialektická dvojice přímý a nepřímý překlad se váže na překlad z/do cizího jazyka:

„[...] „nepřímý překlad“ [...] je pojem užívaný pro překlad vyhotovený z mateřského jazyka do jazyka cizího. „Přímý překlad“ znamená pak logicky převod z cizího jazyka do jazyka mateřského“⁸ (Vázquez-Ayora 1977: 266).

Dalším často užívaným termínem v oblasti nepřímých překladů je pojem „retranslation“ (Gambier 1994, 2003; Bauer 1999; Jianzhong 2000). Tento termín v první řadě označuje tzv. opětovný překlad, tedy nový překlad již existujícího přeloženého textu ve stejném jazyce, a to buď celého, nebo pouze jeho části (srov. Gambier 1994: 413, 2003: 49). Wolfgang Bauer užívá termínu „re-translation“ pro vnitrojazykové překlady, nepřímé překlady i kompilační překlady a je toho názoru, že zprostředkující jazyk se může shodovat s výchozím či cílovým jazykem, nemusí vždy nutně jít o třetí jazyk (Bauer 1999: 23). Xu Jianzhong (2000: 193) pojem „retranslation“ dále konkretizuje a rozlišuje mezi „direct retranslation“ (interlingvální překlad) a „indirect retranslation“ (nepřímý překlad), jehož předlohou nebyl originál, nýbrž jeho překlad (překlady) do jiného jazyka, který se neshoduje s cílovým jazykem.

S dialektickou dvojicí přímý a nepřímý překlad pracuje i Ernst-Augut Gutt, jenž aplikuje na překlad Wilsonovu a Sperberovu teorii relevance. Na překlad nazírá jako na kontinuum, na jednom jeho konci stojí „direct translation“ (přímý překlad), který vykazuje kompletní interpretační shodu s originálem, na opačném konci se nachází „indirect

⁸ [...] „indirecta“ [...] se reserva para la traducción que se realiza de la lengua materna a una segunda lengua. „Directa“, en efecto, es la traducción de una segunda lengua a la materna [...]. (Vázquez-Ayora 1977: 266).

translation“ (nepřímý překlad), jenž naopak nevyniká totální interpretační shodou a soustředí se více na kontext, který obklopuje příjemce (Gutt 1991: 181, 183). Nepřímý překlad, tak jak jej chápeme v této práci, neodpovídá pojetí tohoto autora.

2.1.3 Nepřímý překlad: důvody a dvojí interpretace

Světová organizace UNESCO vychází z předpokladu, že je třeba dávat přednost přímým překladům, neboť „všeobecně platí, že by se mělo překládat pouze z originálu, nepřímý překlad je pouze krajním řešením.“⁹

Translatologové, kteří se zasazují o zkoumání problematiky nepřímých překladů, se snaží vysvětlit malou pozornost věnovanou tomuto fenoménu a uvádí argumenty pro užití překladů z druhé ruky, „které jsou zpravidla vázané jednak na malé, jazykově náročné literatury, jednak na literatury etnické a jazykově vzdálené“¹⁰ (Popovič 1983: 230). Gambier (1994: 413) nepovažuje překlady překladů za zvláštní, domnívá se totiž, že umožňují přístup ke vzdáleným jazykům a kulturám. Mohou pomoci osvětlit vztahy mezi literárními systémy, zvláště pak mohou přispět k literární recepci převážně mezi kulturami, jež jsou často geograficky vzdálené a hovoří méně rozšířenými jazyky.

Následující výčet argumentů vysvětluje, z jakých důvodů a v jakých situacích je užíván nepřímý překlad:

1. **Neznalost jazyka originálu.** „Nezná-li překladatel jazyk originálu, použije místo přímého kontaktu s jazykově nepřístupným originálem již hotový překlad do jazyka, který ovládá“¹¹ (Popovič 1983: 230). Zprostředkující text pak většinou nalézá v jiném jazyce. Výběr textu, jenž bude sloužit jako předloha, a celkové rozhodnutí, zda bude dílo přeloženo přímo či nepřímo, nezávisí vždy na překladateli, velmi často jde o rozhodnutí nakladatelství. Ringmar (2006: 6) rozlišuje mezi neznalostí *absolutní* (žádný překladatel nezná jazyk originálu) a *relativní* (v dané době není k dispozici překladatel, který ovládá jazyk originálu). Neznalost jazyka originálu může souviset také s tím, že neexistuje slovník mezi dvěma danými jazyky (Tourey 1995: 146).

⁹ [...] as a general rule, a translation should be made from the original work, recourse being had to retranslation only where absolutely necessary. URL: <http://portal.unesco.org/en/ev.php-URL_ID=13089&URL_DO=DO_TOPIC&URL_SECTION=201.html> [cit. 2013-01-12]

¹⁰ Preklady z druhej ruky sú spravidla viazané jednak na malé, jazykovo náročné literatúry, jednak na literatúry etnické a jazykovo veľmi vzdialené (Popovič et al. 1983: 230).

¹¹ [...] ak prekladateľ nepozná jazyk originálu a miesto priameho kontaktu s jazykovo neprístupným originálom použije už hotový preklad do jazyka známeho (Popovič 1983: 230).

2. **Problematický přístup k originálu.** V případě že cílový literární polysytém nemá k dispozici originální text, je nucen zvolit zprostředkující text v jiném jazyce, chce-li dané dílo převést do svého jazyka.
3. **Ekonomická motivace.** Nakladatel preferuje z hlediska úspory finančních zdrojů nepřímý překlad, neboť překlad z velkých jazyků může být levnější než překlad z malého, neobvyklého a málo rozšířeného jazyka. Dalším argumentem může být také zkušenost překladatele, nakladatel raději přenechá překlad zkušenému překladateli, který ovládá jazyk zprostředkujícího textu, než překladateli s méně zkušenostmi, ačkoli vládne jazykem originálu.
4. **Prestiž zprostředkující kultury a jazyka.** I když není úskalím překladu znalost jazyka originálu ani není problematické si opatřit originál, upřednostňuje se nepřímý překlad. Rozhodujícím faktorem pro výběr zprostředkujícího textu je pak prestižní postavení dané kultury či jazyka. Popovič (1975: 21) v této souvislosti hovoří o favorizovaných kulturách.
5. **Cenzura.** Nepřímé překlady mohou sloužit jako jeden z nástrojů politické či náboženské cenzury.

Podle Popoviče (1983: 230) je nepřímý překlad výsledkem vícenásobného překládání, což vede k vyšším ztrátám, ke zvýšené míře stylistických posunů a navíc vyvstává nebezpečí substandardizace překladu. U přímo přeložených textů dochází k interpretaci textu ze strany překladatele jednou, u nepřímého překladu jsou texty interpretovány vícekrát: překladatel 1 interpretuje originál a zhotoví překlad 1, překladatel 2 interpretuje již interpretovaný text (překlad 1) a vytváří překlad 2, čímž dochází ke kumulaci výrazových posunů.

1. **Věrná interpretace předlohy.** Překlad je víceúrovňový proces, lze usuzovat, že dojde k určitým ztrátám, nejen co se obsahu, ale i formy týče. Z hlediska adekvátnosti bývá nepřímý překlad považován za nedostačující v porovnání s překladem přímým. Překladatel si je vědom, že jeho výchozím textem není originál, ale překlad, a že už došlo k jedné interpretaci textu a k jistým výrazovým posunům, tudíž je možné se domnívat, že se vědomě drží mnohem více své předlohy (aby se vyvaroval případným dalším posunům) než překladatel přímého překladu.
2. **Opakování chybné interpretace.** Dopustí-li se překladatel chyby již u prvního překladu (komunikační řetězec originál-překlad 1), objeví se tento omyl obvykle i u druhého překladu (komunikační řetězec překlad 1-překlad 2), z čehož lze usuzovat, jak

poznává i Obolenskaya (1992: 48), že překlady překladů opakují a zhoršují chyby.

3. **Kumulace výrazových posunů.** Pokud jde o zachování stylistické hodnoty uměleckého díla, u překládání překladu se míra mikrostylistických výrazových změn z důvodu dvojí, případně třetí atd. interpretace zvyšuje.
4. **Příčina výrazových posunů.** Chceme-li analyzovat nepřímé překlady a zjistit, ve které fázi překladatelského procesu došlo k výrazovým posunům, potřebujeme znát text, který posloužil překladateli jako předloha (Levý 1963 [1983]: 200), abychom mohli stanovit, zda k posunům došlo mezi originálem a zprostředkujícím textem, nebo mezi předlohou a překladem. Levý (1963 [1983]: 200) dále upozorňuje, že badatel se vždy ocitá v nebezpečí, že nakonec popíše zprostředkující text a nikoli překlad.

Nepřímé překlady jsou automaticky považovány za kvalitativně nedostačující v porovnání s přímými překlady (Ringmar 2006: 9). I když někteří teoretikové na nepřímý překlad nahlíží jako na „zhoubný“, připouští, že je v některých případech nezbytný a že nemusí být nutně méně kvalitní, horší než překlad přímý. Radó (1975: 51) argumentuje tím, že záleží jak na talentu a kompetenci překladatele tak na kvalitě zprostředkujícího textu. Jestliže je obojí vynikající, nebude snadné rozlišit přímý překlad od nepřímého, může se dokonce stát, že bude nepřímý překlad lepší než méně zdařilý překlad vycházející přímo z originálu.

Nepřímý překlad skutečně nelze považovat za „chorobu“ (Toury 1995: 129), která by sužovala translatologii, ba naopak, je třeba zkoumat tuto metodu práce, všimnout si vzájemných vztahů mezi nepřímo přeloženými texty, porovnávat je s přímo přeloženými texty stejného díla (existují-li), analyzovat je, popsat je a bude-li to možné, dospět k novým závěrům, které translatologii obohatí.

2.2 Paratexty (metatexty) obecně a překlady konkrétně

Attention au paratexte! (Genette 1982: 376)

Na knihu současná literární teorie nazírá jako na mnohvrstevnatý artefakt, jenž se skládá se dvou typů textů, které mají odlišný charakter i funkci. Kromě primárního autorského textu, který lze považovat za základ knihy a který se vyznačuje svou estetickou hodnotou, patří ke knize neodmyslitelně i texty sekundární¹² (Hodrová 2001, Müllerová 2010), tzv. paratexty (Genette 1982, 1987) či metatexty (Popovič 1975, 1976, 1983), odvíjející se od existence základního textu. Paratexty se aktivně podílejí na čtenářské recepci daného primárního textu. Ten se tak stává ohniskem, kolem kterého se shlukuje celá řada účelově vzniklých textů jiných autorů či autora, ať už v knize samotné či mimo ni, jejichž cílem je informovat potenciálního recipienta o autorském dílu, hodnotit a reflektovat ho, propagovat jej, přimět čtenáře ke koupi knihy a usměrňovat jeho budoucí receptivní činnost, případně podnítit nakladatele k edičnímu počínu.

2.2.1 Definice

Popovič člení literární komunikaci na primární a sekundární, pro niž zavádí pojem „metakomunikace“ (1975, 1983). Prototext definuje Popovič (1975: 286) jako originální text, který slouží jako podklad pro sekundární, druhotnou, manipulaci s textem. Metatexty lze dle Popoviče (1983: 129) členit na afirmativní (suhlasné, pozitivní, nepolemicky navazující metatexty) a kontroverzní (tedy nesuhlasné, kritické, polemicky navazující metatexty). Metatexty nejsou pouze pomocnými či vedlejšími aspekty recepce díla, ale stávají se rovnocennou součástí literární recepce. Popovič, na rozdíl do Genetta, nezahrnuje ilustrace mezi metatexty.

Popovičův prototext nazývá Genettova terminologie (primárním) textem a metatexty denominuje jako knižní i mimoknižní paratexty, které zprostředkovávají komunikaci mezi textem a čtenářem a slouží hlavně k prezentaci a propagaci díla. Mezi paratexty řadí Genette (1982: 10) titul, podtitul, mezititul, předmluvu, doslov, pokyny pro čtenáře, úvod, poznámky pod čarou, noticky, motta, ilustrace, nakladatelská návěstí o vydání knihy, obálku a mnoho dalších prvků, především autorských a alografických, které obklopují text. Literární dílo (kniha) se skládá ze dvou částí: vlastního textu (prvotní text) a paratextu (druhotný text).

¹² Pojmy primární a sekundární texty jsou poněkud zavádějící. Můžeme si totiž například klást otázku, zda sekundární text není svým způsobem vlastně primární, respektive preprimární, neboť recipienta vede k primárnímu textu. Nejprve se totiž čtenář setkává právě s tím zdánlivě „druhotným“ textem (titul, záložka, obal, předmluva, doslov atd.).

Paratext sestává ze dvou prvků, což Genette (1987: 11) znázorňuje následující formulí: „paratext = peritext + epitext“.

1. **peritexty** (vnitřní paratexty, knižní paratexty, sekundární knižní texty či knižní ne-texty), které obklopují text, vyskytují se v jeho bezprostřední blízkosti, neboť utváří materiální podobu knihy a jsou logicky její součástí (jméno autora, titul, záložkové texty, věnování, předmluva, obsah, poznámky, názvy kapitol, doslov atd.)

2. **epitexty** (vnější paratexty, mimoknižní paratexty, sekundární mimoknižní texty nebo mimoknižní ne-texty), jež netvoří součást textu, existují samostatně a nachází se v okolí knihy (jsou veřejného i privátního charakteru, jedná se o vyjádření a komentáře k textu, rozhovory, recenze, deníkové záznamy, korespondence atd.).

Naše práce se zaměřuje hlavně na mimoknižní metatexty, v genettovském pojetí epitexty, u kterých se budeme inspirovat Popovičem a budeme je dále specifikovat na afirmativní a kontroverzní.

- **Epitexty** (řec. *epi-* = nad, při). Jako epitexty hodnotíme, v souladu s Genettem, takové texty, které netvoří součást knihy (cenzorské zprávy, recenze, rozhovory atd.). Epitexty výraznou měrou ovlivňují budoucí recepci daného díla, tudíž budeme rozlišovat následující typy epitextů:
 - **afirmativní** – epitexty, které zaujímají kladné, pozitivní stanovisko vůči textu.
 - **kontroverzní** – epitexty, jež se vůči textu staví kriticky či negativně.

2.2.2 Současný stav zkoumané problematiky

V roce 1987 vychází Genettova monografie s metaforickým názvem *Seuils*, ve které zavádí a definuje pojem paratext¹³ a zkoumá jeho existenci v literární komunikaci. Genette (1987: 10-19) definuje pět kritérií, na základě kterých lze každý paratext zařadit do určité kategorie, formulovat jeho vlastnosti a blíže jej specifikovat:

1. **prostorové** hledisko (kde?) – lokální vymezení paratextu vůči vlastnímu textu (peritexty a epitexty), lze jej považovat za statické, neboť podléhá nakladatelské tradici a zvyklostem, tudíž je prostorové uspořádání peritextů relativně ustálené;

¹³ Pojem paratext a jednotlivé typy paratextů zmínil G. Genette již ve své monografii *Palimpsestes: La littérature au second degré* (1982), ve které definuje pět typů transtextuality: intertextualitu, paratextualitu, metatextualitu, hypertextualitu a architextualitu (Genette 1982: 7-13), své další dílo *Seuils* (1987) věnuje pouze paratextům.

2. **časové** hledisko (kdy?) – temporální zařazení paratextu lze stanovit pouze s ohledem na text a datum jeho vydání, nejvíce se projevuje na proměnlivosti textů, je dynamické, protože souvisí s historickou životností díla a dominantností jednotlivých typů textů;
3. **materiální** hledisko (jak?) – paratext nemusí mít vždy formu textu, tedy verbální povahu, nýbrž může být charakteru ikonického (ilustrace či materiálního (typografie));
4. **pragmatické** hledisko (od koho, komu?) – pragmatická funkce paratextu vychází z komunikační situace, je spjata jak s autorem tak i příjemcem paratextu, paratexty mají též illokuční funkci, na svého čtenáře mohou mít různý vliv: předat pouze faktickou informaci (jméno autora, datum vydání), nabídnout jednu z možných interpretací (předmluva, udání literárního žánru) či poskytnout návod k recepci;
5. **funkční** hledisko (proč? k čemu?) – paratext slouží danému textu a díky němu získává svou existenci, peritexty a epitexty pomáhají čtenáři nalézt cestu k dílu a Genette (1982: 15-16) jim přisuzuje funkci informativní, interpretační, návodnou, závazkovou a poradní.

V prostředí české literární vědy se paratextům (metatextům) podrobněji věnuje Daniela Hodrová a Lenka Müllerová, u obou autorek je patrný Genettův vliv. Hodrová ve své práci *...na okraji chaosu...: poetika literárního díla 20. století* (2001) vnímá dílo jako součást literární komunikace a přestože se inspirovala převážně Genettem, ne vždy se její pojetí kryje s tím genettovským. Paratexty rozlišuje na základě prostorovosti, ale domnívá se, že paratexty netvoří součást díla, nýbrž patří až k fázi interpretace díla. Genettův *práh* (fr. *seuil*) nazývá *rámecem* literárního díla. U některých kategorií paratextových prostředků dává přednost terminologii české literární vědy, respektive translatologie, např. v typologii titulů se přiklání k úzu Jiřího Levého, který hovoří o titulu popisném a symbolizujícím (1983: 154-155).

Müllerová¹⁴ (2010: 9) zdůrazňuje proměnu literární komunikace vlivem reklamy a ekonomických zájmů, z čehož usuzuje, že paratexty zcela organizují komunikaci mezi primárním textem a jeho vnímatelem. Velmi detailně se zabývá procesem paratextualizace¹⁵, komunikaci dělí na vnější, jež probíhá mezi autorem a recipientem prostřednictvím epitextů, a vnitřní, kterou zajišťují peritexty. Na vnějším i vnitřním rámci knihy dochází k obousměrnému ovlivňování, na vnějším švu mezi mimoknižním (literárním či neliterárním) životem a paratexty, na vnitřním švu mezi textem a paratexty. Müllerová (2009: 12)

¹⁴ Dizertační práce L. Müllerové zkoumající problematiku paratextů s názvem *Reklamní aspekty sekundárních knižních textů v devadesátých letech 20. století* (2009) byla později vydána jako knižní publikace pod názvem *Paratexty a česká nakladatelství (knižní strategie v 90. letech 20. století)* (2010).

¹⁵ Paratextualizací míní první kontakt mezi potenciálním recipientem a paratexty, jejich následnou selekci a recepci. Budoucí vnímatel totiž postupně proniká paratextovou strukturou, než přistoupí k samotnému aktu čtení.

poznává, že se na paratextové komunikaci podílí mnoho činitelů (čtenářská a životní zkušenost příjemce, ideologie, vzdělávací a kulturní instituce, média, marketingová činnost, dostupnost knihy atd.), v závislosti na společenském, ideologickém a kulturním prostředí se jejich role a význam v procesu paratextualizace mění.

2.2.3 Paratexty (metatexty) a překlady

Translation can no longer be analysed in isolation, [...] it should be studied as part of a whole system of texts and the people who produce, support, propagate, oppose, censor them (Lefevere 1985: 237).

Paratexty (metatexty) a jejich problematika bývají v translatologii poměrně často opomíjeny, toto téma je zpracováno pouze v několika dílčích studiích (Huber 1997, Giannossa 2009, Tahir-Gürçağlar¹⁶ 2002). Představují přitom nástroj, jenž nabízí jiný úhel pohledu nejen na samotný originál, ale i na překlad. Posuzují totiž status daného díla a jeho autora, určují jejich reputaci na určitém místě a v dané době.

Paratexty (metatexty) nabízejí cenný pohled na produkci a recepci překladových textů, mimo jiné se soustředí na koncept autorství, původnosti a anonymity (Tahir-Gürçağlar 2002: 44). Peritexty a epitexty mají rovněž velký vliv na recepci překladových textů u cílového čtenáře. Studium paratexty (metatextů), kromě analýzy sociokulturního kontextu a všeobecných úvah o překladu, přináší informace o produkci a recepci překladů, informují o tom, proč se nakladatelství či překladatel rozhodli přeložit tu či onu knihu atd.

Jak jsme již pozorovali výše, Genettovy paratexty se částečně překrývají s Popovičovými metatexty. Co se překladu týče, paratexty nezahrnují překlad samotný, Popovičova kategorie metatextů se naopak od překladu odvíjí. Překlad lze považovat za metatext, neboť je reakcí na jiný text, který z časového hlediska vznikl dříve. Dle Popoviče (1983: 127) vzniká metatext na základě prototextu, avšak nikdy jej nemůže nahradit ani zopakovat, překlad totiž nemůže být totožný s originálem. Nepřímý překlad lze v rámci metakomunikace považovat za sekundární metatext, jehož prototextem není původní text, ale již existující metatext (Popovič 1983: 128-129).

¹⁶ Tahir-Gürçağlar (2002) používá následující terminologii: *text* pro překlad, *extratext* pro genettovský pojem epitext a pojem *paratext* odkazuje pouze na peritexty.

2.3 Čtenář a recepce díla (překladu)

Jednou ze základních dimenzí literatury je bez pochyby její recepce a její účinek. Dlouhou dobu stál recipient stranou pozornosti literárních teorií a jejich zájem se soustředil na výchozí text a jeho autora. Postupně se však jejich východiskem stává čtenář (pro něj je dílo primárně určeno) a jeho tvořivé recipující vědomí. Je třeba zdůraznit, že (originální) text nemáme pokaždé k dispozici, avšak čtenář je tu vždy. Estetickou hodnotu literárního díla lze potom, jak podotýká Popovič (1975: 42), hledat až v interakci textu a čtenáře. Všichni účastníci literární komunikace¹⁷ (spisovatel, překladatel, redaktor, cenzor, literární kritik či historik) jsou v první řadě čtenáři (Levý 1963 [1983]: 53), literární text funguje teprve v procesu čtení díky interakci s recipientem, neboť bez jeho aktivní účasti dílo nežije.

„Vztah mezi literaturou a čtenářem má estetickou i historickou implikaci. [...] porozumění prvních čtenářů může od generace ke generaci v řetězu recepcí pokračovat a obohacovat se, a proto rozhoduje i o dějinném významu díla a odhaluje jeho estetickou úroveň“ (Vízdalová 2001: 9). Popovič (1975: 45) uvádí, že společenská hodnota může zvyšovat estetický účinek textu, roste-li estetická hodnota textu, zvyšuje se i jeho společenský význam. Kritériem pro určení společenské hodnoty bývá způsob, jakým literární dílo v daném historickém okamžiku vydání splní, překoná, zklame či vyvrátí očekávání svého prvního publika. Společenská hodnota textu pak může hrát důležitou roli při výběru díla, které se bude překládat do cílového literárního systému. Stanovení společenské hodnoty překladu není snadné. Současné kritiky totiž nevěnují překladu mnoho prostoru, obšírně se zabývají příběhem, o kterém pojednává samotné dílo, zmiňují autora originálu, avšak překladatele a překlad jako takový opomíjejí či zmiňují jen zběžně, tudíž je „zjišťování ohlasu u překladu“, jak konstatuje Levý (1963 [1983]: 218), „složitější než u literatury původní.“

Čtenář originálu se musí vyrovnat s časovým posunem, u příjemce překladu je třeba se ptát na rozdíly posunu časového a prostorového i na jeho důsledky v překladatelském procesu. Překladatel (příjemce textu originálu) interpretuje, přičemž bere v potaz jak konvence literatury, ze které překládá, tak konvence literatury, do které překládá (Popovič 1975: 61). Příjemce překladu – na rozdíl od čtenáře původního díla – očekává v díle jistý kolorit, chce překlad pocítovat jako domácí dílo, ale také ho chce vnímat jako dílo, jež

¹⁷ Na literární komunikaci se podílejí tři aktéři: autor, text a čtenář. V případě překladu dochází k rozšíření a komunikační proces se pak skládá z primárního (autor originálu – originál – příjemce originálu) a sekundárního (autor překladu – překlad – příjemce překladu) aktu (Levý 1963 [1983]: 49-50, Popovič 1975: 47-49). Překladatel stojí jednak jako poslední článek na konci prvního komunikačního řetězce v roli recipienta, druhak sám otevírá nový komunikační řetězec coby původce překladu. Překladatelský proces je tedy výslednou konfrontací mezi systémy dvou expedientů, dvou textů a dvou recipientů (Popovič 1975: 50).

reprezentuje cizí literaturu. Mezi překladatelem a čtenářem se podle Popoviče (1975: 67-68) vytváří vztah založený na bázi *autoritativního* či *odvozeného* překladu.

Literární dílo (originál či překlad) je předznamenáno prostřednictvím afirmativních či kontroverzních epitextů, které se snaží čtenáře „nalákat“. Utvářejí recipientovy dojmy o daném díle ještě před jeho přečtením a připravují jej na určitý způsob recepce.

3. EMPIRICKÁ ČÁST

Stěžejní částí této diplomové práce je část empirická, které popisuje a analyzuje „život“ Haškovy knihy *Osudy dobrého vojáka Švejka za světové války* (1920-1923) nejen u nás, tedy v českém prostředí, ale i v Německu a především ve Španělsku.

Nejprve se zaměříme na historicko-společenský kontext, ve kterém se pohyboval autor díla, Jaroslav Hašek, a v němž se zrodila myšlenka příběhů o dobrém vojáku Švejkovi. Neméně důležitý je německý překlad Grete Reiner *Die Abenteuer des braven Soldaten Schwejk* (1926-1927), který byl zhotoven záhy po vydání Švejka v Čechách na popud nakladatele Adolfa Synka a který výraznou měrou přispěl k objevení Švejka pro české publikum. Z hlediska recepce Švejka, ať už v českém prostředí či v zahraničí, je převod Švejka do němčiny (i přes některé nedostatky překladu) zcela zásadní.

Následuje popis recepce Haškova Švejka ve Španělsku. Středem našeho zájmu však není originál, respektive výchozí text (je totiž dosti problematické určit, který text byl předlohou pro překlad), nýbrž nás bude zajímat *Jakou reakci vyvolal překlad v cílové kultuře?* Materiálem pro náš výzkum bude překlad z druhé ruky od Alfonsiny Janés *Las aventuras del valeroso soldado Schwejk* (1980) s přihlédnutím k německému překladu Grete Reiner a překlad Moniky Zgustové *Las aventuras del buen soldado Švejk* (2008). Zaměříme se na afirmativní epitexty (literární kritiky a recenze, dále také rozhovory s překladatelkami a nakladateli) a kontroverzní epitexty (zprávy cenzorů). Empirická část přináší také translatologickou analýzu vybraných pasáží z prvního dílu Haškova románu. Zvolené excerpty představují problematická místa, která zkoumaly cenzorské zprávy: cenzura antimilitarismus, antiklerikalismus, morálka (srov. Špirk 2011: 271), a to z toho důvodu, že překlad A. Janés vznikl v době, kdy literární a překladová tvorba ve Španělsku podléhala cenzuře. Zmíníme i převedení, respektive nepřevedení příznakového (hovorového) jazyka užitého v dialozích postav (srov. Albadalejo 2012). Dále také okomentuje, který ze španělských překladů je věrnější českému originálu.

3.1 Jaroslav Hašek a *Osudy dobrého vojáka Švejka* v českém prostředí

Smějte se, až budete Haška číst, ale nezapomeňte přitom myslet!
Egon Erwin Kisch

3.1.1 Autor

Obr. 1 Jaroslav Hašek

Jaroslav Hašek (30. dubna 1883, Praha – 3. ledna 1923, Lipnice nad Sázavou), český spisovatel a publicista, je autorem jedné z nejpřekládanějších knih české literatury – díla *Osudy dobrého vojáka Švejka za světové války* (1920-23). Svých necelých čtyřicet let života prožil jako bohém, v literární tvorbě vidí Hašek práci, nikoli problém, o své literární tvorbě často hovoří pohrdavě, jako o pouhém řemesle, „sám o sobě „cynicky“ prohlašuje, že píše jen pro peníze“ (Pytlík 1982: 22). Většinu svých děl psal v chvatu v pražských hospodách, řada textů se ztratila, u některých je Haškovo autorství sporné či pravděpodobné. Haškolog a švejkolog Radko Pytlík (*1928) tvrdí (1982: 11), že „Haškův život je větší humoristické dílo, než jeho Švejk.“

Hašek nedokončil studia na gymnáziu, vyučil se drogistou a nakonec maturoval na obchodní akademii. Pracoval v bance, avšak brzy se začal živit výhradně novinářinou a literaturou. V té době se seznámil s českými anarchisty (za svou anarchistickou činnost byl také krátce vězněn), začal vést bohémský a tulácký život. Hašek byl dobře znám a oblíben v mnoha pražských hospodách, bavil obecnost i jako kabaretiér (např. v kabaretu Montmartre spolu s F. Langrem, E. A. Longenem a E. E. Kischem).

V roce 1911 založil *Stranu mírného pokroku v mezích zákona*, která měla parodovat tehdejší volební poměry, veřejný a politický život, a vystupoval jako její kandidát. Dokonce sepsal *Dějiny strany*, které vyšly jako samostatný text.

Neměl stálé zaměstnání, žil volným a bezduchým životem. Příležitostně pracoval jako redaktor *Ženského obzoru*, *Světa zvířat*, byl lokálkářem *Českého slova* a dokonce vedl Kynologický ústav – tato zkušenost ho inspirovala k napsání knihy *Můj obchod se psy a jiné humoresky* (1915). Často napsal humoresku v kavárně, odnesl ji do nejbližší redakce a za honorář či zálohu pak pohostil bohémskou společnost (Pytlík 1982: 21).

Hašek se dvakrát oženil, poprvé s Jarmilou Mayerovou v Praze, podruhé s Ruskou Alexandrou Lvovou v Krasnojarsku (druhý sňatek mu však nebyl uznán, neboť se s první ženou nerozvedl).

Po vypuknutí války narukoval v roce 1915 v Českých Budějovicích k 91. pěšímu pluku a odjel s ním na haličskou frontu v Rusku. Padl do ruského zajetí, krátce na to vstoupil do Československých legií (odhazuje bohémskou masku a stává se odbojářem), z nichž poté

přešel do Rudé armády a přijal socialistické myšlenky. V roce 1920 přijel zpátky do Prahy a vrátil se ke svému bohémskému způsobu života. V této době začal pracovat na Švejkovi.¹⁸

„Zůstává záhadou literárního vývoje, že právě lehkomyšlný pražský bohém a lidový humorista vyjádřil absurditu moderní společnosti v přitažlivém, celistvém literárním typu. Tomuto typu dal s geniální intuicí groteskní podobu „řádného“ rakouského vojína, jenž sice navenek působí jako osoba „mdlého“ rozumu, ale který přehnaným a horlivým plněním rozkazů profanuje subordinaci a dovádí militaristický systém ad absurdum“ (Pytlík 1982: 35).

3.1.2 Dílo a jeho recepce

Ve světě, kde věci jsou postaveny na hlavu, kde pravda je vydávána za lež a lež za pravdu, existuje vlastně jen jediná forma svobody – a tou je bláznovství (Pytlík 1982: 34).

Osudy dobrého vojáka Švejka za světové války (1920-23) patří mezi nejproslulejší česká díla v zahraničí, přestože poprvé vyšly v laciném sešitovém vydání a ze strany kritiky se dočkaly velmi chladného přijetí. Jde o satirický román, který zobrazuje rozpad jedné etapy evropské civilizace.

V květnu 1911 se Hašek večer vrací společensky znaven z hospody a na kus papíru si poznamenává název povídky: *Pitomec u kumpanie* (srov. Hartmann 2009: 7-10). Před vypuknutím první světové války se postava Josefa Švejka prvně objevila v knize *Dobrý voják Švejk a jiné podivné historky* (1912).

Poprvé byl Haškův *Švejk* vydán v pražském nakladatelství Adolfa Synka. Haškovi se v posledních letech života podařilo sepsat čtyři svazky líčící Švejkovy příhody: *Díl první: V zázemí* (1920), *Díl druhý: Na frontě* (1922), *Díl třetí: Slavný výprask* (1922) a *Díl čtvrtý: Pokračování slavného výprasku* (1923), který však zůstal nedokončen. Poté co Hašek náhle zemřel, nechtěl nakladatel A. Synek přijít o úspěšný román, a tak najal Karla Vaňka (1887-1933), aby román dokončil. Vaňek skutečně dopsal čtvrtý díl a přidal ještě další dvě pokračování: *Švejk v ruském zajetí* (1936) a *Švejk v revoluci* (1937). Do roku 1948 vycházel Haškův *Švejk* spolu s Vaňkovým pokračováním, od roku 1951 se od společného vydání upustilo. Literární kritika totiž Vaňkovi vytýkala, že postrádá Haškův uvolněný humor a vytříbený styl, navíc Vaňkův *Švejk* užívá více vulgarismů a obecného jazyka, je hrubší. Kromě toho se Vaňkovi přičítá na vrub, že právě jeho pokračování zkomplikovalo přijetí Haškova díla v českém prostředí (Pytlík 1983: 408).

¹⁸ Většina biografických dat převzata z Pytlík (1982: 7-9).

Není snadné stanovit originální text *Osudů dobrého vojáka Švejka*, jak píše Pytlík (1983: 405):

„Hašek své práce nikdy nekorigoval, nepřepočítával, nevytvářel varianty. Psal v chvatu, jako by marnotratně rozhazoval svůj talent. U většiny jeho drobných prací se zachoval pouze otištěný text časopisecky nebo knižní. Autentičnost jeho textů je proto sporná, nelze vyloučit zásahy tiskárny a korektora, kteří se většinou přizpůsobovali dobové normě. Výjimku tvoří Dějiny strany mírného pokroku v mezích zákona a první díl *Osudů*, od kterých se uchoval rukopis.“

Publikace Haškova díla podléhala tehdejší vydavatelské normě, nakladatel A. Synek nerespektoval ani autorův styl, ani jeho záměr a snažil se vylepšovat Haškovy nedůslednosti, sjednocovat výslovnost atd. (Pytlík 1983: 405).

Švejk je neodmyslitelně spjatý s ilustracemi Josefa Lady (1887-1957), které se staly prakticky kanonizovaným ilustračním doprovodem dobrého vojáka Švejka (Pytlík 1983: 427). Ladovy obrázky se staly ekvivalentem Haškova textu, v mnoha případech vyvolávají stejnou atmosféru jako samotný literární příběh, nepřekvapí nás tedy, že doprovází mnohé překlady (např. španělský překlad A. Janés i M. Zgustové).

Hašek své texty psal spěšně po pražských krčmách, zajímala ho reakce publika, chtěl vědět, jaký účinek na něj budou mít jeho texty, a tak mu je předčítal:

„Švejk vznikl v malých žižkovských hospůdkách [...] Nebylo kapitoly, ba jediného příběhu, aby ho (Hašek) předem nevyprávěl v okruhu posluchačů. Jeho oči tékaly přitom z jednoho posluchače na druhého, pozorující, jaký dojem vyprávění vyvolá“ (Pytlík 1982: 42).

Na otázku *Kdo je vlastně Švejk?* neexistuje snadná odpověď. Mnozí jej mají za skutečného pitomce, jiní se domnívají, že svou blbost jen předstírá. Švejk, prodejce pouličních psů, kterým falšuje rodokmeny, jenž byl před lety na vojně superarbitrován pro blbost, pozbývá jako hlavní hrdina knihy psychologické charakteristiky, je postavou ironickou, až absurdní. Švejk „je dostatečně pasivní a hloupý, aby se octl v ošemetné situaci, ale na druhé straně natolik obratný a šikovný, aby se z ní vymotal“ (Pytlík 1982: 44).

Pytlík (1982: 46-56) rozlišuje ve Švejkovi tři vypravěčská pásma: první pásmo zachycuje historické události a dobová fakta, které jsou prezentovány vypravěčem, druhé pásmo je pásmo postav a třetí je pásmo Švejkových dialogů. Hašek je průkopníkem v užití hovorového jazyka, respektive obecné češtiny, v literatuře. Právě převedení tohoto specifického jazykového registru představuje jednu z hlavních překladatelských nesnází. Kromě obecné češtiny se překladatel musí vyrovnat také s velkým množstvím germanismů, pragismů a v neposlední řadě musí čelit problému se třetím jazykem v překladu.

Dnes patří Haškovy *Osudy dobrého vojáka Švejka* k předním dílům české literatury 20. století. Nicméně v době svého vzniku, tedy v době první republiky, nebyl tento román

považován za významné dílo, ba naopak za literaturu, jež má být utajena. Švejk byl sice přijat čtenářským publikem, ale kritika a vyšší společnost toto dílo odmítala (Hartmann 2009: 178). Poté, co vyšly první sešity o Švejkovi, přišla i prudká vlna reakcí, ne pozitivních, ale negativních. „Popřevratová veřejnost Haška nepřijala,“ píše Pytlík (1982: 57) a pokračuje: „mnozí nakladatelé odmítali knihu prodávat. Vadil jim nedostatek výchovné tendence a zvláště užití některých nespisovných, vulgárních výrazů.“ Oficiální česká kritika o románu zpočátku mlčela. Až teprve pod vlivem reakcí z německé strany se její postoj začal měnit a dílo začalo být konečně vnímáno pozitivně.

3.2 Haškův *Švejk* v Německu a překlad Grete Reiner

V této kapitole podáme stručný přehled o překladu Haškova *Švejka* do němčiny a jeho recepci v Německu. Tato dvě témata byla již velmi podrobně zpracována v následujících magisterských diplomových pracích: *Haškův Švejk v překladu Grety Reinerové* (1967) od Ludvíka Gregora a *Haškův Švejk v němčině* (2009) od Martina Hartmanna. Cílem této práce je sice recepce Haškova románu ve Španělsku, ale je třeba zmínit německý překlad a jeho přijetí, neboť právě německý překlad posloužil jako předloha pro španělský překlad z druhé ruky Alfonsiny Janés *Las aventuras del valeroso soldado Schwejk* (1980).

Pro německé publikum objevil *Švejka* Max Brod, když dva dny po Haškově smrti, tedy 5. ledna 1923, publikoval v německy psaných novinách *Prager Tagblatt* přeložené části první kapitoly, aniž by však zohlednil užití obecné češtiny (Hartmann 2009: 55). Brzy na to začal nakladatel Adolf Synek hledat vhodného překladatele, který by převedl celý román do němčiny. Hledání překladatele však bylo nelehké a poměrně zdlouhavé, a to vzhledem k odmítavému postoji české literární kritiky vůči Švejkovi.

Nakonec se tohoto úkolu zhostila Grete Reiner-Straschnow (1892-1944), narozená jako Grete Stein, jež patřila mezi levicové intelektuály meziválečné Prahy. V posledních letech svého života pracovala v redakci nakladatelství Orbis a vedle překladatelského řemesla se rovněž podílela na vydávání českých emigrantských novin *Deutsche Volkszeitung*. 22. prosince 1942 byla deportována z Prahy nejprve do Terezína, poté v roce 1943 do Osvětimi. Členové tohoto transportu byli usmrceni v plynové komoře v noci z 8. na 9. března 1944, pokud nepodlehli již dříve útrapám spojeným s deportací (srov. Gregor 1967: 3-4, Hartmann 2009: 56).

V roce 1926 vyšly první dva díly, *Im Hinterlande* a *An der Front*, o rok později (1927) se pak objevily zbylé dva díly, *Der glorreiche Zusammenbruch* a *Fortsetzung des glorreichen Debakles*. Nakladatel Synek vydal všechny čtyři díly ve velmi krátké době, což se odrazilo nejen na formální, ale i obsahové stránce díla. Nicméně nelze s jistotou říci, jaká česká verze posloužila jako výchozí text pro německý překlad G. Reiner (Hartmann 2009: 62).

Překlad G. Reiner vyvolává spory zvláště kvůli užití malostranské němčiny, tzv. *Kleinseitner Deutsch*¹⁹. Hartmann (2009: 184) se domnívá, že „užití této substandardní vrstvy

¹⁹ Hartmann (2009: 61) rozlišuje mezi pražskou němčinou (*Prager Deutsch*), tedy němčinou pražských intelektuálů a středních vrstev, a malostranskou němčinou (*Kleinseitner Deutsch*), kterou užívaly nižší vrstvy a která obsahovala mnoho českých výrazů. „Ve skutečnosti tvoří náhrada obecné češtiny *Kleinseitner Deutsch* naprosto specifický případ. Za regionální jazykovou formu jednoho jazyka se sice substituuje regionální forma jazyka jiného, ale obě dvě formy jsou vázány na stejné prostředí, totiž na prostředí nižších pražských vrstev. V důsledku toho nedochází k rozporu mezi místem, kde se děj románu odehrává, a místem původu substandardní formy, resp. tyto rozporu nejsou větší než je u překladu obvyklé“ (Hartmann: 2009: 146).

německého jazyka ve své době plně funkční. Překladatelce lze nicméně vytknout, že *Kleinseitner Deutsch* v menší míře uplatnila také v pásmu vypravěče a postav, kde v originále stojí spisovná čeština.“ Další výtky se týkají ztráty barvitosti některých výrazů, užití neutrálních výrazů namísto vulgarismů, častých chyb způsobených přehlédnutím (srov. Hartmann 2009: 66-72).

Chápání Haškova románu prošlo nejen v českém, ale i v německém prostředí řadou proměn. V Německu se již od počátku těšil značné přízni čtenářstva, což souvisí s celkovým zájmem o válečný román v německém prostředí na konci 20. let. Vznikaly divadelní adaptace (Piscator, Brecht) a román získal uznání i německé literární kritiky – na rozdíl od té československé. Díky divadlu a filmu byla postava Švejka záhy rychle zpopularizována.

Švejk byl v Německu oblíbený, stal se symbolem, proti němuž se vymezovala pravice a využívala jej levice. Když se k moci dostali nacisté (1933), byl Švejk spolu s dalšími knihami pálen 10. května na hranicích (Hartmann 2009: 164, Pytlík 1983: 417-418).

Německý překlad Grete Reiner se stal skutečně důležitým počinem, a to z následujících důvodů: (1) Zpřístupnil zahraničnímu publiku Haškovy *Osudy dobrého vojáka Švejka*, Švejkův úspěch v Německu pak ovlivnil recepci románu v českém prostředí. (2) Německý překlad se stal předlohou pro španělský překlad z druhé ruky od Alfonsiny Janés.

Překlad G. Reiner, který vznikl záhy po vydání českého originálu, zůstává dosud jediným překladem tohoto díla do němčiny.

3.3 Recepce Haškova Švejka ve Španělsku

Osudy dobrého vojáka Švejka za světové války (1920-23) z pera Jaroslava Haška patří k předním dílům české literatury. Jde o román, který byl přeložen do mnoha jazyků, a postava Švejka se již stala literárním typem. V hispanofonním prostředí se tento román poprvé objevil v roce 1946 pod názvem *El buen soldado Schweik* v překladu Ricarda de Benedettiho. Jde o překlad do argentinské španělštiny vydaný v nakladatelství Siglo Veinte v Buenos Aires. V roce 1969 vychází, opět v Argentině, nepřímý překlad (předlohou byla francouzská verze) Estely Canto s titulem *El bravo y valeroso buen soldado Svejk* (v roce 1983 pod názvem *El buen soldado Shveik*). V roce 1980 vychází kubánský překlad Švejka *Las aventuras del buen soldado Shveik durante la guerra mundial*, jehož autorem je Rubén Martí. V témže roce se Švejk dočkal svého prvního uvedení ve Španělsku. Překlad byl zhotoven již na přelomu šedesátých a sedmdesátých letech, nebyl však schválen cenzurou, a tak mohl být vydán teprve po pádu Frankova režimu. Haškův román pod španělským názvem *Las aventuras del valeroso soldado Schwejk* v překladu Alfonsiny Janés, sestry Clary Janés (překladatelky české poezie do španělštiny), vyšel a stále ještě vychází v nakladatelství Destino. Je to překlad z druhé ruky, kterému jako předloha posloužila německá verze Grete Reiner. V roce 2008 vychází nový překlad, prezentovaný jako přímý, s titulem *Las aventuras del buen soldado Švejk* z pera Moniky Zgustové, která již v roce 1995 přeložila Švejka z českého originálu do katalánštiny²⁰ a je rovněž autorkou dvou divadelních adaptací²¹ (do španělštiny a katalánštiny) tohoto českého románu.

Alfonsina Janés²² (*1943) se narodila v Barceloně, vystudovala moderní filologii se zaměřením na němčinu a angličtinu. Pracovala na Ministerstvu informací a cestovního ruchu a v nakladatelství Bibliograf (od roku 1969). Od roku 1977 přednáší na univerzitě německou literaturu a kulturu. Vedle pedagogické činnosti se příležitostně věnuje překladu německy psané literatury do španělštiny (např. Böll, Rilke, Goethe, Eichendorf atd.). Její otec, José

²⁰ Haškův Švejk byl přeložen do tří ze čtyř oficiálních jazyků Španělska:

- do kastilštiny: Hašek, Jaroslav. 1980. *Las aventuras del valeroso soldado Schwejk*. Přel. Alfonsina Janés, Barcelona: Destino a Hašek, Jaroslav. 2008. *Las aventuras del buen soldado Švejk*. Přel. Monika Zgustová, Barcelona: Galaxia Gutenberg/Círculo de Lectores;
- do katalánštiny: Hašek, Jaroslav. 1995. *Les aventures del bon soldat Švejk*. Přel. Monika Zgustová. Barcelona: Proa;
- do baskičtiny: Hašek, Jaroslav. 1992. *Xveik soldadu onaren menturak mundu gerran II*. Přel. Karlos Cid Abasolo. Euba: Ibaizabal, D.K.

²¹ Zgustová, Monika. 2000. *Las aventuras del buen soldado Svejk*. Hondarribia (Guipúzcoa): Hiru.
Zgustová, Monika. 2005. *Les aventures del bon soldat Švejk*, Barcelona: Associació d'Actors i Directors Professionals de Catalunya.

²² Biografické údaje pocházejí z rozhovoru s A. Janés, který se uskutečnil 9. července 2012 v Barceloně.

Janés, založil v roce 1959 nakladatelství Plaza & Janés Editores S.A. a sestra Clara Janés, básnířka a překladatelka, překládá mimo jiné českou poezii (Holan, Seifert) do španělštiny.

Monika Zgustová²³ (*1957) se narodila v Praze, vystudovala srovnávací literární vědu ve Spojených státech amerických a od osmdesátých let žije v Barceloně. Je klíčovou postavou, co se týče uvádění české literatury ve Španělsku, a za šíření dobrého jména České republiky v zahraničí získala v roce 2004 cenu ministra zahraničních věcí *Gratias agit*.

Obr. 2 Monika Zgustová

Přeložila více než čtyřicet knih z češtiny a ruštiny do španělštiny nebo katalánštiny, jde o díla následujících autorů: např. Hrabal, Hašek, Havel, Seifert, Kundera, Dostojevský a Achmatov. Za překlad Haškova Švejka do katalánštiny *Les aventures del bon soldat Švejk* (1995, Proa) získala v roce 1995 cenu *Premi Ciutat de Barcelona* (v kategorii Překlad do katalánského jazyka). Zgustová je také držitelkou ceny *Premio de Traducción Ángel Crespo*²⁴ za překlad Haškova románu do kastilštiny, *Las aventuras del buen soldado Svejk* (2008, Galaxia Gutenberg/Círculo de Lectores), kterou získala v roce 2008.

Vedle překladatelské činnosti se věnuje i vlastní tvorbě, většinu svých románů vydává trojjazyčně, a to v češtině, katalánštině a španělštině: *Grave Cantabile* (2001), *Peppermint frappé* (2002), *V rajské zahradě trpkých plodů. O životě a díle Bohumila Hrabala* (2004), *Tichá žena* (2005), *Zimní zahrada* (2008).

Spolupracuje se španělskými (*El País*, *La Vanguardia*) i českými (*Mladá Fronta*, *Lidové noviny*) deníky a s nejrůznějšími španělskými i zahraničními literárními a kulturními časopisy.

²³ Více informací na www.monikazgustova.com [cit 2013-04-06] nebo <http://www.iliteratura.cz/Clanek/22425/zgustova-monika> [cit 2013-04-06].

²⁴ Záznam z udílení cen na <http://www.youtube.com/watch?v=A4TOVkhdNLg> [cit 2013-04-06].

3.3.1 Cenzorské zprávy

Téměř čtyřicet let (1936-1975) bylo Španělsko řízeno fašistickou vládou, v jejímž čele stál *generalísimo* Francisco Franco y Bahamonde (1892-1975). Veškeré kulturní projevy byly přísně sledovány a kontrolovány vojenskými úřady a římskokatolickou církví (Merino & Rabadán 2009: 125). Již na konci španělské občanské války byla zřízena instituce, jejímž cílem bylo analyzovat a hodnotit kvalitu literárních děl, nešlo však o literární kritiky, nýbrž o cenzory, kteří byli v cenzorských zprávách označováni jako *lectores* (čtenáři). Systém cenzury se za Franciska Franka velmi rychle institucionalizoval a jeho výkonný orgán nabyl podoby mimořádně organizované byrokratické struktury. Každý úkon cenzurního úřadu byl pečlivě dokumentován, každá písemnost archivována. Textovou produkci, ať už původní či překladovou, kontrolovala tzv. *junta de censura*, výbor skládající se ze zástupců církve, funkcionářů a literátů (Merino & Rabadán 2009: 125), kteří jednali v souladu s Frankovou ideologií. Posláním cenzurního výboru byla represe veškerých projevů, údajů a skutečností, které nesměly být v obecném zájmu (politickém zájmu Frankova režimu) zveřejňovány. Ve fašistickém Španělsku existovala oficiální cenzura, to znamená, že byly schváleny nedemokratické zákony (1938 a 1966), které byly Frankovým specifickým kontrolním nástrojem. Oficiální cenzura byla zrušena v roce 1977.

Veškeré cenzorské zprávy jsou uloženy v ústředním archivu státní správy *Archivo General de la Administración* (AGA) se sídlem v Alcalá de Henares (Madrid). Haškovy *Osudy dobrého vojáka Švejka* považovala cenzura za Frankovy diktatury za problematické dílo, vydání knihy i přes opakované pokusy cenzura nepovolila a ve Španělsku mohl být tento román poprvé publikován teprve v roce 1980. V archivu jsme získali čtyři spisy zabývající se Švejkem, a to z let 1950, 1969, 1971 a 1980.

Systém cenzury ve frankistickém Španělsku byl byrokratické povahy. Chtěl-li nakladatel, autor či překladatel publikovat nějaké dílo, musel podat oficiální žádost a počkat na rozhodnutí cenzorské junty. Celý proces byl skutečně zdlouhavou administrativní záležitostí (díky úřednickým úkonům však máme k dispozici mnoho materiálu) a měl následující tři části:

1) *instancia de solicitud* (písemná žádost)

Žádost, v níž nakladatel žádá o povolení publikovat či dovézt danou knihu, je specifický formulář, ve kterém bylo třeba vyplnit následující informace: jméno autora (*autor*), název díla (*título*), jméno nakladatele (*editor*), počet stran (*volumen*), formát (*formato*), předpokládaný náklad (*tirada proyectada*), prodejní cenu (*precio de venta*). Španělská

cenzura, na rozdíl od cenzorských zpráv v Portugalsku (srov. Špirk 2011: 208), nepožadovala, aby bylo uvedeno jméno překladatele, tato kolonka chybí.

2) *informe del censor* (cenzorská zpráva)

Poté, co cenzurní výbor obdržel písemnou žádost, byl k ní založen úřední spis, kterému bylo přiděleno číslo (*expediente n.º*). Úvodní strana tohoto spisu zpracovává informace ze žádosti, uvádí datum žádosti, název díla, jméno autora, nakladatelství, počet stran a náklad knihy. Dále zmiňuje, zda byl již dříve vypracován posudek na dané dílo (*antecedentes*) a kdo byl pověřen vypracováním posudku (*pase al lector don*) – u cenzora se objevuje jen jeho číslo, ne jméno. Následuje vlastní cenzorská zpráva (*informe*), jejíž součástí je cenzorský posudek, v rámci kterého musí cenzor zodpovědět, zda zkoumané dílo:

- Útočí na ideologii?
- Na církve a na její zástupce?
- Na morálku?
- Na režim a jeho úřady?
- Na osoby, které spolupracují či spolupracovaly s režimem?

Na základě cenzorské zprávy je poté stanoven výsledek (*resultado*).

3) *resolución* (konečné rozhodnutí)

Žadatel je písemně vyrozuměn s výsledkem cenzurního řízení. Rozhodnutí nakladatele informuje, zda se doporučuje vydání dané knihy či nikoli.

Podívejme se nyní podrobněji na jednotlivé cenzorské zprávy. První tři cenzorské zprávy řadíme mezi kontroverzní epitexty, neboť v prvním případě cenzura nepovolila dovoz argentinského překladu do Španělska a další dva cenzorské posudky neschválily vydání Haškova *Švejka*.

11. listopadu 1950 podal Saturnino Calleja (nakladatelství Calleja) žádost, aby mohl dovézt do Španělska argentinský překlad Švejka a publikovat jej. Celý proces této žádosti je ještě řízen zákonem z 29. dubna 1938 a cenzurní výbor spadá pod Ministerstvo školství – Oddělení lidového vzdělávání – Generální vedení propagandy – Cenzura publikací. Dle cenzorské zprávy, která je součástí spisu 5870-50, kniha útočí na církve i její reprezentanty a na morálku. Cenzor dodává, že jde o „humoristický román kapitulantského typu. Neustále zesměšňuje vojsko Centrálních mocností během první Velké války. Také zesměšňuje

katolickou církev a její zástupce, jak lze pozorovat v kapitolách 9, 10, 11 a 12.²⁵ Není možné identifikovat, kdo byl cenzorem, podpis je nečitelný a na první straně spisu je pouze uvedeno, že vypracováním posudku byl pověřen cenzor č. 12. Na základě předloženého posudku je pak navrženo „zrušení dovozu“ (*suspensión de su importación*).

V šedesátých letech dochází k uvolnění poměrů a k úpravě tiskového zákona z roku 1938. Cenzurní řízení nyní probíhá v souladu s článkem 4 tiskového zákona z 18. března 1966. Pokud jde o cenzuru, tak osoba zodpovědná za publikaci daného díla nemá povinnost předložit dílo ke konzultaci cenzurnímu výboru, jedná se pouze o dobrovolnou konzultaci (*consulta voluntaria*), jak praví článek 3 a 4 I. kapitoly věnované svobodě tisku. Cenzorské zprávy jsou zhotovovány v rámci Ministerstva informací a cestovního ruchu – Generální ředitelství lidové kultury – Nakladatelské oddělení.

5. září 1969 Jorge de Herralde Gran z nakladatelství Anagrama žádá o povolení publikovat Haškova Švejka, k žádosti přikládá německou verzi překladu. Cenzorský posudek hovoří o Švejkovi jako o mistrovském díle české literatury a překlad považuje za dobrý. Cenzor je toho názoru, že „z čistě literárního hlediska by dílo beze všeho přijal a neškrtl by v něm ani čárku, nicméně jeho antimilitaristický duch, jeho odpor k církvi, jeho pohrdání mnoha úřady, i když jde jen o úřady rakouskouherské, nutí k zamyšlení. Bylo by vhodné, aby si román přečetl kněz a voják.“²⁶ Výsledkem cenzorské zprávy je „zamítnuto“ (*denegación*).

11. září 1971 žádá nakladatelství Ediciones Destino svolení vydat překlad Haškova románu s názvem *Las aventuras del valeroso soldado Schwejk*, k žádosti je přiložen již vyhotovený překlad do španělštiny, jméno překladatelky však chybí. V úředním spisu je uvedeno, že tento román byl již posuzován ve spise č. 8670-69 (1.díl) a 8671-69 (2.díl), žadatelem bylo nakladatelství Anagrama a publikace byla zamítnuta. Cenzor č. 6 vypracovává následující posudek²⁷:

²⁵ Novela humorista de tipo terriblemente derrotista. Ridiculiza constantemente al ejército de los Imperios Centrales de la I Gran Guerra. También ridicula a la Iglesia Católica y sus Ministros como puede verse en los capítulos 9, 10, 11 y 12.

²⁶ Por mi parte, desde el punto de vista estrictamente literario, aceptaría sin más esta obra maestra, a la que no se puede tachar ni una coma; pero su espíritu antimilitarista, su fobia a la Iglesia, su desprecio de tantas instituciones, aunque se refiera a las austrohúngaras, da que pensar. Conviene que la novela la lean un sacerdote y un militar.

²⁷ El lector no sabe cómo calificar este libro. Cuenta la historia de un soldado checo en la Guerra 1914-18. El soldado es idiota. Los Sargentos son idiotas, los oficiales más idiotas todavía. Los Generales baten el récord de la estupidez y de la idiotez. Los sacerdotes castrenses y no castrenses son jugadores, borrachos, impíos, y naturalmente, idiotas. Y todo lo que pasa en el libro es tan idiota que empieza uno a pensar si el autor no habrá querido hacer un libro humorístico escrito por un idiota para que sea leído por idiotas. En todo caso, su aspecto anticlerical, sus expresiones y escenas impías y casi blasfemas, y la caricatura ridícula que hace de los Generales, Oficiales y soldados del Ejército austriaco, lo clasifica como libro inadmisibile.

No autorizable

„Cenzor neví, jakým způsobem má hodnotit tuto knihu. Vypráví příběh českého vojáka za války v letech 1914-18. Voják je idiot. Seržanti jsou idioti. Úředníci jsou ještě větší idioti. Generálové trhají rekordy v hlouposti a idiotství. Váleční kněží a kněží jsou hráči, opilci, neznabozi a samozřejmě idioti. A vše, co se v knize odehrává, je tak idiotské, že si člověk začíná myslet, zda autor nechtěl vytvořit humoristickou knihu napsanou idiotem, kterou budou číst idioti.

V každém případě antiklerikální charakter této knihy, volba výrazů a neznabožské, ne-li rouhačské scény a zesměšňující karikatura generálů, úředníků a vojáků rakouského vojska ji řadí mezi nepřipustné knihy.

NEAUTORIZOVATELNÉ“

Konečné rozhodnutí zní „zamítnuto“ (*denegación*) a celý spis je označen jako „zamítnuto“ (*denegado*).

Výše uvedené tři cenzorské zprávy patří mezi kontroverzní epitexty, následující cenzorská zpráva je však afirmativní, neboť publikaci knihy povoluje.

Nakladatelství Destino opětovně žádá o povolení publikovat překlad Haškova *Švejka*, a to 26. května 1980 u Ministerstva kultury – Vedení knihy a knihoven – Nakladatelské propagace. V té době stále platil tiskový zákon z roku 1966, avšak upravený výnosem z roku 1977 (články týkající se svobody slova byly zrušeny). Úřední spis č. 5737/80, oproti svým předchůdcům velmi útlý, poukazuje na skutečnost, že ve spisu č. 8648/71 byla publikace knihy zamítnuta. Nicméně cenzor č. 8 dochází k závěru, že „není třeba přijímat opatření článku 64 tiskového zákona z roku 1966“ a že „dílo splňuje formální požadavky“.²⁸ V konečném rozhodnutí pak stojí, že „byly splněny požadavky Konsignačního skladu před publikací dle článku 12 platného tiskového zákona“.²⁹ Švejk tak mohl být ve Španělsku konečně publikován, poprvé v roce 1980 – pět let po pádu Frankova režimu a poté, co byla oficiální cenzura zrušena.

²⁸ No procede adoptar las previsiones del artículo 64 de la ley de prensa e imprenta. Requisitos formales completos.

²⁹ Cumplidos los requisitos del Depósito previo a la difusión, exigido por al artículo 12 de la vigente Ley de Prensa e Imprenta.

3.3.2 Recenze

Španělský čtenář se s Haškovými *Osudy dobrého vojáka Švejka* poprvé setkal v roce 1980, kdy vyšel překlad z druhé ruky z pera Alfonsiny Janés v nakladatelství Destino. Teprve v roce 2008 publikovalo nakladatelství Galaxia Gutenberg „přímý“ překlad Moniky Zgustové.

Recenze, afirmativní epitexty, představují první kontakt mezi čtenářským publikem a dílem. Prezентují knihu v cílové kultuře, hodnotí ji, čímž se výrazně podílejí na její recepci.

Ve španělských periodikách jsme získali tři recenze komentující překlad A. Janés, dále jsme v novinách, literárních časopisech a na internetových stránkách našli devět recenzí zabývajících se překladem M. Zgustové. Recenze pocházejí z následujících španělsky psaných periodik: *El País*, *El Mundo*, *El ABC*, *La Vanguardia* a *La Razón* (Všechna periodika jsou denní a distribují se po celém Španělsku). V dostupných statistických údajích se nám nepodařilo dohledat průměrný náklad a počet čtenářů pro rok 2008³⁰.

Recenze, respektive krátké anotace, věnované překladu A. Janés jsme našli v madridské národní knihovně *Biblioteca Nacional de España* (BNE).

Recenze v novinách *ABC* publikovaná 17. července 1980 přináší v úvodu následující informace: titul díla (*Las aventuras del valeroso soldado Schwejk*), jméno autora (Jaroslav Hašek), nakladatelství (Ediciones Destino), místo (Barcelona), rok (1980), dva díly, počet stran (376 a 324). Jméno překladatelky a ani skutečnost, že byl román přeložen z německé verze, nezmiňuje. Ve své recenzi Leopoldo Azancot nejprve popisuje fenomén válečných románů, které reagovaly na první světovou válku, a vyzdvihuje z nich právě dílo Jaroslava Haška. Dále stručně popisuje jeho život a tvorbu. Španělskému publiku představuje dobrého vojáka Švejka jako ztělesnění národního ducha českého národa, považuje jej za Sancho Panzu, jenž čelí jakémusi degradovanému donu Quijotovi, tedy představitelům vojenské byrokracie. Haška pak logicky řadí po bok Cervantese.

³⁰ Získali jsme pouze údaje platné pro rok 2010.

Pořadí	Název periodika	Průměrný denní náklad (2010)	Průměrný počet čtenářů za den (2010)
1.	<i>El País</i>	473.407	1.924.000
2.	<i>El Mundo</i>	383.713	1.282.000
3.	<i>ABC</i>	326.584	756.000
4.	<i>La Vanguardia</i>	233.229	757.000
5.	<i>La Razón</i>	165.148	357.000

V deníku *El País* vychází 17. srpna 1980 krátká anotace věnovaná Haškovým *Osudům*. V úvodu opět nechybí základní informace: titul (*Las aventuras del valeroso soldado Schwejck*), jméno autora (Jaroslav Hašek), nakladatelství (Ediciones Destino Colección Destinolibro), místo (Barcelona), rok (1980), dva díly, počet stran (376 a 324) a cena (325 peset za jeden díl). Švejka charakterizuje jako pikareskního hrdinu, román jako takový považuje za jedno z nejslavnějších děl české literatury (vedle Kafkovy a Holanovy tvorby) a dodává, že se jedná o nedokončené dílo. Anotace vyzdvihuje také Ladovy ilustrace, ale jméno překladatelky neuvádí.

Noviny *El Periódico* (4. října 1980) představují nově vyšlé knihy, mezi nimi i Haškův román. Krátká anotace zmiňuje titul díla *Las aventuras del valeroso soldado Schwejck* od Jaroslava Haška, které vyšlo v roce 1920 a humorně vypráví o první světové válce. Pozitivně hodnotí styl díla a zdůrazňuje protimilitaristické ladění knihy vedoucí čtenáře k zamyšlení. Nechybí ani informace o nakladatelství (Destino) a ceně (380 peset), avšak jméno překladatelky opět není zmíněno.

Všechny tři recenze (anotace) považují Haškovy *Osudy dobrého vojáka Švejka* za přední dílo české literatury, oceňují jeho humor. Postavu Švejka srovnávají se slavnými literárními typy španělské literatury (Don Quijote, Sancho Panza, píkaro). Jméno překladatelky (Alfonsina Janés) či informaci o výchozím textu (německý překlad) zcela opomíjejí.

Recenze představující španělskému publiku překlad M. Zgustové jsou v porovnání s recenzemi věnovanými překladu A. Janés rozsáhlejší a v dnešní době běžně dostupné na internetu v elektronické verzi.

První zmínka o novém překladu Haškova románu pochází z novin *La Razón* z 9. října 2008. Kniha je řazena do kategorie klasických děl, nechybí základní informace: titul (*Las aventuras del buen soldado Svejk*), autor (Jaroslav Hašek), nakladatelství (Galaxia Gutenberg), počet stran (800), cena (35 eur) ani vyobrazení obálky knihy. Švejk je představen jako český don Quijote, jako hlupák a génius zároveň, který zažívá mnohá dobrodružství. Anotace vyzdvihuje fakt, že se jedná o první přímý překlad a že kniha obsahuje ilustrace Josefa Lady (stejně jako první vydání Švejka v češtině). Dále také popisuje zjevné paralely mezi životními osudy autora a jeho hrdiny. Haška považuje vedle Kafky za jednoho z nejvýznamnějších českých spisovatelů 20. století.

Deník *ABC* přináší 18. října 2008 v kulturní příloze dvoustránkovou recenzi, jejímž autorem je Miguel Sánchez-Ostiz. V úvodu recenze opět stojí základní informace, tentokrát je

zmíněno jméno překladatelky (Monika Zgustová), nechybí vyobrazení obálky knihy (jedna verze s ilustracemi Josefa Lady, druhá verze bez ilustrací, na obálce pak je fotografie Švejka z filmu) a text recenze doprovází jeden z Ladových obrázků. Autor recenze analyzuje obsah románu, popisuje Švejkovy příhody, komentuje karikaturní zobrazení církve, zesměšnění vojska a Švejkovo upřímné a oddané chování vůči válce, monarchii, náboženství, sociálnímu pořádku atd. Švejkova dobrodružství vlastně nejsou jeho příhodami, nýbrž Haškovými zážitky, tvrdí autor recenze, který se domnívá, že Švejk je odrazem Haškova bohémského života. Sánchez dodává, že knižní úspěch Švejka byl ohromný, stejně jako úspěch avantgardních divadelních představení založených na tomto románu.

„Český Sancho Panza“, takový je titul recenze Ignacia Vidal-Polcheho zveřejněné 8. listopadu 2008 v periodiku *El País*. Recenze začíná slovy „Objevuje se první přímý překlad“ a dodává, že překladatelkou Švejka je Monika Zgustová, excelentní překladatelka Hrabala. Švejk, považovaný za českého Quijota, nebo spíše Sancho Panzu, oficiální idiot „rozkládá“ svým jednáním vojenské hodnostáře rakouskouherského vojska. Recenze zmiňuje, že se *Švejk* prvně vydával formou sešitů. V závěru uvádí mylnou informaci, že brzy vyjde překlad *Švejka* od Fernanda de Valenzuela, který však dodnes nebyl publikován.

Noviny *El Mundo* informují 25. listopadu 2008 o „šibalském“ vojáku Švejkovi. Jeho osudy byly poprvé přeloženy do španělštiny přímo z češtiny, a to v rámci projektu nakladatelství Círculo de Lectores/Galaxia Gutenberg. Překladatelka knihy v recenzi podotýká, že obtížnost překladu spočívala v úřednickém jazyce z dob Rakouska-Uherska, v tom, že některé postavy mluví česky, některé německy a některé „komolí“ jeden z těchto jazyků. Recenze cituje výroky překladatelky Moniky Zgustové a spisovatele Eduarda Mendozy, který se podivuje nad strukturou knihy, připomíná prý knížky pro děti, jedná se tedy o román pro dospělé psaný formou pohádky. Mendoza řadí Švejka mezi pikareskní romány po boku Lazarilla z Tormesu a považuje ho za pikara, jenž prochází válkami, pogromy a střetává se se zvědy. Zgustová porovnává Haškova Švejka s Kafkovým Josefem K., hledá styčné body či naopak rozdíly mezi oběma současníky. Ke Švejkovi ještě překladatelka dodává, že osou příběhu je antimilitarismus. Nemocný Hašek musel poslední kapitoly diktovat a jeho předčasná smrt způsobila, že román zůstal nedokončený.

„Idiot ve válce“ – takový je název recenze publikované v novinách *La Razón* 27. listopadu 2008. Recenze v úvodu zmiňuje základní informace o knize: titul (*Las aventuras del buen soldado Svejk*), autor (Jaroslav Hašek), nakladatelství (Galaxia Gutenberg), počet stran (785) a cenu (35 eur), knihu navíc hodnotí na stupnici od 1 (nejnižší) do 5 (nejvyšší) číslem 4. Vlastní text recenze pak hovoří o překladu – *Švejk* byl již dříve přeložen do španělštiny, ale ne

přímo z češtiny, toto vakuum se zaplnilo díky Monice Zgustové, vynikající překladatelce Kundery, Hrabala, Čapka, Havla či Seiferta. Text recenze cituje úryvky z článku M. Zgustové, ve kterém se zaobírá společnými a rozdílnými rysy Haška a Kafky. Recenze také dodává, že překlad M. Zgustové vychází spolu s ilustracemi Josefa Lady. V závěru je Švejk přirovnáván k pitomému píkarovi, který svou upřímností odzbrojí každého, a styl Haškova románu, dle autora recenze, připomíná styl Cervantesův.

Také deník *El País* přichází 23. prosince 2008 s informací o prvním přímém překladu *Švejka* z češtiny, jehož autorkou je Monika Zgustová. Tato protiválečná satira vyšla v nakladatelství Galaxia Gutenberg a zdobí ji ilustrace Josefa Lady. Recenze opět vychází z myšlenek M. Zgustové a hledá paralely mezi Kafkou a Švejkem. Druhá část recenze se zabývá Haškovým životem a hledá spojitosti mezi jeho životem a Švejkovými osudy. Dále komentuje, že autor poslední kapitoly románu z důvodu nemoci diktoval a kvůli jeho předčasné smrti zůstalo dílo nedokončeno. Zajímavá je rovněž zmínka o recepci českého originálu, který byl sice přijat a měl velký úspěch u čtenářského publika, avšak byl odmítán lepší společností kvůli vulgárnímu jazyku. Postupem času se však ze *Švejka* stalo klasické dílo, jež je součástí kulturního povědomí ve střední a východní Evropě.

V čísle 303 literárního časopisu *Quimera*, které vyšlo v únoru 2009, najdeme kritiku Haškova románu, jejíž autorkou je Marina P. de Cabo. Recenze nám opět poskytuje základní fakta o knize včetně jména překladatelky (M. Zgustová). V úvodu recenze autorka popisuje atmosféru v Evropě před vypuknutím první světové války a poté vstupuje na scénu dobrý voják Švejk. Cabo se domnívá, že Haškův román je nejcharakterističtější dílem českého národa a vyzdvihuje jeho schopnost karikaturovat lidské vlastnosti. V druhé části recenze se věnuje autorovi, J. Haškovi, jeho životu a hledá styčné body mezi ním a Švejkem. Hašek ve svém románu napadá stát, církev vojsku a válku jako takovou, jeho kritika je vskutku kousavá. Také srovnává postavu Švejka s donem Quijotem a jeho sluhou a dochází k závěru, že je spojením obou. Haškovu tvorbu porovnává s díly Kafky, Hrabala a Kundery. V závěru zmiňuje, že román zůstal nedokončen a uvádí, že Galaxia Gutenberg nabízí španělskému čtenáři první přímý překlad z češtiny s ilustracemi Josefa Lady.

Kromě recenzí v novinách a literárních časopisech máme také k dispozici dvě recenze z internetových stránek věnovaných literatuře.

Recenze od jistého Amandila z 20. dubna 2009 začíná základními informacemi: titul a autor díla (*Las aventuras de buen soldado Svejek*, Jaroslav Hašek), nakladatelství (Galaxia Gutenberg – Círculo de Lectores), místo vydání a rok (Barcelona, 2008), titul originálu (Osudy dobrého vojáka Svejka), překlad (Monika Zgustová), počet stran (785). Recenze

popisuje *Osudy* jako nejpopulárnější dílo české literatury 20. století, které vypráví peripetie jednoho idiota v rakouskouherském vojsku na počátku první světové války. Kromě Švejka jsou zde zmíněny i ostatní postavy, které se v knize objevují (poručík Lukáš, feldkurát Katz, Baloun, podporučík Dub atd.). Autor komentuje základní životní údaje z Haškova života, které inspirovaly Švejkovy příhody. Na rozdíl od ostatních recenzí sděluje, že má román čtyři díly. Amandil v závěru dodává, že Švejk bývá ztotožňován s donem Quijotem, rozhodnutí, zda tomu tak opravdu je, ponechává na čtenáři, četbu knihy doporučuje a vyzdvihuje hlavně čtivý styl.

Recenze publikovaná 5. května 2010 na literárním blogu *Rincón de literatura* (Literární koutek) popisuje hlavní osu příběhu: osudy zdánlivě hloupého vojáka říkajícího vždy pravdu, který nastoupí po vypuknutí války svou vojenskou službu v rakouskouherském vojsku. Vyzdvihuje antimilitarismus románu a satirickou kritiku společnosti. Recenze četbu tohoto nedokončeného románu vřele doporučuje. V závěru ještě uvádí jméno nakladatelství a cenu (Debolsillo a 12,95 eur).

Recenze, představující mozaiku dojmů španělského čtenáře před přečtením Haškova románu, s nadšením přijímají Haškův román a vřele jej doporučují španělskému čtenáři, většina z nich je doplněna fotografií obálky knihy nebo Ladovou ilustrací, čímž lákají čtenáře k zakoupení knihy a následnému přečtení. Na základě literárních kritik si španělský čtenář udělá o Haškovi a jeho dobrém vojáku Švejkovi následující dojem:

- (1) Většina recenzí vyzdvihuje převod Moniky Zgustové jako první překlad pořízený přímo z českého originálu. Nešetří chválou nad jejími překladatelskými schopnostmi.
- (2) Švejk³¹ je postava, v níž se mísí dualita slabomyslnosti a moudrosti typická pro dona Quijota s neobratností a prostoduchostí jeho sluhy Sancho Panzy. Motiv střídání pánů navíc Švejka ztotožňuje s pikarem. Ne náhodou je tedy Hašek nazýván českým Cervantesem.³²
- (3) Švejk jako by Haškovi z oka vypadl, autor nechává svého hrdinu zažívat taková dobrodružství, kterými si sám prošel.
- (4) Španělský čtenář nabývá dojmu, že českou literaturu v zahraničí reprezentují především Hašek, Kafka, Hrabal a Kundera; současníci Hašek a Kafka svými díly napadají státní byrokratický aparát a tvorba Hrabala a Kundery je ovlivněna právě Haškem.³³

³¹ Erik-Ernst Schwabach se domnívá, že v německém prostředí lze Švejka přirovnat k Enšpíglovi (Hartmann 2009: 156).

³² Paralela s Donem Quijotem vzniká na bázi parodistického románu, který deheroizuje hlavního hrdinu, kterým je většinou heroikomická postava (srov. Pytlík 1982: 64-66). Švejk, komický sluha, moderní Sancho Panza předvádí plebejský despekt vůči ideálům. S pikarem má společný motiv střídání pánů (feldkurát Katz, nadporučík Lukáš atd.) a nepřeborného dobrodružství.

³³ Tuto představu o české literatuře ve španělském prostředí šíří především M. Zgustová.

3.3.3 Rozhovory

Rozhovory, afirmativní epitexty, mohou přinést zajímavý pohled na danou tematiku. V této kapitole budeme rozebírat pouze některé aspekty, prepisy celých rozhovorů se nacházejí v přílohách.

Podářilo se nám realizovat rozhovor s oběma překladatelkami (s Alfonsinou Janés³⁴ 9. července 2012 a s Monikou Zgustovou 13. července 2012) a také s oběma nakladateli (s Joanem Tarridou z nakladatelství Galaxia Gutenberg 9. července 2012 a Andreuem Teixidorem z nakladatelství Destino 10. července 2012).

Cílem rozhovorů bylo zjistit:

- Co motivovalo nakladatele vydat Haškova *Švejka*?
- Jakou reakci vyvolal *Švejk* u španělského čtenáře?
- Proč výchozím textem překladu A. Janés byla právě německá předloha? Proč její překlad vyšel teprve v 80. letech?
- Je překlad M. Zgustové skutečně pořízen z českého originálu (přímý překlad) či z jejího katalánského překladu (autorský kompilační překlad)?

Andreu Teixidor přichází do nakladatelství Ediciones Destino, které patřilo jeho otci, na konci šedesátých let. Mezi díly, která byla přeložena a připravena k publikaci, nachází i *Švejka*, kniha se mu zalíbila a rozhodl se ji vydat. Tehdy byl ve Španělsku u moci Franco a oficiální cenzura nepovolila vydání knihy. Teixidor nechtěl škrtnat žádné části románu, takže čekal, až bude možné knihu vydat – k tomu došlo teprve v roce 1980. Z jakého důvodu se nakladatelství rozhodlo *Švejka* vydat, nezná odpověď, překlad románu totiž objednal ještě jeho otec, pravděpodobně proto, že se mu kniha líbila a zaujala ho.

Proč byl překlad pořízen z němčiny? Tehdy ve Španělsku nebyli překladatelé, kteří by byli schopni překládat přímo z češtiny (situace se, dle Teixidora, mění po příchodu M. Zgustové), a tak se předlohami často stávaly překlady do jiných jazyků. S tímto tvrzením souhlasí i překladatelka A. Janés, které navíc dodává, že vezmeme-li v úvahu tehdejší politické rozdělení světa, bylo problematické získat český originál. Také podotýká, že překladem byl pověřen někdo jiný, tento překladatel, jehož jméno si nevybavuje ani ona ani nakladatel, bohužel zemřel, tudíž zakázku získala ona. Janés přiznává, že překlad zhotovila krátce po ukončení vysokoškolského studia, tedy na konci šedesátých let, kdy její znalosti němčiny byly průměrné a zakázku přijala zvláště z finančních důvodů. Obtíže překladu

³⁴ Na přání překladatelky nebyl pořízen záznam rozhovoru.

spočívaly v historických faktech a vojenském slangu. Poté, co překlad odevzdala, se k němu už nevracela, nečetla jej znovu, takže neví, zda došlo k nějakým zásahům ze strany redaktora.

Nicméně v 80. letech sklídl překlad ohromný úspěch, kniha byla vydána nejprve v měkké vazbě (*paperback*), teprve poté v pevné vazbě (jedná se o opačné pořadí, než bývá zvykem). Pokud jde o počet výtisků, Teixidor konstatuje, že jich tehdy u prvního vydání bylo kolem 6 tisíc.

Co se týče nepřímých překladů, je toho názoru, že se s nimi setkáme v případě minoritních kultur a že jsou důležité jen do té doby, než se objeví překlad přímý. Kvalita nepřímého překladu se prý odvíjí od kvality předlohy a schopností překladatele. Tvrdí tedy, že nyní, když existuje překlad M. Zgustové, už překlad A. Janés není nutno nadále vydávat. Na druhou stranu chápe, že překlad z druhé ruky se i nadále publikuje, a to z finančních důvodů.

Joan Tarida z nakladatelství Galaxia Gutenberg vydal překlad *Švejka* v rámci projektu, jehož cílem bylo vydat tři klasická literární díla 20. století přeložená přímo z originálu³⁵. Překlada se zhostila Monika Zgustová, jež předtím přeložila Haškova *Švejka* do katalánštiny (v roce 1995), její překlad do kastilštiny byl navíc oceněn cenou města Barcelona a cenou Ángela Crespa.

Švejk se dočkal tří edic: román vyšel v pevné vazbě, dále také v měkké vazbě (*paperback*) a poslední edice, čítající 5 tisíc kusů, obsahovala ilustrace od Josefa Lady (tato edice je dnes již rozebraná). Od roku 2008 se prodalo více než 25 tisíc exemplářů (více kusů než nakladatelství prodalo u nositele Nobelovy ceny, Borise Pasternaka a jeho románu *Doktor Živago*), Tarida navíc očekává zvýšený zájem o Haškův román v příštím roce, kdy si budeme připomínat sto let od vypuknutí 1. světové války. Kromě toho se překlad M. Zgustové distribuuje i v Latinské Americe.

Velmi pozitivní přijetí *Švejka* si Tarida vysvětluje tím, že má Haškova postava mnoho rysů společných se španělskou postavou píkaře. Navíc se domnívá, že Švejk v sobě má latinského ducha, je určitým spojením dona Quijota a Sancho Panzy.

Monika Zgustová přeložila v roce 1995 *Švejka* do katalánštiny, proto nás logicky zajímalo, zda je její překlad do kastilštiny skutečně přímým, jak tvrdí recenze a nakladatelé, či

³⁵ Součástí tohoto projektu byla následující díla: *Život a osud* od Vasilije Grossmana, do té doby existoval pouze nepřímý překlad z francouzštiny, dále Haškovy *Osudy dobrého vojáka Švejka*, neboť koloval zatím jen nepřímý překlad z němčiny, a posledním knihou byl *Doktor Živago* od Borise Pasternaka, přeložený z itaštiny.

nikoli. Sama překladatelka nám naši domněnku potvrdila, když nám sdělila, že většinu pasáží převáděla z katalánštiny a jen zpětně kontrolovala s českým originálem, zda překlad souhlasí s češtinou. Sama dodává, že překlad do kastilštiny byl rychlejší, protože většinu překladatelských problémů řešila už při převodu do katalánštiny a pro kastilskou verzi v podstatě jen přejala katalánská řešení. Její překlad, který všechny epitexty prezentují španělskému čtenáři jako přímý, je tedy autorským kompilačním překladem, čímž se naše hypotéza potvrdila.

Jak pracovala s obecnou češtinou a germanismy? Představovala si, co by Švejk řekl, kdyby byl Kataláncem či Španělem, a pokud ji napadl vhodný hovorový výraz, tak jej použila. V případě, že narazila na germanismy, někdy je přeložila, někdy je ponechala v němčině a to samé pak použila ještě jednou španělsky či dodala vnitřní vysvětlivku *řekl německy*.

Ani Janés ani Zgustová nebyly schopné uvést verzi, z které překládaly.

Všichni dotazovaní jsou zajedno v tom, že Švejk byl ve Španělsku přijat velmi pozitivně, překlady měly velký úspěch a jsou čteny s nadšením.

3.4 Translatologická analýza kastilských verzí

Cílem translatologické analýzy je porovnat český originál s kastilskými překlady. Budeme porovnávat a analyzovat místa, která byla přeložena odlišným způsobem, a tyto pasáže pak také okomentujeme. Vybrané pasáže předkládáme v následujícím pořadí: český originál (Hašek), německý přímý překlad (Reiner), španělský překlad z druhé ruky (Janés) a španělský autorský kompilační překlad (Zgustová).

Analýza zkoumá cílový text (španělské překlady), německá předloha pro překlad A. Janés tedy slouží pouze jako referenční bod, abychom zjistili, zda k případným posunům došlo již u přímého překladu či teprve u nepřímého. U výběru excerptů jsme se omezili pouze na první díl Haškova románu, a to vzhledem k rozsahu této práce. Nejprve jsme se zaměřili na předmluvu a začátek románu, ze kterého pochází Švejkova slavná věta. Poté jsme podrobili analýze taková místa, jež byla středem zájmu cenzury (srov. Špirk 2011: 266-280). Zajímá nás, zda překlad A. Janés, který vznikl již na konci šedesátých let (jak uvedla sama překladatelka v rozhovoru), tedy ještě pod vlivem cenzury v době Frankovy diktatury (srov. Merino & Rabadán), vykazuje známky autocenzury autorky či nikoli.

Předpokládáme, že text překladů se u jednotlivých vydání neliší.

Jako hlavní metodologický nástroj použijeme Popovičovu „typologii výrazových změn v překladu“ konkrétně (Popovič 1975: 130; 1983: 204) a jeho „posuny v překladu“ obecně (Popovič 1975: 113-131; 1983: 195-217).

a) Předmluva

Haškův román začíná autorovou předmluvou, tedy krátkým autorských peritextem.

Hašek (1921/2008) Předmluva	Reiner (1926/2011: 5) Vorwort	Janés (1980/2010) Prefacio	Zgustová (2008) -
Veliká doba žádá velké lidi. [...] Dnes můžete potkat v pražských ulicích ošumělého muže, který sám ani neví, co vlastně znamená v historii nové velké doby. [...] A tento tichý, skromný ošumělý muž jest opravdu ten starý dobry voják Švejk , hrdinný, statečný, který kdysi za Rakouska byl v ústech všech občanů českého království, a jehož sláva nezapadne ani v republice . Mám velice rád dobrého	Eine große Zeit erfordert große Menschen. [...] Heute könnt ihr in den Prager Straßen einem schäbigen Mann begegnen, der selbst nicht weiß, was er eigentlich in der Geschichte der neuen großen Zeit bedeutet. [...] Und dieser stille, bescheidene, schäbige Mann ist wirklich der alte, brave , heldenmütige, tapfere Soldat Schwejk , der einst unter Österreich im Munde aller Bürger	Una gran época requiere grandes hombres. [...] Hoy podríais encontrar en calles de Praga a un hombre andrajoso que ignora la importancia de su persona para la historia de la nueva gran época. [...] Y este hombre tranquilo, humilde y andrajoso es en realidad el viejo, valeroso y heroico soldado Schwejk que antaño, en la época de la soberanía austriaca , se encontraba en la boca de todos los ciudadanos del	Una gran época pide grandes hombres. [...] Hoy mismo podríais encontrar, por calles de Praga, a un hombre desaliñado que no se da cuenta de la importancia que tiene para la historia de la magna época moderna. [...] Y sin duda este hombre tranquilo, descuidado y discreto es el viejo y buen soldado Švejk , valeroso y heroico, cuyo nombre, en la época del Imperio austrohúngaro , repetían todos los ciudadanos del

<p>vojáka Švejka [...] On nezapálil chrám bohyně v Efesu, jako to udělal ten hlupák Herostrates, aby se dostal do novin a do školních čítanek. A to stačí.</p>	<p>des Königreichs Böhmen war und dessen Ruhm auch in der Republik nicht verblassen wird. Ich habe diesen braven Soldaten Schwejk sehr lieb [...] Er hat nicht den Tempel der Göttin von Ephesus in Brand gesteckt wie jener Dummkopf Herostrates, um in die Zeitungen und Schulbücher zu kommen. Und das genügt.</p>	<p>reino de Bohemia y cuya fama tampoco palidecerá en la República. A este valeroso soldado Schwejk yo le tengo mucho cariño [...] Él no incendió el templo de la diosa Diana en Éfeso como aquel tonto de Herostrato, para aparecer en los periódicos y en los libros de texto. Y esto basta.</p>	<p>reino de Bohemia; ni la república haré empalidecer su gloria. Quiero mucho a este buen soldado Švejk [...] No, él no incendió el templo de la diosa en Éfeso como hizo aquel bendito de Eróstrato sólo para salir en los periódicos y los manuales de historia. Y con esto termino.</p>
---	--	--	--

- Výrazová ztráta

Titul autorského peritextu, *předmluva*, je zachován u překladu z druhé ruky (*prefacio*), avšak u autorského kompilačního překladu chybí.

V předmluvě můžeme pozorovat tři synonymické paralely, které v překladu nejsou vždy zachovány.

Hašek používá *veliká doba*, Reiner i Janés zachovávají v obou případech tento paralelismus a užívají stejné slovní spojení (*große Zeit* a *gran época*), Zgustová nejprve hovoří o *gran época* (veliká doba) a u druhého výskytu volí synonymický výraz *magna época* (veliká doba).

Hašek popisuje Švejka jako *ošumělého* vojáka, Reiner i Janés opět dodržují tento paralelismus a užívají dvakrát *schäbig* a *andrajoso* (otrhaný, v rozedraných šatech). Zgustová předkládá tento výraz jednou jako *desaliñado* (zanedbaný, nedbalý) a podruhé jako *descuidado* (zanedbaný, sešlý).

V předmluvě je Švejk dvakrát popsán jako *dobryj voják Švejk*, tento paralelismus je zachován ve všech překladech, avšak správně ho překládá pouze Zgustová (*buen soldado Švejk*). Janés Švejka popisuje jako *valeroso soldado Schwejk* (odvážný, statečný, udatný), čímž pak při výčtu Švejkových vlastností dochází ke ztrátě jednoho adjektiva (k posunu dochází až mezi němčinou a španělštinou, Reiner zachovává čtyři adjektiva) a změně syntaxe (k posunu dochází již mezi češtinou a němčinou): Hašek píše *ten starý dobrý voják Švejk, hrdinný, statečný*; Janés: *el viejo, valeroso y heroico soldado Schwejk*; Zgustová: *el viejo y bueno soldado Švejk, valeroso y heroico*). Reiner používá v němčině dvojznačný výraz *der brave Soldat Schwejk*.

- Výrazová individualizace a lokalizace

Časové období Hašek popisuje slovy *za Rakouska* a *v republice*. Reiner věrně překládá jako *unter Österreich* a *in der Republik* a neexplicituje. Janés i Zgustová přidávají vlastní interpretaci: *en la época de la soberanía austriaca* (v dobách rakouské nadvlády) a *en la época del Imperio austrohúngaro* (v dobách rakousko-uherské říše). *V republice* zůstává bez vysvětlení u obou překladatelek: *en la República* (Janés s velkým počátečním písmenem) a *en la república* (Zgustová).

- Výrazová individualizace

Dále Hašek píše *chrám bohyně v Efesu*³⁶, což Reiner i Zgustová převádí správně jako *Tempel der Göttin von Ephesus* a *templo de la diosa en Éfeso*, Janés název chrámu specifikuje a přidává jméno bohyně: *templo de la diosa Diana en Éfeso*.

- Neadekvátní překlad, nivelizace

Pro české *školní čítanky* volí Reiner a Janés neutrální výraz *Schulbücher* a *libros de texto* (učebnice), Zgustová chybně překládá jako *manuales de historia* (učebnice dějepisu).

- Výrazová individualizace

Herostrata charakterizuje Hašek jako *hlupáka*, což Reiner i Janés věrně převádí jako *jener Dummkopf Herostrates* a *aquel tonto de Herostrato*. Zgustová používá výraz *aquel bendito de Eróstrato*³⁷ (blahořečený, vysvěcený; iron. dobrák, prost'áček).

Haškova předmluva končí větou *A to stačí.*, kterou Reiner i Janés překládají odpovídajícím způsobem jako *Und das genügt.* a *Y esto basta.*, Zgustová tuto větu interpretuje jako *Y con esto termino.* (A tím končím.).

b) Začátek

Hašek (1921/2008: 7)	Reiner (1926/2011: 7)	Janés (1980/2010: 13)	Zgustová (2008:11)
„Tak nám zabili Ferdinanda,“ řekla posluhovačka panu Švejkovi, který opustiv před lety vojenskou službu, když byl definitivně prohlášen	»Also sie ham uns den Ferdinand erschlagen«, sagte die Bedienerin zu Herrn Schwejk, der vor Jahren den Militärdienst quittiert hatte, nachdem er von der	—De modo que nos han matado a Fernando —dijo la sirvienta al señor Schwejk, el cual hacía años que, habiendo sido declarado tonto por la comisión médica	—Así que nos han matado a Fernando —dijo el ama al señor Švejk que, una vez declarado idiota por la comisión médica militar, había

³⁶ Artemidin chrám v Efesu (Artemision), jeden ze sedmi divů světa, řecký chrám zasvěcený bohyni lovu, jež je v římské mytologii nazývána Diana, v řecké Artemis. Lze se domnívat, že Hašek jméno záměrně vynechal, aby se tak vyvaroval dvojakosti (srov. Špirk 2011: 269). Je možné, že Janés tak pozměnila autorův záměr.

³⁷ Ve španělštině je možný dvojí způsob psaní: *Herostrato* i *Eróstrato*.

<p>vojenskou lékařskou komisí za blba, živil se prodejem psů, ošklivých nečistokrevných oblud, kterým padělal rodokmeny. Kromě tohoto zaměstnání byl stížen rheumatismem a mazal si právě kolena opodeldokem. „Kerýho Ferdinanda, paní Müllerová?“</p>	<p>militärärztlichen Kommission endgültig für blöd erklärt worden war, und der sich nun durch den Verkauf von Hunden, häßlichen, schlechtrassigen Scheusälern, ernährte, deren Stammbäume er fälschte. Neben dieser Beschäftigung war er vom Rheumatismus heimgesucht und rieb sich gerade die Knie mit Opodeldok ein. »Was für einen Ferdinand, Frau Müller?«</p>	<p>militar, había abandonado el servicio y vivía de la venta de perros, feos monstruos de malas razas, falsificando sus árboles genealógicos. Además de esta ocupación padecía reumatismo y ahora precisamente se frotaba la rodilla con linimento alcanforado. —¿Qué Fernando, señora Müller?</p>	<p>abandonado el servicio y vivía de la venta de perros, unos horribles monstruos híbridos para los cuales inventaba falsas genealogías. Aparte de aquella ocupación, sufría de reumatismo y en aquel momento preciso se embadurnaa las rodillas con un linimento alcanforado. —¿De qué Fernando habla, señora Müllerová?</p>
---	---	---	---

- Adekvátní překlad

První věta Haškova románu, slavný výrok paní Müllerové *Tak nám zabili Ferdinanda!* je adekvátně přeložen jak do němčiny, tak i španělštiny (výrazy *de modo que* a *así que* jsou synonymní a odpovídají českému *tak*). Uvozovací sloveso *řekla* je zachováno ve všech překladech (*sagte* a *dijo*). Při překladu slova *posluhovačka* rovněž nedochází k žádnému posunu, Janés užívá výraz *sirvienta* (služebná) a Zgustová *ama* (hospodyně).

Švejk byl definitivně prohlášen *vojenskou lékařskou komisí za blba*, je opět adekvátně přeloženo, u komise nechybí ani adjektivum *vojenský* ani *lékařský*: *militärärztliche Kommission* a *comisión médica militar*. Výraz *blb* lze ve španělštině vyjádřit buď slovem *tonto* (hlupák, blbec; Janés) či *idiota* (idiot, blbec, pitomec; Zgustová).

Opodeldok, kafrová mast, kterou si Švejk maže kolena, je v obou španělských překladech převedena jako *linimento alcanforado* (kafrové mazání).

- Výrazová individualizace

Český Švejk se živí prodejem *psů, ošklivých nečistokrevných oblud*, kterým *padělá rodokmeny*. Německý i španělský překlad A. Janés jsou věrné, Zgustová psy popisuje jako *unos horribles monstruos híbridos*, pro které si Švejk *inventaba falsas genealogías* (ohavné zkřížené obludy, pro které vymýšlel falešné rodokmeny).

Švejkova posluhovačka, *paní Müllerová*, v německém a španělském překladu A. Janés ztrácí koncovku –ová (*Frau Müller* a *señora Müller*), Zgustová zachovává českou podobu jejího jména (*señora Müllerová*).

- Výrazové zesílení, vynechávka

Švejkovu otázku *Kerýho Ferdinanda?* Reiner i Janés překládají věrně, Zgustová přidává sloveso: *De qué Fernando habla?* (O jakém Ferdinandovi mluvíte?).

Švejk *před lety opustil vojenskou službu*, opět věrně přeloženo v prvních dvou překladech (Janés: *hacía años que había abandonado el servicio*), Zgustová vynechává spojení *před lety* a píše jen, že Švejk opustil vojenskou službu (*había abandonado el servicio*).

c) Cenzura I

Ve Švejkovi se objevuje narážka na sousední stát Španělska, na Portugalsko, konkrétně jde o aluzi na portugalského krále Karla (srov. Špirk 2011: 271).

Hašek (1921/2008: 9)	Reiner (1926/2011: 10)	Janés (1980/2010: 15)	Zgustová (2008: 13)
Jestli se pamatujou, jak tenkrát v Portugalsku si postříleli toho svýho krále. Byl taky takovej tlustej. To víte, že král nebude přece hubenej. [...]	Erinnern Sie sich noch, wie sie damals in Portugal ihren König erschossen ham? Der war auch dick. No, selbstverständlich wird ein König nicht mager sein. [...]	¿Se acuerda de cómo mataron al rey de Portugal? Era igual de gordo. Claro que un rey no va a ser flaco. [...] Bueno, sólo esto: si hubiera sido más gordo seguro que hubieran acertado en el blanco, cuando corría tras las viejas de Konopischt que recogían leña y esponjas en el distrito, y no hubiera tenido que morir de una manera tan denigrante.	¿Se acuerda de que una vez en Portugal dispararon contra su rey? Pues también estaba gordo. Claro que un rey no puede estar delgado, de ninguna manera. [...]

- Nivelizace

Švejk se ptá paní Müllerové, zda si pamatuje, jak si v Portugalsku *postříleli* krále. V německém překladu ho *zastřelili* (*erschossen*), ale ve španělských verzích při překladu došlo k nivelizaci: u Janés ho *zabili* (*mataron*) a u Zgustové na něj *vystřelili* (*dispararon*), přitom ve španělštině existuje výraz odpovídající českému *postřílet*: *matar a tiros* (dosl. zabít zastřelením), *fusilar* (zastřelit, popravít zastřelením).

d) Cenzura II

V následujícím excerptu je cenzura explicitně zmíněna.

Hašek (1921/2008: 73)	Reiner (1926/2011: 84)	Janés (1980/2010: 78)	Zgustová (2008: 86)
Vojenská cenzura dopravovala tam autory korespondence mezi frontou a těmi, které doma zanechali v	Die Militärzensur lieferte hierher die Autoren der Korrespondenz, die zwischen der Front und	La censura militar le [la prisión] facilitaba los autores de la correspondencia mantenida entre el frente	La censura militar facilitaba la labor a los autores de correspondencia que mantenían los del frente

zoufalství. Tam vodili četníci i staré výměnkáře, kteří posílali psaní na frontu , a vojenský soud házel jim na krk po dvanácti letech za jejich slova útěchy a za líčení domácí bídy.	jenen geführt wurde, die daheim verzweifelt zurückgeblieben waren. In dieses Gefängnis brachten die Gendarmen auch alte Ausgedinger, die Briefe an die Front schickten , und das Kriegsgericht brummte ihnen für ihre Trostesworte und ihre Schilderung der Not daheim zwölf Jahre auf.	y aquellos que se habían quedado en casa desesperados. Los gendarmes llevaban incluso a esta cárcel a viejos jubilados que enviaban cartas al frente y por sus palabras de consuelo y su descripción de las dificultades que se pasaban en casa el tribunal militar les encargaba doce años.	con los que se habían quedado en casa desesperados. Los gendarmes encarcelaban hasta a los viejos jubilados que enviaban cartas al frente : por cualquier palabra de consuelo o queja de la penuria que pasaban en casa, el tribunal militar los condenaba a doce años de prisión.
--	---	---	--

- Adekvátní překlad

Výrazy *vojenská cenzura* a *vojenský soud* jsou zcela adekvátně převedeny ve všech třech překladech (*Militärzensur*, *Kriegsgericht*; *censura militar*, *tribunal militar*). Totéž platí i pro výraz *četníci* a spojení *posílali psaní na frontu* (*Gendarmen*, *Briefe an die Front schickten*; *gendarmes*, *enviaban cartas al frente*).

- Výrazová individualizace

Hašek v této pasáži dvakrát užívá slovo *tam*, které je prvně zachováno v němčině (*hierher*), u Janés je použito zájmeno *le*, které odkazuje na slovo vězení, jež se objevuje v předchozí větě. U Zgustové dochází ke špatné interpretaci: používá dvojznačné sloveso *facilitar*, které znamená jednak *usnadnit*, *ulehčit*; druhak *poskytovat*, *vydat napospas*, *předat* (význam se liší rekcí slovesa). Janés píše *la censura militar le facilitaba los autores* (vojenská cenzura vydávala autory napospas vězení), kdežto Zgustová *la censura militar facilitaba la labor de los autores* (vojenská cenzura autorům usnadňovala práci). V druhém případně je *tam* nahrazeno *in dieses Gefängnis* a *a esta cárcel*, u Zgustové se ztrácí, neboť spojení *vodili tam* nahrazuje *encarcelaron* (uvěznili).

Vojenský soud *jim házel na krk* převedla Janés jako *les encargaba* (uložil jim) a Zgustová coby *les condenó* (odsoudil je).

e) Cenzura III

Způsob, jakým cenzura pracovala, konkrétně autorizovaný dopis s vynechanými slovy, lze vidět v následující vybrané pasáži.

Hašek (1921/2008: 108-109)	Reiner (1926/2011: 130)	Janés (1980/2010: 112-113)	Zgustová (2008: 127-128)
Švejck vzal do ruky tu domácí relikvii a četl:	Schwejk ergriff diese häusliche Reliquie und	Schwejk cogió esta reliquia doméstica y leyó:	Švejck cogió la reliquia doméstica y leyó:

<p>„Milá Aninko! Máme se zde velice dobře, všichni jsme zdraví. Sousedka vedle na posteli má skvrnitý [] a také jsou zde černé []. Jinak je vše v pořádku. Jídla máme dost a sbíráme bramborové [] na polívku. [...] Tak myslím, že je už pozdě a že už je ten pejsek taky na pravdě [].“ A přes celý ten lístek růžové razítko: Zensuriert K. u. k. Konzentrationslager, Steinhof.</p>	<p>las: »Liebe Aninka! Wir haben uns hier sehr gut, alle sind wir gesund. Die Nachbarin neben mir im Bett hat Fleck [] und auch schwarze [] gibts hier. Sonst alles in Ordnung. Essen haben wir genug und klauben Erdäpfel [] auf Suppe. [...] So denk ich, daß schon zu spät ist und daß das Hunterl auch schon in Gottes [] ruht.« Und über dem Ganze Brief die rosa Stampiglie: Zensuriert k. u. k. Konzentrationslager Steinhof.</p>	<p>«Querida Aninka: Aquí estamos muy bien todos y estamos muy bien de salud. La vecina que tengo en la cama de al lado tiene tifus [] y por aquí también hay [] negra. Por lo demás todo está en orden. Tenemos comida suficiente y mondamos patatas [] para sopa. [...] De manera que me parece que ya es demasiado tarde y que el perrito también descansa en [] de Dios.» La carta estaba cubierta por la estampilla rosa «censurado. Real e imperial campo de concentración de Steinhof».</p>	<p>Querida Anneta: Estamos muy bien aquí, todos nos encontramos perfectamente de salud. La señora de la cama de al lado está afectada de manchas de XXXXX y también hay casos de XXXXX negra. Aparte de eso, todo va bien. Tenemos comida suficiente y recogemos XXXXX de patatas para hacer el caldo. [...] De modo que ya es demasiado tarde, el perro ya debe de descansar en XXXXX de Dios. La carta estaba cubierta por un sello rosa que decía en alemán: «Censurado por el Real e Imperial Campo de Concentración de Steinhof».</p>
---	--	---	---

- Neadekvátní překlad

Dopis začíná oslovením *Milá Aninko!*, tuto českou zdrobnělinu jména Anna zachovává jak německý tak i španělský překlad A. Janés (*Liebe Aninka!*, *Querida Aninka:*). Bylo by také možné použít španělské jméno *Ana*, respektive jeho deminutivum *Anita*. Zgustová dopis začíná slovy *Querida Anneta:* (Milá Aneto!).

- Výrazová individualizace a ztráta

Reiner i Janés věrně překládají do němčiny a španělštiny, dodržují Haškovu syntax. U Zgustové převod po obsahové stránce odpovídá originálu, avšak Zgustová po jazykové stránce originál vylepšuje, explicituje a většinou užívá stylisticky vyšší spojení, někdy zase naopak neutrálnější výrazy. *Sousedka, která má tyfus* je u Zgustové *señora que está afectada* (paní, kterou postihl, napadl tyfus), vágní spojení *jsou* tam neštovice je přeloženo jako *hay casos de* (jsou zde případy výskytu neštovic), o slupkách *na polévku* čteme, že jsou *para hacer el caldo* (aby se z nich připravil vývar) a *pejsek* není přeložen jako zdrobnělina ale jako neutrální *perro* (pes).

Dále paní Müllerová říká: *Tak myslím, že je už pozdě*, což je opět věrně přeloženo do němčiny i španělštiny (Janés), Zgustová vynechává *myslím* a překládá jako *De modo que ya es demasiado tarde* (A tak je už příliš pozdě.).

- Výrazová individualizace

V době, kdy Hašek psal *Švejka*, Češi německému nápisu na razítku rozuměli. Janés německý text převádí do španělštiny, bez jakékoliv poznámky, což je logické, jelikož její předlohou byl německý překlad, ve kterém se stírá kontrast mezi českými a německými větami, které se objevují v originálu. Zgustová text na razítku také převádí do španělštiny, ale přidává vnitřní vysvětlivku *sello que decía en alemán* (razítko, na kterém stálo v němčině).

Text razítka *Zensuriert k. u. k.* je takto ve zkratce zachován pouze u německého překladu. Obě španělské verze explicitují a dodávají, že se jedná o *Real e Imperial campo de concentración* (Královský a císařský koncentrační tábor).

f) Antimilitarismus

Haškův *Švejk* je považován za protiválečný román, antimilitaristické rysy můžeme vyčíst z chování jednotlivých postav či z autorových úvah o válce a vojsku nacházejících se v pásmu vypravěče. V následující pasáži je autorův protiválečný postoj velmi explicitní.

Hašek (1921/2008: 72)	Reiner (1926/2011: 83)	Janés (1980/2010: 77)	Zgustová (2008: 85)
<p>Posledním útočištěm lidí, kteří nechtěli jít do války, byl garnison. Znal jsem jednoho suplenta, který nechtěl střílet jako matematik u artilerie, a proto ukradl hodinky jednomu nadporučíkovi, aby se dostal na garnison. Učinil tak s plnou rozvahou. Válka mu neimponovala a neokouzlovala ho. Střílet nepřítel a zabíjet na druhé straně šrapnely a granáty takové stejně nešťastné suplenty matematiky považoval za blbost. „Nechci být nenáviděn pro své násilnictví,“ řekl si a ukradl s klidem hodinky.</p>	<p>Die letzte Zuflucht jener, die nicht an die Front gehen wollten, war der Garnisonsarrest. Ich kannte einen Supplenten, der als Mathematiker nicht bei der Artillerie schießen wollte, einem Oberleutnant eine Uhr stahl, um in den Garnisonsarrest zu kommen. Er tat dies mit voller Überlegung. Der Krieg imponierte ihm nicht und bezauberte ihn nicht. Auf den Feind zu schießen und auf der Gegenseite ebenso unglückliche Mathematik-Supplenten mit Schrapnells und Granaten zu erschlagen, hielt er für einen Blödsinn. »Ich will nicht als Gewalttäter gehaßt werden«, sagte er sich und stahl seelenruhig die Uhr.</p>	<p>El último recurso de los que no querían ir al frente era la prisión militar. Yo conocí a un profesor que como no quería ir a disparar en artillería siendo como era matemático, le robó el reloj a un teniente para ir a la prisión militar. Lo hizo con toda premeditación. La guerra no le impresionaba ni le fascinaba. Disparar contra el enemigo y matar a otros profesores, a otros matemáticos del lado contrario tan infelices como él, con proyectiles y granadas lo consideraba una estupidez. «No quiero que me odien por cometer actos brutales», se dijo y robó el reloj con toda tranquilidad.</p>	<p>El último recurso de aquellos que no querían ir a la guerra era la prisión militar. Conocí a un profesor que no quería ir a disparar en la artillería porque era matemático, de manera que robó un reloj a un teniente para que lo encerraran en la prisión militar. Lo hizo después de habérselo pensado mucho. La guerra no le atraía ni le entusiasmaba. Disparar contra el enemigo y matar a otros profesores de matemáticas tan desgraciados como él mismo le parecía una bestialidad. «No quiero que me odien por cometer actos brutales», se dijo, y con toda tranquilidad robó el reloj.</p>

- Výrazová ztráta

Text hovoří o *suplentovi*, suplujícím profesorovi, tento výraz je adekvátně převeden do němčiny (*Supplent*), avšak v obou španělských verzích se mluví jen o *profesorovi*.

Český Švejk *střílí na nepřítel a zabíjí šrapnely a granáty*, stejně tak i německý Švejk a španělský Švejk A. Janés (*disparar contra el enemigo y matar a otros profesores con proyectiles y granadas*), avšak Švejk M. Zgustové pouze střílí a zabíjí, čím, to už přeloženo nebylo (*disparar contra el enemigo y matar a otros profesores*).

- Výrazová individualizace

Ve všech verzích se *suplent dostává*, respektive jde *na garnison*, jen u Zgustové ho *encancelaron* (uvěznili).

Janés věrně překládá, že mu válka neimponovala, ani ho neokouzlovala (*la guerra no le impresionaba, ni le fascinaba*), Zgustová interpretuje, že ho válka nepřitahovala, ani ho nenadchla (*la guerra no le atraía, ni le entusiasmaba*).

Zgustová a Hašek hovoří o lidech, kteří nechtěli jít do války (*no querían ir a la guerra*), Reiner a Janés, která vychází z německé předlohy, zmiňují lidi, kteří nechtěli jít na frontu (*no querían ir al frente*).

Dle Zgustové se profesorovi střílení nepřítel jeví, zdá (*parecía*) jako *una bestialidad* (nehoráznost, barbarství, hovadina), což jistě je, avšak v originálu stojí, že ho považuje (*consideraba*) za *blbost, una estupidez*, jak překládá správně Janés.

- Výrazová záměna

Suplent u Janés ukradl nadporučíkovi hodinky *s plnou rozvahou* (*con toda premeditación*), přesně jak praví originál, u Zgustové tak učinil poté, co si to dobře promyslel (*después de habérselo pensado mucho*).

Haškův *suplent* i ten německý *nechtějí být nenáviděni pro své násilnictví*, španělští matematikáři *nechtějí*, aby je nenáviděli (*No quiero que me odien por cometer actos brutales.*).

g) Antiklerikarismus

Vedle armády se Haškova kritika nevyhla ani církvi.

Hašek (1921/2008: 111-112)	Reiner (1926/2011: 132-133)	Janés (1980/2010: 115-116)	Zgustová (2008: 130)
Přípravy k usmrcování lidí děly se vždy jménem	Die Vorbereitungen zur Tötung von Menschen	Los preparativos para matar a las personas se	Los preparativos para las matanzas de gente se han

<p>božím či vůbec nějaké domnělé vyšší bytosti, kterou si lidstvo vymyslílo a stvořilo ve své obrazotvornosti. [...] Než svatá inkvizice upálila své oběti, sloužila nejslavnější bohoslužby, velkou mší svatou se zpěvy. [...] Veliká jatka světové války neobešla se bez pozhnání kněžského. Polní kuráti všech armád modlili se a sloužili polní mše za vítězství té strany, jejíž chleba jedli.</p>	<p>sind stets im Namen Gottes oder eines vermeintlichen höheren Wesens vor sich gegangen, das die Menschen eronnen und in ihrer Phantasie erschaffen haben. [...] Bevor die heilige Inquisition ihre Opfer verbrannte, zelebrierte sie die feierlichsten Gottesdienste und die große heilige Messe mit Gesängen. [...] Die große Schlachtbank des Weltkriegs konnte des priesterlichen Segens nicht entbehren. Die Feldkuraten aller Armeen beteten und zelebrierten Feldmessen für den Sieg jener Partei, deren Brot sie aßen.</p>	<p>han llevado siempre a cabo en nombre de Dios o de un elevado ser hipotético que han inventado los hombres y que han creado en su fantasía. [...] ³⁸ El gran matadero de la Guerra Mundial no podía prescindir de la bendición sacerdotal. Los capellanes castrenses de todos los ejércitos rezaban y celebraban misas de campaña por la victoria del partido cuyo pan comían.</p>	<p>llevado a cabo en nombre de Dios o de algún otro hipotético ser supremo que la humanidad haya engendrado en su imaginación. [...] Antes de quemar a sus víctimas, la Santa Inquisición celebraba la más solemne de las ceremonias religiosas, es decir, una gran misa cantada. [...] El gran matadero que fue la Guerra Mundial no podía prescindir tampoco de la bendición eclesiástica. Los capellanes castrenses de todos los ejércitos rezaban y celebraban misas de campaña por la victoria del país que les procuraba el pan.</p>
--	---	---	---

- Výrazové zesílení, vynechávka

Preparaty k usmrcování lidí překládá Janés jako *los preparativos para matar a personas* (přípravy k usmrcování osob), Zgustová jako *los preparativos para las matanzas de gente* (přípravy na masakrování lidí).

U Haška si lidstvo vymyslelo a stvořilo v obrazotvornosti bytosti, u Reiner a Janés si je vymysleli a stvořili lidé (*die Menschen, los hombres*), u Zgustové si je lidstvo jen vytvořilo v paměti (*engendrado en su imaginación*), ale nevymyslelo.

Informace o svaté inkvizici, právní instituci katolické církve či španělských a portugalských panovníků, jež se měly vypořádat s herezí (kacířstvím), v překladu A. Janés chybí. Tuto vynechávku lze vysvětlit následujícími způsoby:

- Nevíme, z jaké verze německého překladu překladatelka vycházela, je možné, že předloha, kterou měla překladatelka k dispozici, danou větu neobsahovala. Vycházíme-li však z předpokladu, že se od sebe jednotlivá vydání nelišila, je to nepravděpodobné, protože v německé verzi, kterou jsme měli k dispozici, tato věta nechybí.
- Tato věta v německé předloze nechyběla, překladatelka ji omylem přehlédla, a tudíž ji nepřeložila.

³⁸ V překladu chybí následující věta: *Než svatá inkvizice upálila své oběti, sloužila nejslavnější bohoslužby, velkou mší svatou se zpěvy.*

- Překladatelka, na základě autocenzury, tuto větu vědomě nepřeložila, což považujeme za nejpravděpodobnější řešení, zvláště vezmeme-li v úvahu, že Janés překlad zhotovila na konci 60. let, kdy byla cenzura ve Španělsku velmi aktivní.
- Také je možné, že ji A. Janés přeložila a věta byla poté redaktorem či třetí osobou vyškrtuta. Janés v rozhovoru uvedla, že poté, co vypracovaný překlad odevzdala, už jej více neviděla.

Veliká jatka světové války se u Haška, Reiner i Janés neobešla bez *knežského* požehnání (*priesterlich, sacerdotal*), avšak u Zgustové bez *církevního* (*eclesiástica*).

Haškova strana, za jejíž vítězství polní kuráti sloužili mše a jejíž chléb jedli, je věrně přeložena u Reiner i Janés, Zgustová ze *strany* činí *pais* (země) a *jejíž chléb jedli* překládá jako strana, která jim dávala chléb (*que les procuraba el pan*).

h) Aluze na sex

Téma sexu či erotiky se v Haškově románu objevuje pouze implicitně, i přesto jej lze dešifrovat.

Hašek (1921/2008: 162-163)	Reiner (1926/2011: 194-195)	Janés (1980/2010: 163)	Zgustová (2008: 187-188)
Odhrnujíc jemnou látku , která halila a skrývala všechno , řekla přísně: „Sundejte si boty a kalhoty. Ukažte... “ Tak se stalo, že dobrý voják Švejk mohl hlásit nadporučíkovi , když se ten vrátil z kasáren: „Poslušně hlásím, pane obrlajtnant , že jsem vyplnil všechny přání milostivý paní a vobsloužil ji poctivě dle vašeho rozkazu.“ „Děkuji vám, Švejk,“ řekl nadporučík , „měla těch přání moc?“ „Asi šest ,“ odpověděl Švejk, „ted' spí jako zabítá vod tý jízd y. Udělal jsem jí všechno, co jsem jí viděl na vočích.“	Den zarten Stoff zurückschlagend, der alles verhüllte und verbarg, sagte sie streng: »Ziehn Sie sich Stiefel und Hosen aus! Zeigen Sie... « So geschah es, daß der brave Soldat Schwejk dem Oberleutnant melden konnte, als dieser aus der Kaserne nach Hause kam: »Melde gehorsamst, Herr Oberleutnant , ich hab alle Wünsche der gnädigen Frau erfüllt und sie Ihrem Befehl gemäß ehrlich bedient.« »Ich danke Ihnen, Schwejk«, sagte der Oberleutnant , »hatte sie viele Wünsche?« »Beiläufig sechs ,« antwortete Schwejk, »jetzt schläft sie wie erschlagen von der Fahrt . Ich habe ihr alles gemacht, was ich ihr an den Augen abgesehen hab.«	Quitándose la suave tela que lo cubría y lo escondía todo le dijo enérgicamente: — ¡Quítese las botas y los pantalones! Veamos... Y así fue como el valeroso soldado Schwejk pudo anunciarle a su teniente cuando éste regresó del cuartel: —A sus órdenes, mi teniente . He satisfecho todos los deseos de la señora y he obedecido su orden con toda lealtad . —Se lo agradezco mucho, Schwejk —dijo el teniente —. ¿Ha tenido muchos deseos? —Unos seis —contestó Schwejk—. Ahora duerme como si estuviera agotada por el viaje . Le he hecho todo lo que he leído en sus ojos.	Sacándose la tela fina que la envolvía, ordenó enérgicamente: —¡Quítese las botas y los pantalones! No, yo misma le... Así fue como el buen soldado Svejk pudo comunicar a su teniente , cuando éste volvió del cuartel: —A sus órdenes, mi teniente . He cumplido todos los deseos de la señora y la he servido honradamente siguiendo sus órdenes. —Se lo agradezco mucho, Švejk —dijo el teniente —. ¿Han sido muchos los deseos? — Media docena —contestó Švejk—. Ahora duerme como un tronco después del viaje . Le he hecho todo lo que le he leído en los ojos.

- Výrazová individualizace, výrazová ztráta

Hašková Katy odhrnula *jemnou látku*, která *halila a skrývala všechno*, Katy v překladu Reiner i Janés taktéž. Janés pro látku používá výraz *suave* (jemný, hebký), Zgustová však *fino* (jemný, tenký, vybraný), dále pak *všetchno* mění za *ji* a vystačí si pouze s jedním slovesem: *la envolvía* (látka, která ji zahalovala, „zabalovala“). V němčině a španělštině (Janés) Katy řekla (*sagte, dijo*), u Zgustové nařídila (*ordenó*).

V češtině, němčině i španělštině (Janés), Katy Švejkovi říká *Ukažte...*, Zgustová ale tuto výpověď interpretuje jako *Ne, já sama vám...* (*No, yo misma le...*).

Švejk u Haška, Reiner i Zgustové slouží *pocitivě* (*ehrllich, honradamente*), u Janés slouží *con lealtad* (věrně, oddaně, poslušně).

- Záměna

Katiných *šest* přání Zgustová vyjádřila tak, že jich Katy měla půl tuctu (*media docena*).

- Substitute

České *co jsem jí na očích viděl* je do španělštiny v obou překladech nahrazeno odpovídajícím spojením *co jsem jí vyčetl v očích* (*lo que he leído en sus/los ojos*).

Největším překladatelským oříškem je bez pochyby převod obecné češtiny v dialozích postav. Nelze opomenout ani problematiku třetího jazyka, v Haškově románu se totiž objevuje mnoho germanismů či německých vět, které jsou špatně vyslovovány. G. Reiner se rozhodla nahradit obecnou češtinu malostranskou němčinou (Hartmann 2009: 61-62, 147-148), aby tak rozlišila pásmo postav a vypravěče. V obou španělských překladech tato pásma splývají, neboť je v nich užito stejného jazyka – spisovné španělštiny. U příznakových literárních textů je obsah velmi úzce spojen s formou, a proto je nelze oddělit, neboť právě forma tvoří významnou část sdělení. Překlad by tudíž měl zachovat rysy hovorovosti, kterými se dané dílo charakterizuje.

Albadalejo (2012: 43, 51-60, 235, 248-249), který se zabývá převodem příznakového jazyka, hovoří o tzv. artikulačních univerzáliích, které lze přenést do jiných jazykových systémů. Mezi tyto jevy, které vznikají na základě fonematické a/či slabičné redukce způsobené uvolněnou artikulací, řadí např. aferezi, synkopu a apokopu, jelikož se domnívá, že jsou vhodným řešením pro převod příznakového jazyka, který charakterizuje postavu, jež jím hovoří. Navíc tato redukce, společná hovorovému jazyku i dialektům, srozumitelná všem

mluvčím daného jazyka, umožňuje překladatelům naznačit kontrasty mezi jednotlivými varietami jazyka. Synkopa se nabízí hlavně u přičestí minulého, kdy velmi často v hovorové španělštině dochází k vynechání mezivokálního *-d-* v koncovkách *-ado* a *-ido* (např. *hablado* [abláo]). Apokopa je pak typická pro výrazy *usted, para, nada, todo* [usté, pa, na, to]. Domníváme se, že Albadalejovo řešení by bylo možné aplikovat na převod Švejka do španělštiny, zvláště synkopu a apokopu, a dosáhnout tak kýženého účinku.

Germanismy se v překladu A. Janés vytrácejí, vše převádí do španělštiny, co lze vysvětlit tím, že překládala z německé verze, kde se kontrast mezi češtinou a němčinou vytratil. M. Zgustová také všechny německé výrazy převádí do španělštiny, opatřuje je však vnitřní vysvětlivkou (např. *řekl německy, stálo tam v němčině* atd.).

Výše uvedená translátologická analýza měla za úkol zjistit, jakou reakci ve španělském čtenáři vyvolal překlad Haškova *Švejka*. Je patrné, že se tato reakce lišila od dojmu, který román vyvolal u českého čtenáře. Za největší nedostatek překladu považujeme nepřevodní obecné češtiny ani v jednom ze španělských překladů. Švejk hovoří stejným jazykem, který je použit v pásmu vypravěče, čímž se jednoznačně vytrácí Haškův záměr ukázat hospodskou mluvu poválečné Prahy. Dochází sice k převedení obsahu, ale překlad nemůže nikdy dosáhnout stejného účinku jako originál.

Další poznatky se týkají adekvátnosti překladů vůči českému originálu:

Autorský kompilační překlad Moniky Zgustové (prezentovaný jako přímý) je poměrně volný, což lze pozorovat na zvolených analyzovaných pasážích, překladatelka interpretuje mnoho Haškových vět po svém, nadržuje se originálu, nezachovává Haškův styl, snaží se ho vylepšit a často užívá stylisticky vyšších výrazů, některé věty explicituje, místy naopak volí neutrálnější výrazy než originál, pokud Hašek používá dvě obdobná slovesa k popsání jedné aktivity, Zgustová překládá pouze jedno sloveso.

Překlad z druhé ruky od Alfonsiny Janés je naopak věrný své předloze – německému překladu Grete Reiner. Zdá se tedy, že hypotéza (Špirk 2011: 280), že překladatel, jehož výchozím textem pro překlad není originál, nýbrž zprostředkující text (a je si toho vědom), se snaží překládat věrně, adekvátně a drží se více přelohy, se potvrdila i u naší analýzy.

Porovnáme-li oba španělské překlady, překlad A. Janés paradoxně odpovídá více českému originálu než překlad M. Zgustové, ačkoli překlad z druhé ruky A. Janés je výsledkem dvojí interpretace a autorský kompilační překlad M. Zgustové pouze jedné. Toto pozitivní hodnocení překladu z druhé ruky také souvisí se skutečností, že německý přímý překlad G. Reiner se drží českého originálu. Podotýkáme, že k tomuto závěru dochází na

základě analýz vybraných částí. Usuzujeme, že volnost Moniky Zgustové souvisí s faktem, že je sama spisovatelkou.

Vybrané pasáže, jež byly relevantní pro oficiální cenzuru za dob Frankovy diktatury, a translátologická analýza ukázaly, že v překladu A. Janés, který vznikl pod vlivem cenzury, došlo k vynechání pasáže, která hovoří o svaté inkvizici. Je možné, že překladatelka větu přehlédla, ale vzhledem k jejímu obsahu se domníváme, že jde o autocenzuru autorky, neboť překlad vznikl na konci šedesátých let pod vlivem cenzury, která zastavila průběh literární komunikace na více než deset let a překlad byl publikován teprve v roce 1980. V překladu M. Zgustové, vzniklém v pozdější době, kdy už se politická cenzura nijak neprojevovala, daná věta nechybí.

6. ZÁVĚR

Cílem této diplomové práce bylo popsat recepci Haškova *Švejka* na území Španělska ve 20. století a zjistit jakou reakci vyvolal překlad v cílové kultuře.

Teoretická část je věnována obecným translatologickým tématům: 1) nepřímým překladům, zavádí novým pojem – autorský kompilační překlad, jenž představuje takový nepřímý překlad, jehož vychozím textem je nejen přímý překlad pocházející z pera téže osoby, ale i originál, tj. přímý překlad i originál interpretuje jedna osoba; 2) paratextům (metatextům) a 3) recepci díla, respektive překladu.

Empirická část se zakládá na materiálovém výzkumu – jako materiál nám posloužily cenzorské zprávy získané v Ústředním archivu státní správy (AGA) v Alcalá de Henares (Madrid), recenze ze španělských periodik, rozhovory s překladatelkami a nakladateli a samotné překlady. Za jeden z hlavních přínosů této práce považujeme zpřístupnění tohoto materiálu (především cenzorských zpráv) české veřejnosti.

Cenzorské zprávy přináší informaci o tom, jakým způsobem probíhalo schválení, respektive neschválení daného díla (překladu) za Frankovy diktatury. Odmítavý postoj oficiální cenzury „zbrzdil“, dokonce na čas zastavil celý překladatelský i nakladatelský proces a způsobil, že Haškův román v překladu A. Janés, byť zhotovený již na konci 60. let, byl ve Španělsku poprvé vydán až v roce 1980.

Recenze, mající velký vliv na čtenáře a jeho recipující vědomí, hovoří o *Švejkovi* kladně, představují jej jako hodnotné dílo české literatury a vřele ho čtenáři doporučují. Ne vždy však uvádějí přesné a pravdivé informace, někdy se jedná o mylné údaje (např. že překlad M. Zgustové je přímý), jež mohou zkreslit recepci daného díla v cílové kultuře.

Rozhovory s hlavními aktéry překladatelského a nakladatelského aktu pak mohou přinést zajímavý pohled na danou problematiku a pomoci zodpovědět otázky nastolené na počátku bádání. „Nevýhodou“ je skutečnost, že si dotazování již na vše nebyli s to vzpomenout, hlavně co se týče překladu z druhé ruky A. Janés, jenž byl zhotoven téměř před padesáti lety.

Výsledky translatologické analýzy potvrdily naše počáteční hypotézy:

1) Překlad z druhé ruky od Alfonsiny Janés pořízený z německé verze má tendenci držet se věrněji zprostředkujícího textu (než překlad M. Zgustové).

2) Skutečnost, že Alfonsina Janés překládala pod vlivem cenzury, se projevila na vynechání jedné věty, jež byla součástí pasáže, která byla relevantní pro „bystré oko“ cenzora.

Z našeho výzkumu vzešlo několik námětů pro další bádání:

1) Celkový popis „osudů“ Haškova *Švejka* na Pyrenejském poloostrově vůbec, tj. ve Španělsku a Portugalsku v průběhu celého 20. století. Na území Španělska se také ještě nabízí provést analýzu katalánského a baskického překladu.

2) Zpracovat recepci divadelních adaptací ve Španělsku, konkrétně v Katalánsku, kde byla hra uvedena v divadle Teatre Alegria v Terrase od 5. do 27. března 1999 pod názvem *Les aventures del bon soldat Svejk*, režie Pep Pla. Divadelní adaptace byly vydané rovněž knižně, španělsky i katalánsky, autorkou je M. Zgustová. Zajímavé je, že španělská divadelní adaptace (2000) byla publikována dříve než katalánská verze (2005) – opačný proces než u samotného románu.

3) Vypracování přehledové studie o recepci Haškova románu *Osudy dobrého vojáka Švejka* v hispanofonním světě (v Latinské Americe). Bylo by záhodno vypracovat translatologickou analýzu přímého překladu od Ricarda de Benedettiho *El buen soldado Schweik* (1946) a nepřímého překladu od Estely Canto *El buen soldado Shveik* (1969) s přihlédnutím k francouzskému zprostředkujícímu textu. Švejk byl také přeložen do kubánské španělštiny v roce 1980 pod názvem *Las aventuras del buen soldado Shveik durante la guerra mundial* od Rubéna Martího.

4. BIBLIOGRAFIE

4.1 Primární literatura

HAŠEK, Jaroslav. 1920-23/2008. *Osudy dobrého vojáka Švejka za světové války*. Praha. Euromedia Group k.s. Knižní klub.

HAŠEK, Jaroslav. 1926-27/2011. *Die Abenteuer des braven Soldaten Schwejk*. Berlin: Aufbau Verlag. Aus dem Tschechischen von Grete Reiner.

HAŠEK, Jaroslav. 1980/2011. *Las aventuras del valeroso soldado Schwejk*. Barcelona: Destino. Traducción de Alfosina Janés.

HAŠEK, Jaroslav. 2008. *Las aventuras del buen soldado Svejka*, Barcelona: Galaxia Gutenberg: Círculo de Lectores. Traducción de Monika Zgustová.

4.2 Sekundární literatura

ALBALADEJO MARTÍNEZ, Juan Antonio. 2012. *La literatura marcada: problemas de traducción y recepción ejemplificados a través del teatro popular vienés*. Soria: Diputación Provincial de Soria. ISBN 9788496695689

BAKER, Mona – SALDANHA, Gabriela (eds.). 2008. *Routledge Encyclopedia of Translation Studies*. London, New York: Routledge. ISBN 9780415255172.

BASSNETT, Susan – LEFEVERE, Andre (eds.). 1990/1995. *Translation, History & Culture*. London: Cassell. ISBN 030433622X.

BAUER, Wolfgang. 1999. "The Role of Intermediate Languages in Translations from Chinese into German". In *De l'un au multiple: Traductions du chinois vers les langues européennes = Translations from Chinese to European languages*. ALLETON, Viviane – LACKNER, Michael (eds.). Paris: Éditions de la Maison des Sciences de l'Homme. ISBN 273510768X. Str. 19-32.

BLAS, Alejandro Hermida de – JESÚS, Patricia Gonzalo de. 2007. "Translations of Czech and Slovak Literature in Spain: an Approach". In *Iberian and Slavonic Cultures: Contact and Comparison*. CIESZYŃSKA, Beata E. (ed.). Lisbon: CompaRes. ISBN 9789899544406. Str. 187-204. URL: <<http://www.iberian-slavonic.org/iberianandslavoniccultures.pdf>> [cit. 2013-01-10].

CUENCA DROUHARD, Miguel José. 2011. "La literatura checa vista desde España (1939-2000)". In *Zborník Pedagogickej fakulty Univerzity Komenského. Philologia XXI - Supplementum II*. Bratislava: Univerzita Komenského. ISBN 9788022330176. Str. 237-241.

DOLLERUP, Cay. 2000. "Relay and Support Translations". In *Translation in Context: Selected papers from the EST Congress (Granada 1998)*. Chesterman, Andrew – Gallardo, Natividad – Gambier, Yves (eds.). Amsterdam-Philadelphia: John Benjamins. ISBN 9027216444. Str. 17-26.

- EDSTRÖM, Bert. 1991. "The Transmitter Language Problem in Translations from Japanese into Swedish". In *Babel: Revue Internationale de la Traduction = International Journal of Translation*, n° 37 (1, 1991). Str. 1-13.
- EVEN-ZOHAR, Itamar. 1990. *Polysystem Studies. Poetics Today*, 1990, vol. 11, no. 1. Durham: Duke University Press. URL: <<http://www.tau.ac.il/~itamarez/works/books/ez-pss1990.pdf>> [cit. 2013-02-11].
- GAMBIER, Yves. 1994. "La retraduction, retour et détour". In *Meta*, n° 39 (3, 1994). Str. 413-417.
- GAMBIER, Yves. 2003. "Working with relay: An old story and a new challenge". In *Speaking in Tongues: Language across Contexts and Users*. PÉREZ GONZÁLEZ, Luis (ed.). Universidad de Valencia. ISBN 8437058481. Str. 47-66.
- GARCÍA YEBRA, Valentín. 1989. *En torno a la traducción: Teoría, crítica, historia*. Madrid: Gredos. ISBN 8424908953.
- GENETTE, Gérard. 1982. *Palimpsestes: La littérature au second degré*. Paris: Éditions du Seuil. ISBN 2020061163.
- GENETTE, Gérard. 1987. *Seuils*. Paris: Éditions du Seuil. ISBN 2020095254.
- GENETTE, Gérard. 1997. *Paratexts: Thresholds of Interpretation*. Cambridge: CUP. ISBN 9780521424066.
- GIANNOSSA, Leonardo. 2009. "A Paratextual Analysis of *I Promessi Sposi*". URL: <http://www.uottawa.ca/associations/act-cats/Young_Researchers_archive/Giannossa_I_Promessi_Sposi.pdf> [cit. 2013-02-19].
- GREGOR, Ludvík M. 1967. „Haškův Švejk v překladu Grety Reinerové“. Magisterská diplomová práce. Praha: Karlova univerzita. Filozofická fakulta. Ústav germánských studií.
- GUTT, Ernst-August. 2000. *Translation and relevance: cognition and context*. Manchester: St. Jerome Publishing. ISBN 1900650223.
- HARTMANN, Zdeněk. 2009. „Haškův Švejk v němčině“. Magisterská diplomová práce. Praha: Karlova univerzita. Filozofická fakulta. Ústav translatologie. Vedoucí práce: Doc. PhDr. Gabriela Veselá, CSc.
- HERMIDA, Alejandro. 2003. „La difusión en España de las pequeñas literaturas europeas: El caso checo y eslovaco“. In *Las lenguas y culturas de los países de la ampliación de la Unión Europea*. PRESA GONZÁLEZ, Fernando (ed.). Madrid: GRAM Ediciones. ISBN 8488519133. Str. 155–163.
- HODROVÁ, Daniela. 2001. *...na okraji chaosu...: poetika literárního díla 20. století*. Praha: Torst. ISBN 8072151401.
- HRALA, Milan (ed.). 2002. *Kapitoly z dějin českého překladu*. Praha: Karolinum. ISBN 8024603861.

- HRDLIČKA, Milan. 1998. *Translatologický slovník. Výběr z českých a slovenských prací z teorie překladau*. Praha: Jednota tlumočnicků a překladatelů. ISBN 8090220894.
- HUBER, Alexander. 1997. "Paratexte in der englischen Erzählprosa des 18. Jahrhunderts". Diss: Ludwig-Maximilians-Universität München. URL: <<http://users.ox.ac.uk/~bodl0153/elzma.pdf>> [cit. 2013-01-18].
- HURTADO, Amparo. 2001. *Traducción y traductología: introducción a la traductología*. Madrid: Cátedra. ISBN 8437619416.
- JAUB, Hans Robert. 1979. *Literaturgeschichte als Provokation*. Frankfurt am Mainz: Suhrkamp Verlag.
- KRÁLOVÁ, JANA (ed.). 2011. *Posibilidades y límites de la comunicación intercultural. Ibero-Americana Pragensia – Supplementum 27/2011*. Univerzita Karlova v Praze: Nakladatelství Karolinum. ISBN 9788024619293.
- LEVÝ, Jiří. 1957/1996. *České teorie překladau*. 2. vyd. Praha: Ivo Železný. ISBN 8023729527.
- LEVÝ, Jiří. 1963/1983/1998. *Umění překladau*. 3. vyd. Praha: Ivo Železný. ISBN 802373539X.
- LEVÝ, Jiří. 1971. *Bude literární věda exaktní vědou?* Praha: Československý spisovatel.
- MAREŠ, Petr. 1993. „Průvodce světem paratextů“. In *Česká literatura* 41/1993, č. 5, s. 580–583.
- MARÍN LACARTE, Mailen. 2008. "La traducción indirecta de la narrativa china contemporánea al castellano: ¿síndrome o enfermedad?". URL: <<http://www.traduccionliteraria.org/1611/art/marin.htm>> [cit. 2013-01-26].
- MERINO, Raquel – RABADÁN, Rosa. 2002. "Censored Translations in Franco's Spain: The TRACE Project – Theatre and Fiction (English-Spanish)". In *TTR: traduction, terminologie, rédaction*, vol. 15, no. 2. Str. 125-152. URL: <<http://www.erudit.org/revue/ttr/2002/v15/n2/007481ar.pdf>> [cit. 2013-03-25].
- MÜLLEROVÁ, Lenka. 2010. *Paratexty a česká nakladatelství: (knižní strategie v 90. letech 20. století)*. Kostelec nad Orlicí: Litterae. ISBN 9788025466124.
- NEUSCHÄFER, Hans-Jörg. 1994. *Adiós la España eterna: la dialéctica de la censura: novela, teatro y cine bajo el franquismo*. Barcelona: Anthropos. ISBN 847658461X.
- OBOLENSKAYA, Julia. 1992. "Historia de las traducciones de la literatura clásica rusa en España". In *Livius*, n° 1 (1992). Str. 43-56.
- PERDU, Nobel. 2005. "From Arabic to Other Languages through English". In *Less Translated Languages*. BRANCHADELL, Albert –WEST, Lovell Margaret (eds.). Amsterdam-Philadelphia: John Benjamins. ISBN 9027216649. Str. 67-74.

- POPOVIČ, Anton, et al. 1983. *Originál/preklad: interpretačná terminológia*. Bratislava: Tatran.
- POPOVIČ, Anton. 1975. *Teória umeleckého prekladu: Aspekty textu a literárnej metakomunikácie*. Bratislava: Tatran.
- PYTLÍK, Radko. 1983a. *Jaroslav Hašek a dobrý voják Švejk*. Praha: Panorama.
- PYTLÍK, Radko. 1983b. *Kniha o Švejkovi*. Praha: Československý spisovatel.
- RADÓ, György. 1975. "Indirect Translation". In *Babel: Revue Internationale de la Traduction = International Journal of Translation*, n° 21 (2, 1975). Str. 51-59.
- RINGMAR, Martin. 2007. "Roundabout Routes: Some Remarks on Indirect Translations". *Selected Papers of the CETRA Research Seminar in Translation Studies 2006*. MUS, Francis (ed.). URL: <<http://www.kuleuven.be/cetra/papers/Papers2006/RINGMAR.pdf>> [cit. 2013-01-23].
- RODRÍGUEZ ESPINOSA, Marcos. 2001. "Ideological Constraints and French Mediation in Hispanic Translated Texts: 1860-1930". In *TRANS: revista de traductología*, n° 5 (2001). Str.. 9-22.
- ROCHE, Geneviève. 2001. "The Persistence of French Mediation in Nonfiction Prose". In *Interculturality and the Historical Study of Literary Translations*. Kittel, Harald – Frank, Armin Paul (eds.). Berlín: Erich Schmidt. ISBN 3503030158. Str. pp. 17-24.
- SHUTTLEWORTH, Mark – COWIE, Moira. 1997/1999. *Dictionary of Translation Studies*. Manchester, Northampton: St. Jerome. ISBN 1900650037.
- SLABÝ, Rodolfo J. 1933. *Chechoslovaquia. Su presente. Su pasado. Sus relaciones culturales con España y los países iberoamericanos*. Madrid: Espasa Calpe.
- SNELL-HORNBY, Mary – HÖNIG, Hans G. – KUSSMAUL, Paul – SCHMITT, Peter A. 2003. *Handbuch Translation*. 2. Auflage. Tübingen: Stauffenburg. ISBN 3860579959.
- STACKELBERG, Jürgen von. 1987. "Eklektisches Übersetzen I". In SCHULTZE, Brigitte (ed.). *Die literarische Übersetzung. Fallstudien zu ihrer Kulturgeschichte*. Berlin: Erich Schmidt. Str. 53-62.
- STOLZE, Radegundis. 2001. *Übersetzungstheorien: eine Einführung*. 3. Auflage. Tübingen: Gunter Narr. ISBN 3823349562.
- ŠPIRK, Jaroslav. 2011. „Ideology, Censorship, Indirect Translations and Non-Translation: Czech Literature in 20th-century Portugal“. Dizertační práce. Praha: Karlova univerzita. Filozofická fakulta. Ústav translatologie. Vedoucí práce: prof. PhDr. Jana Králová, CSc.
- TAHIR-GÜRÇAGLAR, Sehnanz. 2002. "What Texts Don't Tell: The Use of Paratexts in Translation Research." In HERMANS, Theo. *Crosscultural transgressions: research models in translation studies II : historical and ideological issues*. Manchester: St. Jerome Publishing. ISBN 1900650479.

- TOURY, Gideon. 1995. *Descriptive Translation Studies and Beyond*. Amsterdam, Philadelphia: John Benjamins. ISBN 1556196873.
- ULIČNÝ, MILOSLAV. 2005. *Historia de las traducciones checas de literaturas de España e Hispanoamérica*. Praha: Univerzita Karlova v Praze. ISBN 802460880X.
- VALERA CUADRA, María del Pino. 2011. “La recepción de La guerra de las salamandras, de Karel Čapek, en Alemania y España.” In *Posibilidades y límites de la comunicación intercultural*. Ibero-Americana Pragensia – Supplementum 27/2011. Univerzita Karlova v Praze: Nakladatelství Karolinum. ISBN . Str. 137-149.
- VÁZQUEZ-AYORA, Gerardo. 1977. *Introducción a la traductología: curso básico de traducción*. Washington: Georgetown University Press. ISBN 0878401679.
- VEGA CERNUDA, Miguel Ángel. 2008. *Relaciones hispano-alemanas. Prejuicios y estereotipos, encuentros y desencuentros: un balance*. Universidad de Alicante: Quinta Impresión, S.L. ISBN 9788479082994.
- VÍZDALOVÁ, Ivana. 2001. *Čtenář jako výzva - výběr z prací kostnické školy recepční estetiky*. Brno: Host. ISBN 8086055922.
- XU, Jianzhong. 2003. “Retranslation: Necessary or Unnecessary”. In *Babel: Revue Internationale de la Traduction = International Journal of Translation*, n° 49 (3, 2003). Str. 193-202.
- ZGUSTOVÁ, Monika. 2002. “Literatura checa en España. La bella extranjera.” *Nueva revista de política, cultura y arte* 80, březem, URL:
<<https://docs.google.com/viewer?url=http://www.fundacionunir.net/archive/files/6c3e2b6969c648fc3f4777ce78b34050.pdf&chrome=true>> [cit. 2012-07-07].

5. PŘÍLOHY

5.1 Cenzorské zprávy

Následují čtyři cenzorské zprávy zabývající se románem Jaroslava Haška *Osudy dobrého vojáka Švejka za světové války*. Zprávy jsou řazeny chronologicky.

5.2 Recenze

Dále přikládáme recenze získané ze španělských periodik a dohledané na internetových stránkách.

5.3 Rozhovory

Následují přepisy třech rozhovorů uskutečněných v Barceloně v červenci 2013. Rozhovor poskytli oba nakladatelé i obě překladatelky, na přání A. Janés nebyl rozhovor nahrán.

JOAN TARRIDA

Nakladatelství Galaxia Gutenberg, překlad M. Zgustové, rozhovor uskutečněn 9. 7. 2012 v Barceloně

Antes de nada, muchas gracias por recibirme. Si te parece bien, empezamos ya con la entrevista. Mi primera pregunta es: ¿Quién le encargó a Monika la traducción de Švejk? ¿Fue idea suya o más bien fue idea de la editorial? ¿A lo mejor la traducción la pidió la parte checa? ¿Durante el proceso de traducción, hubo algún tipo de colaboración con las instituciones checas?

Bueno, fue una idea de la editorial, porque nosotros teníamos un proyecto de traducir directamente de la lengua original tres libros que a mí me parecían muy importantes y que hasta ese momento habían sido traducidos de otros idiomas. Entonces empezamos con *Vida y destino* de Vasili Grossman que se había traducido del francés y nosotros lo tradujimos del ruso, el segundo fue *Švejk* ya que sobre todo circulaba la traducción desde el alemán y luego, el tercero es *Doctor Zhivago* que también se había traducido del italiano, entonces a mí me parecía que no era aceptable que después de tantos años estos libros siguieran sin tener una traducción directamente de la lengua original. Pues dentro de este proyecto estaba *Švejk*.

¿Por qué fue Monika la que tradujo el libro? O sea, ¿por qué la traducción no fue encargada a algún hablante nativo de castellano? Ya se sabe que la tendencia es que los traductores traduzcan hacia su lengua materna.

Bueno, porque Monika ya había traducido a muchos autores y ella ya había traducido *Švejk* al catalán, una traducción que había ganado premios, por ejemplo el Premio de la Ciudad de Barcelona y un premio de traducción. Es una traductora suficientemente reconocida, y además, como ya había traducido *Švejk* al catalán pensamos que era la traductora más adecuada.

¿Es posible que haya usado algunas soluciones de la versión catalana para la castellana? Incluso se ofrece la pregunta si se trata de una traducción indirecta de la versión catalana?

No, porque ella es bilingüe, o sea, ella habla tanto el catalán como el castellano. Lógicamente, puede ser, esto tienes que preguntárselo a ella, ¿no? Puede ser que haya utilizado alguna solución, pero claro también son dos lenguas que tienen un..., es que sobre todo es que *Švejk* contiene tanto sentido de humor. El sentido de humor, en cada lengua es distinto, por lo cual, pero bueno, esto a lo mejor ella te lo dirá ella con más detalle.

¿A qué tipo de lector fue destinado el libro? ¿Quién debería ser el lector ideal? ¿Para quién se tradujo el libro?

Yo creo que es para un público amplio, porque *Švejk* es... A ver, en primer lugar, lógicamente, para un lector de narrativa contemporánea o del siglo XX, pero *Švejk* es un clásico, entonces, los lectores más cultos, evidentemente, estos sí que eran el público más

claro. Pero las ventas que ha tenido Švejk que ya superan los 25 mil ejemplares y ha salido también en bolsillo y se sigue vendiendo tanto en bolsillo como en la edición. Bueno Švejk ha tenido tres ediciones: la edición normal, luego hay una con dibujos de Josef Lada. Hicimos esta edición, una edición de 5 mil ejemplares con dibujos de Josef Lada, luego hicimos la edición normal, que esta es la que sigue vendiéndose, luego hay una edición en bolsillo que también se sigue vendiendo. Por lo cual diría que hemos sobrepasado el nivel de público únicamente muy culto y que ya sabe lo que es Švejk para encontrar un público que lo que quiere es, hombre, le gusta la literatura. Pero claro, Švejk también como es el tema de la primera guerra mundial, el imperio austro-húngaro, hay varios temas que pueden ser interesantes para un lector más amplio.

¿Te puedes explicar de alguna manera por qué se sigue publicando la traducción indirecta y la directa también? Creo que en el año 2010 se publicaron tanto la directa como la indirecta.

Esto había que preguntárselo al Destino que es el editor de la edición. Yo creo que ellos tienen una, a ver, no todas las editoriales tienen el mismo criterio a la hora de publicar traducciones. Destino ha publicado, por ejemplo, *La Historia de Kinh Gi*, la ha publicado traducida del inglés. Traducen libros japoneses del inglés, las traducen... Entonces, les debe parecer que es una traducción correcta y como la tienen, tienen los derechos, pueden publicarlo.

¿Monika trabajó con algún corrector? También me imagino que el libro se publicó íntegro.

El libro se publicó entero. No, Monika traduce y con nosotros hacemos el mismo trabajo con ella que con cualquier otro traductor, no hay una especial revisión, piensa que ella ha traducido cuarenta libros, más de cuarenta libros por lo cual mantiene una..., supongo que ya tiene un dominio. Pero nosotros no hemos hecho ninguna corrección fuera de la corrección habitus que hacemos para cada libro.

Hablando de la recepción, tú acabas de decirme que se vendieron 25 mil ejemplares, ¿cuál fue la recepción del libro? Me imagino que fue un éxito.

Sí, sí, porque vender 25 mil ejemplares de un libro así es mucho. Piensa que hemos vendido más que el *Doctor Zhivago*. Es un libro mítico, premio Nobel, etc. Lo interesante de Švejk es que se sigue vendiendo. Ahora también, claro, en el año 2014 será el centenario de la guerra, con lo cual yo creo que es un libro que es inmortal, además, es tan divertido. Yo cada vez que lo releo me río tanto, o sea, que creo que se seguirá vendiendo.

Ya me has dicho que el libro habla de muchos temas, ¿por qué tú crees que el libro puede ser innovador para la literatura española? ¿Puede representar cierta inspiración para el mundo español?

Yo creo que también ha funcionado aquí en España. En España, tú sabes la tradición de pícaro, Švejk es el personaje, que yo creo que es en el fondo muy latino. Intenta pasarse, no sabes si es tonto si se pasa por tonto, toma el pelo, engaña a los superiores, pero en el fondo sigue yendo a la guerra, es un personaje que, yo creo que se acerca bastante a otros personajes que ha habido en la literatura española.

¿Hablando de los personajes, he leído algunos estudios diciendo que se parece a don Quijote y Sancho Panza, estos dos personajes tienen algo en común con Švejk?

Yo creo que son los dos en una persona. Tiene una parte de este realismo de Sancho Panza, pero al mismo tiempo esta especie de locura también de Quijote. Yo creo que es una persona que une a los dos.

Ya he encontrado algunas críticas en El País o El Mundo o el ABC, sabes ¿qué número de críticas se publicó? A lo mejor me puedas dejar unas...

Sí, habla con Monika, yo puedo mirar en nuestros archivos, todo lo que hay, y te lo puedo reenviar si está en pdf. Yo creo que, claro esto es del año 2008.

Algo he encontrado en la Biblioteca Nacional, lo más importante lo tengo, pero a lo mejor se me ha escapado algún periódico local.

Puedo mirar, te lo reenvío, del año 2008 será un poco complicado, desde el año 2010 sí que lo tenemos todo, del año 2008, no sé, te lo miro.

La traducción recibió varios premios, ¿verdad?

El premio más importante es el Premio Ángel Crespo a la mejor traducción del año, creo que es cada dos años, porque un año es al castellano, otro año al catalán. Ese es un premio de prestigio porque lo dan los traductores, o sea el jurado son todos traductores, entonces es un premio muy prestigioso. Ángel Crespo fue un traductor, muy bueno, tradujo la *Divina Comedia* de Dante y muchos textos del italiano, sobre todo del portugués. Creo que este es el premio más importante que recibió.

La última pregunta que tengo: Sé que es un tema muy complejo teniendo en cuenta la situación lingüística bastante complicada aquí, pero ¿por qué la novela primero es publicó en catalán? ¿Por qué se tardó tanto en hacer una traducción hacia el castellano?

Supongo que Monika en el 1995 encontró a un editor que quería hacerla en catalán y la tradujo. Piensa que en castellano ya existía la versión de Alfonsina Janés, por lo tanto ya había una traducción. En ese momento no había ningún editor que pensaba que valdría la pena traducir Švejk desde el checo. Yo creo que no haya alguna razón, la única razón es el interés de los editores. Si nosotros no hubiéramos pedido a Monika que la hiciera, aun no habría ninguna traducción del checo.

¿Y la versión catalana no era ningún motivo, incentivo digamos, para vuestra editorial? Es que hablé con el editor de la editorial catalana y él ha mencionado que de vez en cuando pasa que primero se traducen los libros al catalán y esta puede ser cierta insipiración para las editoriales castellanas que traduzcan el mismo libro, pero en castellano.

No, porque después de trece años. No, no, simplemente fue eso que te dije. Yo miré qué libros importantes de la literatura del siglo XX no tenían la traducción directa, entonces vi, hay varios, pero de los que me parecían más importantes eran *Vida y destino*, *Švejk* y *Doctor Zhivago* y estos tres los publicamos uno cada año, 2007, 2008, bueno, *Zhivago* lo publicamos en 2010 porque se retrasó la traducción, pero mi idea era publicar uno cada año y hacer tres para no empezar a hacer veinte, tres es un número que queda bien, tres y ya está. Por eso lo hicimos en ese momento no porque, porque sabes que Švejk ya no tiene derecho por lo tanto cualquier editor puede hacerlo, puede publicar, si no se había hecho es que porque no había ningún editor interesado.

Pues nada, muchas gracias, ya me has contestado todas las preguntas que yo tenía preparadas. A lo mejor se me ha olvidado algo interesante que a ti te gustaría comentar.

Yo creo que has tratado todos los temas. Bueno quizás destacar que, lógicamente, esta traducción también se distribuye en América Latina. O sea, en América Latina también se puede leer Švejk con esta traducción. No, yo creo que has tratado todos los temas. También hay que pensar que se hizo una serie de televisión, creo que era alemana. Hombre, y el hecho que hay mucha gente que vaya a Praga por Švejk.

ANDREU TEIXIDOR

Nakladatelství Destino, překlad A. Janés, rozhovor uskutečněn 10.7.2012 v Barceloně

Entonces, si te parece bien, podemos empezar con la pregunta quién pidió la traducción de Švejk, de la novela, si fue la editorial, si fue Alfonsina Janés, si fue alguna institución checa, si hubo colaboración con la parte checa, en fin quién trajo la idea, quién fue el iniciador de la traducción de Švejk al español?

Bueno, esto no te puedo contestar. No te puedo contestar por una razón, es que yo entro en la editorial en los años setenta, a principio de setenta, en setenta, en setenta y uno, y entonces lo que ocurrió es que repasando, pues, entre producción y entre la parte editorial de Destino que es una editorial fundada por mi padre y todo esto... y entre los libros que ya estaban compuestos y preparados para el tiraje, me encontré con esta joya. Y que la leí, me entusiasmó, me gustó muchísimo y me dije bueno, qué pasa aquí que este libro está aquí preparado para imprimir y que no se ha hecho. O sea este libro se había ya traducido...

Sí, es que Alfonsina me dijo lo mismo. Es que yo pensé que ella había traducido el libro en los ochenta y me dice: No, no, que yo lo traduje en los sesenta...

En los sesenta, a finales de los sesenta, entonces yo en los setenta cuando era que me encuentro con el libro ya traducido y compuesto también. Entonces mi gran pregunta fue qué pasa con este libro que había encargado en algún momento y este libro no pasó la censura, no se podía publicar porque no había pasado la censura. Este libro es genial y yo, vamos a publicarlo enseguida. Pues yo intenté a principios de setenta y dos, setenta y tres, me acuerdo que, era un proceso divertido, porque aun en aquella época, claro, estábamos en la dictadura, por lo tanto el libro no... tenía que pasar por el depósito previo, etc. y lo mandamos y no pasó. Recuerdo que paralelamente a este libro, en el 1973, había un libro de Miguel Delibes cuyo título era *Príncipe destronado*, es una historia de un niño pequeño durante un día, bueno pues este libro volvió con una notación diciendo: Título improcedente. Porque en aquel momento hablar del príncipe y decir que un niño y dije, hablar del príncipe destronado, el príncipe destronado, el príncipe destronado se refería al nacimiento de un hermano, lo que pasa, se trata de un niño, el príncipe destronado como el sucesor, tenía que ser el príncipe, políticamente el título les parecía mal, aunque Delibes se puso muy pesado y dijo yo no cambio el título, es ridículo, ahora decir que un libro de niño tiene algo que ver con el príncipe, debe ser el sucesor de Franco, ¿no? Y finalmente, aceptaron, el príncipe destronado pudo salir, pero no pasó lo mismo con el Švejk. Entonces, este libro se quedó, me dije que lástima y tal, pero llegará el momento, pues el libro se quedó y por eso no fue publicado. Lo que no sé exactamente, supongo, que el libro, claro, el primero, el que realmente trajo el libro a la editorial, lo que sí es seguro que a mi padre le gustó el libro y por eso inició el proceso de edición y lo que es clarísimo es que yo a mí también me gustó mucho y pensé el libro lo publicaré como sea cuando pueda. Y luego ya el libro salió, no sé por qué tardé tanto... porque se publica en el 80, pero bueno, supongo que luego en el, bueno, cuando llega el proceso democrático, primero debí estar preocupado por otros temas y luego enseguida ya en el 80 lo publiqué, el libro tal como estaba, ya estaba preparado.

Entonces, por qué no se quitaron algunas partes para que el libro se pudiera publicar, quizás las partes que hablan contra el régimen, no hubo ningún intento...

Pero yo no quería quitar nada, es decir... Lo que pasa es que claro el proceso de retraducir el libro y todo eso era... era caro y complicado y tal y yo ya lo tenía todo preparado y dije bueno lo voy a publicar ya. Y además, hice un proceso inverso al tradicional, es decir, en vez de publicarlo primero en la versión cara, lo publiqué en la colección de bolsillo, tenía una edición de bolsillo que se llamaba Destino Libro que había iniciando precisamente yo en los

años setenta que se hizo muy popular y que realmente, los libros se vendían muchísimos, en esta edición estaba desde el 1984 Orwell, *La granja*, Delibes y todos estos y era muy popular. Entonces, yo pensé este libro es un libro que quiero que la gente lo lea y no quiero que sea caro, como son los autores conocidos, pues prefiero que salga en bolsillo, en dos volúmenes, que así es más barato y la gente conozca el libro. Y siguió un proceso inverso al normal, el normal es hacerlo en tapa dura, en la edición cara y luego si el libro tiene éxito, se publica en bolsillo, pues yo lo hice al revés. Con la esperanza de que el libro tuviese éxito y se leyese y no quedarse caro por lo que sea solo para uos Santos que leer y bueno lo comprase. Lo creo que en este sentido estaba bien porque el libro tenía un éxito, fue reeditado y reeditado hasta punto que convirtieron en un clásico. En 1995 lo publiqué en Arco del Fin incorporándolo, digamos, a la colección ya más noble. Y este fue el proceso.

Muy bien, es interesante. ¿Y tú crees que es posible encontrar algunos informes de los censores? A lo mejor en la editorial o en el Archivo General de la Administración?

No te lo puedo decir, yo dejé la editorial, vendí la editorial hace once años, en 2001, entonces, y claro, no tengo acceso a lo que pueda... y dudo de que exista nada porque... no sé, no...

Y si me pongo en contacto con la editorial, a lo mejor me cuentan algo...

Tú puedes ponerte en contacto con la editorial, pero dudo que sepan algo. Hay gente muy válida en la editorial, hubo momentos que no había tantos. Pero claro estos procesos de fusión, lo que en fondo hacen es destruir un poco las estructuras individualizadas, lo generalizan todo, lo centralizan todo, con lo cual se pierde mucha cosa. En ese país nuestro que no somos amantes de guardar las cosas, dudo de que... ahora, inténtalo a ver si hay alguna correspondencia o algo... Claro, este libro tampoco, bueno yo tenía archivadas y tenía un, en la editorial tenía un archivo tan importante de toda la crítica y de todos los informes, y esto lo dejé allí, esto debería estar, si no lo han destrozado, puedes preguntarlo.

¿Tú tendrías correo de alguien con quien pueda contactar? ¿Quién puede tener acceso a este archivo?

Allí en Destino. No sé, algún editor de Destino que se llama... cómo se llama... No me acuerdo, pregunta a Monika, ella seguro que lo sabe, creo que se llama Fernández, pero yo no lo sé. Pregúntaselo a Monika, que te lo diga. Y pregunta si guardan los archivos y las críticas.

Vale, gracias. No sé si tú lo vas a saber o no, ¿por qué el libro se tradujo del alemán y no del checo directamente?

Yo supongo porque en aquella época era muy difícil encontrar en España gente que hablase checo. Es decir, hay gente que tenía cierta habilidad, es decir, entonces, era un mecanismo bastante habitual, cuando no conocías las lenguas, no había traductores, digamos, de esta lengua, y entonces, parecía más fiable acudir a lenguas conocidas y gente que mantiese cierta o bien traductores porque tenían un currículum de traductores, y dices bueno esto fue una fórmula utilizaban en esa época bastante.

Y Alfonsina también me dijo que la editorial primero había encargado la traducción a otro traductor y que él, desgraciadamente, se murió y por eso la editorial había encargado a Alfonsina.

Ah, es posible. ¿Quién era el primero?

Ella no recuerda el nombre.

Ah, da igual. No sé. Pero el primero también traducía del alemán. Es que yo creo que por ejemplo, aquí en España, hasta que no llega Monika a Cataluña no se plantea este tema de la... de traducir directamente del checo porque...

Pero luego, más tarde aparece Clara Janés que también traduce del checo.

Sí, ella también, pero más tarde. A partir de, no sé, mucho más tarde.

Me puedes hablar un poco de la recepción, si el libro fue un éxito...

Fue un éxito. A mí me satisfajo. Bueno, es muy satisfecho el resultado, tenía muchas esperanzas en el libro, que realmente era un libro que el público esperaba y quería y que tuvo una acogida estupenda. Y una acogida, además, muy regular. Es un libro que no sé si todavía está en el catálogo. No sé si se puede comprar todavía...

Sí, lo tienen, pero creo que se vende solamente en la versión de bolsillo.

De bolsillo, bueno. Porque yo lo mantuve en el catálogo siempre, nunca lo dejé, y recuerdo que se vendía siempre, con mucha regularidad, como un clásico, como un libro, siempre regularmente se vendía y se iba reeditando y cumplió exactamente la función que quería. Y a mí me abrió un poco los ojos a la literatura checa, y al mundo, ese mundo centroeuropeo, que a mí siempre me ha gustado tanto. Detrás de él publiqué a Kundera y publiqué y me hice muy amigo de Bohumil Hrabal, que vino aquí, estuvo aquí, se quedó en casa muchas veces, un personaje fascinante, maravilloso, y me acuerdo que le publiqué, aunque me costó mucho. Me acuerdo que iba a Francfurto al stand oficial de la Republica Checa y preguntaba por los libros de Bohumil Hrabal y me dijeron que no sabían quién era. Como que no sabes quién era... Es que tenemos muchos traductores que leían en francés su obra y nada, insistí pero no hubo manera. Al final descubrí que hubo una gente en Suiza que era su traductor y a través de él pude gestionar los derechos y compré los derechos a través de él. Fue complicado también publicar a los checos, muy complicado.

¿Crees que la novela puede tener algunos incentivos para la literatura español o catalana? ¿Puede ser en cierto sentido innovadora? Me refiero al personaje de Svejk.

Yo creo que sobre todo con Cataluña y ... pero no sé si en España. Su especie de humor o ironía que siempre está en las casas checas, me relacionaba a Cataluña. Sí, son países que nunca han sido, siempre han sido países dominados y que tiene este sentido de humor un poco dramático. Fuera de eso yo creo que son característica, que nos une bastante, es decir, esta sensación de que oriente de alguna forma, pero este sentido de humor y esta fortaleza para tomártelo como un..., con ironía, con sentido de humor a dándole vuelta a las cosas, en ese sentido, yo creo que nos parecemos bastante, y luego en algunos aspectos somos parecidos. Yo me acuerdo bien, me hice amigo de Hrabal y hablabamos en francés, yo no hablaba en checo, pero nos entendíamos muy bien, hay muchos puntos de contacto, de sensibilidad, yo creo, no somos tan diferentes.

¿Esto a lo mejor puede explicar que el libro primero se publicó en catalán y luego en castellano?

Posiblemente, sí. Yo, posiblemente, diría que Cataluña es más afina a este mundo que España que es un país dominante, no dominado. Es una característica que nos une.

He leído algunos artículos que comparan a Svejk con el Quijote, Sancho Panza, unos dicen que es Quijote, otros dicen que es una mezcla, también lo comparan con el pícaro. ¿Dónde ves los puntos comunes? ¿Con quién podrías comparar a Svejk hablando de los personajes de la literatura española?

Sí que es cierto, tiene un algo de todos los que acabas de citar, pero no es ninguno de ellos. Yo no diría que es un Quijote, en absoluto, sí que tiene algo del pícaro, pero yo creo que es un personaje más singular, distinto, digamos. Y tiene característica un poco... Esta diferencia entre los países dominantes y dominados. Una cultura dominante y dominada, esto es más prójimo a la ironía italiana incluso. Cataluña no ha sido, siempre ha tenido un gran conciencia y capacidad de burlarse de sí mismo, uno de los países que tampoco se sienten superpoderosos. En este sentido se parece y creo que es más sensible para el pueblo catalán que español.

¿Por qué sigue publicándose la traducción directa e indirecta?

Ahora yo creo que no tiene ningún sentido publicar la indirecta. La indirecta es necesaria cuando nadie puede hacerlo, si nadie puede traducir directamente. Si tienes a una Monika, no hay razón para publicar la indirecta.

Pero en 2010 se publicaron las dos traducciones. Por eso pregunto. La indirecta la publicó Destino.

Es que Destino, ahora desde que Monika está aquí se podía haber rehecho pero bueno. Supongo que lo que hacen es la idea de que el libro ya existe y van reeditando. ¿Has hecho la comparación? Debe ser bastante diferente.

Hablando de la traducción de Alfonsina, ella me dijo que había traducido el libro y luego lo dejó, que no volvió a leerlo, no sabe si hubo algunas correcciones hechas por el redactor.

En principio se respetó prácticamente la traducción de ella, no hubo ningún cambio, excepto algunas correcciones normales.

¿Recuerdas algúns números en cuanto al tiraje? ¿Cuántos ejemplares se vendieron?

He mirado si tenía algún dato, pero no los tengo. La última edición, tú dices que aún se vende, ¿qué número es? Yo recuerdo que en esa época, el libro se hacían 6-10 mil ejemplares si esto lo multiplicas de las ediciones, sabrás el número de los libros. Yo estaba buscando la edición de bolsillo pero no la he encontrado. En la edición de bolsillo siempre están las ediciones que se hicieron. Ahora es un libro que por lo que recuerdo un..., no espectacular, no era un libro que triunfaba, pero es un libro que vendía de una forma muy regular y estándar, quiero decir que no llegó como un libro, como por ejemplo los que estaban en la misma edición, son libros que han entrado en las escuelas, los libros que entraban en una escuela, eso ya significó algo, cuando los niños o los estudiantes en las escuelas los tenían como lectura obligatoria, como *La Granja*, eso representa a muchos estudiantes de todo el país que lo compraban y eso disparaba totalmente los números, Orwell vendía barbaridades, no es el caso de Hasek, que no entró nunca en este circuito, pero por otro lado ha tenido un público normal, lo compraban lectores normales, de la calle, que eran bastantes. 15 años yo lo publiqué, entonces en los años noventa, en el 1995.

¿Y el público ideal? Los que deberían leer el libro, ¿era un público normal? En todo el territorio español, ¿verdad?

Se vendía en todas partes de España.

Ya me has contestado todas las preguntas que quería hacerte, ¿quieres añadir algo que se te ocurre en cuanto al tema? ¿Algo que se me ha olvidado? Algo que no te haya preguntado...

Un análisis de las dos traducciones, será interesante de ver hasta que punto... lo que pasa es que todos los traductores, del ruso, por ejemplo, se hacían a través del francés y... Y claro eso depende un poco de la teoría si es mejor el original, depende si la persona es un buen

traductor, eso también es muy interesante, si tú tienes a una persona que conoce la lengua, el original, un muy buen traductor, si traduce a través del alemán o francés o tiene un resultado al menos y ya tiene una práctica y si es correcta una práctica. Yo también como redactor hablaba en francés porque no podía leer directamente en checo y, bueno... Las traducciones indirectas, hay que verlo bueno, gracias a las indirectas el público pudo conocer lo que nunca hubiera conocido. Excepto este último, hay que mirar todas las posibilidades, yo hice traducciones directas horrorosas, de traductores malísimos, porque no eran traductores, porque si resulta que en el mercado hay solo uno que conoce la lengua, se hace el mambo, pero claro, si es malo, lo que está haciendo es un daño horroroso porque nadie puede comprobar si está bien o no, y por lo tanto, a lo mejor es mejor traducir del original, lo mejor es peor del original, yo prefiero ver las películas en original, si conozco la lengua, claro, pero si no la conozco, tengo que leer la película con subtítulos, por lo tanto no está mal pasar por intermedia, si todo es cuidar a la persona que hace la revisión si es bueno, pues tenemos bastantes y tienes gran beneficio al alcance de la gente a conocer cosas. Además, para proteger a las culturas más minoritarias, es un proceso necesario. Si no, estaríamos todos hablando inglés o chino, es dramático pensar que solo las culturas dominantes sean las que tengan una para estar en todo el mundo. Yo entiendo por ejemplo, que defienden la cultura catalana, escritores y muchos autores hablan de eso. Yo hice, después, empecé a traducir a los catalanes al castellano, porque era la forma para que los editores extranjeros podían leer en catalán, pues está el libro en castellano, que era una lengua más universal, más conocida. Por eso este proceso parece tan necesario y beneficioso también. Hay muchos libros como estos.

Pues nada, muchas gracias por tus respuestas y por tus comentarios.

MONIKA ZGUSTOVÁ

Překladatelka, rozhovor uskutečněn 13. 7. 2012 v Sitges (Barcelona)

Tak já bych asi začala tím, jak vznikl překlad, jestli byste mi mohla říct, kdo překlad objednal. Proč jste Švejka přeložila? Byla to iniciativa spíše Vaše nebo s ní přišlo samo nakladatelství.

Já jsem dělala jako první překlad, to byl do katalánštiny, a protože ze začátku jsem překládala víc do katalánštiny než do španělštiny. I když jako tu španělštinu, ze začátku jsem něco překládala, ale ze začátku jsem se cejtila být víc pevnější v katalánštině. Takže jsem toho Švejka teda začala překládat do té katalánštiny a to mi trvalo strašně dloho, to jsem překládala spoustu let, napřed jsem na to dostala stipendium z Ministerstva kultury španělského a takže jako to jsem musela udělat takový jako celý překlad, první překlad za rok. Což jsem teda udělala, to jsem překládala dnem i nocí a prostě jsem to měla s sebou i na prázdninách, ale byla to opravdu jen taková ta první verze a potom jsem ještě celý léta na tom jako vyšívala. No potom když se mi jako zdálo, že je to v pořádku, tak jsem to odnesla nakladateli a vydalo se to. A to vám potom jako řeknu, že to mělo jako velkej úspěch. Protože to dostalo ceny, jak ten katalánskej, tak ten španělskej překlad. Taky si můžete tyhle stránky najít na můj webový stránce. Potom dlouho jsem na to ani nesáhla, byla jako dlouhá pauza, ale věděla jsem, že prostě jako mně chybí, že abych měla opravdu dobrej pocit ze sebe jako z překladatelky, mně chyběly dvě věci, a to přeložit jednak Švejka do španělštiny a jednak přeložit *Anglickýho krále* do španělštiny taky, což jako prostě v poslední době jsem udělala obě ty věci, takže teď už mám více méně čistý svědomí. Do té španělštiny já jsem měla ten plán a nakladatel taky měl do toho chuť a tak jsem se do toho najednou pustili a nakladatel to chtěl rychle z nějakýho důvodu, takže jsem prostě nedělala nic jinýho, než jsem překládala a tím, že to bylo už přeložený do katalánštiny, takže těch problémů už nebylo tolik, protože většina těch problémů byla vyřešena, takže to už prostě nebylo tak hrozný. A dělala jsem to s radostí, to taky hodně pomáhá, že jo? A celkem ani nepamatuju jak to bylo s, nepamatuju se na žádnou spolupráci ani v katalánštině ani ve španělštině s nějakým korektorem, to se nepamatuju. Byl to prostě celkem rychlej proces a myslím si, že jako se na tom nějak zvlášť neupravovalo. Jsem si vědoma jedný nebo dvou chyb, který jsem tam udělala, teď se dělá druhý vydání, takže to tam opravím. V té katalánštině taky chybělo pár stránek, který jsem nějak přehlídla, který tam prostě nebyly daný, tak to jsem v té španělštině napravila, ty tam jsou.

Mohla bych se zeptat, jestli si vzpomínáte, která verze Švejka v češtině vám posloužila jako předloha? Jestli si nevzpomínáte, kterou verzi jste použila?

Tohle teda nevím přesně. S tím si tedy nejsem vůbec jistá.

Četla jsem nepřímý překlad Švejka? Seznámila jste se s ním?

No já jsem byla ve styku s Fernandem Valenzuelou a ten právě mně říkal, abych si na to dala pozor, na Švejka, na ten nepřímý překlad, prostě ne abych si na to dala pozor, prostě mi řekl, že to existuje, a prostě on se vždycky smál některým těm věcem, který tak nejsou.

Proč jste Švejka nejprve přeložila do katalánštiny? Vždyť kastilský překlad by měl dopad na širší publikum. Lze to vysvětlit tak, že česká a katalánská kultura jsou si dosti podobné, katalánština má stejný počet mluvčích jako čeština, takže by se dalo mluvit o překladu mezi dvěma stenými kulturami.

Něco na tom je, to určitě. Proto jsem já sama osobně měla blízko ke katalánský kultuře, přesně z těch důvodů, protože je hodně styčných bodů mezi dějinami obou zemí.

Tedy že Čechy a Katalánsko byly země, které byly vždy dominované?

Přesně tak, vy máte správný pohled na věc, mezi Čechama se setkávám spíše s názorem, co blázní ti Katalánci, prostě nevím, spíš z neprozumění, vy na to máte přesně správný pohled, tak jak já si to taky myslím. Tak jak to doporopvady je, to by vám řekl i Katalánc. Takže tohleto je určitě pravda, pak taky je to určitě tím, že jsem měla blíž k nakladatelům v katalánštině než ve španělštině. Cítila jsem se pevnější v katalánštině než ve španělštině, bylo to dost ze začátku, když jsem přijela. Taky si myslím, že já jsem překládala do katalánštiny i do španělštiny a hlavně v nakladatelství Destino a právě Destino mělo ten nepřímý překlad. Mám pocit, že jsem o tom s Andreu mluvila a Andreu nebyl moc nakloněný tomu, aby se vydal nový překlad potom, když prostě jeden překlad existoval, zatím fungoval, takže prostě, řekněme, možná z peněžních a komerčních důvodů to v té době nechtěl. Protože přece jen je to velký vydání, je to dlouhá kniha, je to pro překladatele a pro nakladatele objednat takový překlad dost velký vydání. Myslím si, že v té době tomu jako nebyl nakloněnej. Já jsem hlavně pracovala jenom s nakladatelem, s kterým jsem byla spokojená, s kterým jsem měla dobrý vztah, s Destinem, s Andreu, s paní, která se jmenovala Felisa Ramos, teď žije v Madridu, nikdo o ní nic neví, ta tomu taky moc napomohla, těm překladům z češtiny, ta milovala Hrabala stejně jako Andreu. Takže to bylo hlavně tohle, že moje znalost katalánštiny byla větší, než moje znalost španělštiny v té době, a potom jako, co jsem hodně překládala do katalánštiny, tak jsem si řekla, že bych vlastně totéž měla udělat do španělštiny. V poslední době jsem hodně překládala do španělštiny, především z češtiny, ale taky i z ruštiny, třeba taky poezii.

Co se týče samotných překladatelských postupů, měla jste pasáže, s kterými jste měla problémy, nad kterými jste dlouho dumala, jak je převést do katalánštiny a pak do kastilštiny?

Největší problém byl s tím, jak vyřešit ten problém s dvoujazyčností. A vůbec takový ty zkomolený slova v češtině, který jsou německý a jsou zkomolený no češtiny a to byl ten největší oříšek. A lidi mi radili, že kdybych to převedla do místního prostředí, jako že to vojsko mluví španělsky, ale to jsem vyloučila, protože to bych převedla do úplně jiný roviny a to by nemělo žádný smysl, takže to jsem opravdu neděla. Takže jsem to vyřešila tak, že to samozřejmě musela být němčina, jinak by to nemělo smysl, a tak jsem to vyřešila tak, že jsem to tam nechala, určitý slova německy, nebo části vět a potom jsem to jakoby zopakovala v té katalánštině, protože zatím co česká veřejnost Haškovy doby, všichni znali dobře němčinu, tak to tady se vůbec nedá říct, tady málokdo umí německy, takže to se musela vyřešit nějakým způsobem. Já jsem se dívala i na jiný překlady, na anglický, na italský, myslím, že ten překladatel byl univerzitní profesor, ten překlad Švejka vypadá jako doktorská dizertace, protože vždycky tam je půl stránky překladu a půlka stránky poznámky pod čarou a tomu jsem se chtěla vyhnout, já jsem nechtěla poznámky pod čarou, pokud by to nebylo úplně naprosto nutný, ale jinak si myslím, že dobrý překladatel by si měl poradit s textem, aniž by prostě obtěžoval čtenáře příliš mnoha poznámkami pod čarou. Já jsem si právě zvykla překládat i Hrabala tím způsobem, že prostě... Aby to bylo v tom stylu, jakým to napsal ten spisovatel, a když tam spisovatel nemá poznámky pod čarou, tak by v tom překladu taky být neměly.

Dalším překladatelským oříškem je rozdíl pásma autora a postav, konkrétně Švejka, autor hovoří standardní češtinou a Švejk češtinou obecnou.

Stejně, to co je ve vzdělanější řeči, to jsem taky převedla do vzdělanější španělštiny a katalánštiny, tak kde je hovorová řeč, tak jsem se snažila, aby to bylo hovorový, takových těch lidových výrazů. Ne vždy jsem překládala každý lidový výraz zase jiným lidovým výrazem ve španělštině či katalánštině, ale dávala jsem je tam, kde se mi to hodilo, tam, kde jsem znala nějaký pádný lidový výraz, ne vždycky tam kde to má Švejk, tak to není přeložený přímo doslova, ale když se mi to hodilo, tak tohle je perfektní výraz, který by se

hodil na tu situaci kdyby byl Hašek Katalánc, tak by ho určitě řekl, tak jsem se řídila tím, jak by to udělal Hašek, kdyby byl z těchto koutů, což je vlastně můj způsob překládání, já věřím v překlad spíš v jako převádění atmosféry, rytmu a nálady a tak dále, než jako v převádění každého slova. To je to, v co věřím já. I když jsem překládala spisovatele, který na to má jiný názor, to pak musím respektovat jejich názor. Když jsem překládala Kunderu, tak ten chtěl, aby každý slovo přesně odpovídalo slovu, který on měl v češtině, takže to byl zase jiný způsob překládání. Kde prostě ten překlad, třeba toho Haška nebo ještě víc toho Hrabala, že je to vlastně takový jako tvůrčí převedení toho díla, kdežto v případě toho Kundery to je opravdu překlad doslovný, kde si člověk musí vyhrát s každou větou, s každým slovem, aby to přesně odpovídalo tomu, co ten autor chce, protože on je na to Kundera hrozně přísný.

Musela jste něco vynechat či vysvětlit?

Ne, to ne, pokud si vzpomínám, tak jsem nevynechala nic, protože to se nemá dělat. Ale i když něco nedává smysl, tak to člověk musí přeložit tak, aby to smysl dávalo.

Nejprve jste Švejka přeložila do katalánštiny, o více než deset let později vyšel váš španělský překlad, nabízí se tedy otázka, zda překlad do kastilštiny nebyl nepřímým překladem z katalánštiny?

Bylo to tak nějak na půl cesty. Tím že to bylo přeložené do jednoho jazyku, tak určitý pasáže jsem jako převedla z katalánštiny do španělštiny a potom jsem se dívala na tu češtinu, jestli to doopravdy přesně odpovídá v tom jazyce, do kterýho se překládá a někdy ne. Někdy takhle a někdy ne. To taky záleželo na pasážích.

Jak to bylo s recepcí Švejka ve Španělsku? Švejk byl ohromným úspěchem ve Španělsku i v Katalánsku, pravda?

Byl, opravdu byl. Zdá se, že ta mentalita je docela podobná, i smysl pro humor, takže to je opravdu zajímavý. Protože Hrabal hodně vychází z Haška, i Hašek i Hrabal jsou tady strašně úspěšní ve Španělsku, to vyloženě sedí, ten jejich způsob psaní, ta technika, to prostě lidi to tu úplně milují, když ne všichni, tak jsou takový kluby lidí jako fanoušků Haška nebo Hrabala, hlavně ten Hrabal, to je prostě úplně jasná věc. Některý lidi ho buď nečtou, nebo ho úplně zbožňují, čtou všechno co napsal, všecko, co se přeloží.

Četla jsem mnoho studií a článků, které přirovnávají Švejka k donu Quijotovi, Sancho Panzovi, případně píkarovi. Vidíte v těchto španělských literárních typech nějakou spojitost se Švejkem?

Já si myslím, že má, že určitě má. To je natolik silná a zvláštní postava, že opravdu je to trochu, takový nevysvětlitelný, tajemný, takže rozhodně bych ho přirovnala i k Sancho Panzovi, to se úplně nabízí, já si myslím, že Švejk mohl dobře znát dona Quijota, to z toho úplně číší, i to jak je Švejk často... třeba sluhou, třeba u feldkuráta Katze, potom zase poručíka Lukáše, tak to já si myslím, že tahle poloha ten sluha a ten pán a co vlatně ten sluha vyvede tomu pánovi, ten sluha vlastně má velikánský vliv na toho pána, tak to si myslím, že určitě Hašek musel znát, protože, jak jsem říkala, Hašek byl strašně vzdělaný, což mi jako Češi chceme často přehlížet, i u Haška i u Hrabala, tu obrovskou vzdělanost. Ten Hrabal byl taky hrozně vzdělaný, já jsem byla u něj doma, jak v Kersku, tak u něj v pražském bytě, tak jsem si tam prohlížela jeho knížky, tam některý knížky, třeba eseje, on to četl třeba 5krát, já jsem mu říkala, proč to tady máte podtrhaný červeně, zeleně, žlutě, to abych věděl červená, to je první čtení, zelená druhé čtení a takhle a jako opravdu těžký texty. Hrabal byl vysoce vzdělaný člověk, který znal perfektně řeckou a římskou filozofii, znal i čínskou filozofii, to byl velmi vzdělaný člověk, nad tím vším přemýšlel, diskutoval, já se znám se Zubrovými, to jsou jeho bývalí sousedi z Libně, tak mi to vyprávěli, třeba při večerech, vzali třeba jednu větu

ze Sokrata a teď o tom ... No a Hrabal byl především básník, takže on o tom básnil, já jsem to sama zažila, jak on básní, u Teixidora doma.

Já jsem měla to štěstí, že jsem poznala různé autory, který jsem překládala, to znamená třeba Kunderu nebo Hrabala, Seiferta taky jsem poznala, to je prostě obrovský poklad pro překladatele, i jako pro člověka. Haška jsem bohužel poznat nemohla, ale poznala jsem ho aspoň trochu přes toho Hrabala, protože Hrabal ho miloval a měl pro něj... a byl k němu strašně citlivý.

Jak si vysvětlujete, že i vedle vašeho překladu i nadále vychází nepřímý překlad A. Janés?

No to víte nakladatelé, ne vždy se řídí kvalitou překladu, ale tím, že chtějí vydělat peníze, takže prostě Destino má tenhle překlad, a tím že měl úspěch přímý překlad Švejka, tak prostě v té samé době vydali toho svého. Já své knížky vydávám ve španělštině v Destino, znám dobře nakladatele a vím, že měli zájem o ten přímý překlad, ale to se nedá nic dělat, nemůžu, je to takhle.

Co vás inspirovalo k vytvoření divadelní adaptace Švejka?

Byl jeden divadelní režisér, jmenuje se Pep Plá, ten to chtěl dávat v Terrase, on je ředitelem národního divadla v Terrase, takže prostě on mi to jako zadal, on na tom napřed sám začal dělat, udělal asi tak první scénu, a potom tu první scénu jsme jako spolu různě opravovali a předělávali a potom mně to zadal, abych já jako udělala ten zbytek Švejka. Samozřejmě ten katalánský Švejk... Já vám řeknu, jak to bylo, já jsem na to měla jiný názor, ale on byl režisérem a on no... Tak první část, si myslím, byla perfektní, ta končila tím Na Bělehrad. Ale ta druhá část, já si myslím, jemu, jako všem Španělům se líbí ta antiklerikální scéna s feldkurátem Katzem, ale myslím si, že je zdlouhavá pro divadla, ale on to takhle chtěl, tak jsem to udělala dle jeho přání. To zajímavý na tom je, že takhle se to dávalo v tom divadle a jako dávalo se to s ohromným úspěchem několik týdnů, každý den, taky divadla fungují trochu jinak. A potom jsem jako tuhle hru, tak jak jsem ji měla v katalánštině, tak jsem ji nabídla jednomu nakladateli a přeložila jsem to do španělštiny, to znamená, že jsem vzala ty pasýže ze Švejka. Tak to je ta španělská verze a potom, když mě o to požádal Enric Cervera, abych to vydala taky v katalánštině, tak jsem si řekla, já to opravím, opravila jsem to tak, jak se mi to líbilo, to znamená, že jsem tam potom hodně vyškrtala to z toho feldkuráta Katze a prostě ten konec je takový, si myslím, kratší a jako živější.

Takže v podstatě se dá říci, že máme tři divadelní verze, ta co se hrála v katalánštině, ta, co se vydala v katalánštině a pak ta španělská. Jinak z mé strany to byly ty hlavní otázky, jestli vás ještě něco napadá, co byste chtěla doplnit, či zda jsem na něco zapoměla, o čem se moc neví a nemluví a je vhodné, aby se o tom vědělo?

Možná jenom, že když vyšel ten katalánský Švejk, tak jsem... Víte, bydlím tady v Sitges a chodím do tržnice nakupovat a prostečtam v tý tržnici mi říkali různí lidi, že si to koupili a že se o to s manželem hádají, kdo si to bude číst před spaním v posteli, to se prostě hrozně líbilo, to mě prostě úplně dojalo. Takže prostě to čtou všechny možný vrstvy, který tomu rozumí po svém, každý si k tomu najde svůj vztah a bylo to vynikající, jak to bylo přijatý, že jo. No ten nakladatel, ten katalánský nakladatel, v katalánštině se neprodalo tolik jako o ve španělštině, je krize a tak, myslím že, nemá zájem o to to vydávat teď znova, i když to katalánský vydání už je rozebraný, tak jsme si mysleli s Galaxií... Takže takhle.